

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ

1. Вступ – необхідність змін

Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (далі – ДСРР- 2020) розроблена на виконання Національного плану дій на 2013 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Необхідність підготовки нового проекту Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року викликана:

- наближенням до завершення терміну (2015 рік) нині чинної Державної стратегії регіонального розвитку; зміною зовнішніх та внутрішніх умов, в яких відбувається розвиток регіонів;
- доцільністю підготовки нового стратегічного документу, розробленого за європейськими стандартами та на період, що синхронізується із плановими та бюджетними циклами ЄС з урахуванням впливу глобальних світових тенденцій просторового розвитку, яких не уникнути Україні:

урбанізація, депопуляція села, зміна системи розселення;

загальна відкритість світу щодо руху робочої сили, що вимиває як найбільш інтелектуальні, так і найменш кваліфіковані робочі кадри;

фінансово-економічна криза, обмеженість ресурсів (насамперед, водних), зростання світової потреби у продовольстві, орієнтація на території, які продукують продовольство.

Представлений проект Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року являє собою документ, в якому визначаються цілі та правила процедур для центральних, місцевих органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування для досягнення стратегічних цілей регіонального розвитку. Проект визначає цілі державної регіональної політики, а також визначає їх відношення з іншими державними політиками, які націлені на територіальний розвиток.

ДСРР-2020 по суті визначає бачення державної регіональної політики на відповідний період. Розроблення ДСРР- 2020 здійснено із врахуванням змін, які відбулися у розвитку регіонів країни за останні роки. Вони характеризувалися двома взаємопов'язаними тенденціями.

Перша з них - поступово зростаюча концентрація економічної активності як на національному, так і регіональному рівнях. На загальнодержавному рівні це

проявляється у зосередженні основних ресурсів розвитку в м. Києві, де виробляється понад 20% ВВП країни, акумулюється половина усіх прямих іноземних інвестицій, зростає чисельність його населення за рахунок міграції з інших регіонів. Три чверті працівників, зайнятих тут переважно у сфері послуг, мають вищу освіту. На регіональному рівні проявляється доволі стійкий тренд підвищення концентрації економічної діяльності в обласних центрах та оточуючих їх районах, у більшості яких концентрується понад 60% будівництва, інвестицій та виробництва.

Друга тенденція - подальша нерівномірність розвитку територій, зростання у зв'язку з цим міжрегіональних соціально-економічних диспропорцій, що свідчить про триваючі дивергентні процеси серед регіонів. Ще більш контрастнішою є диференціація розвитку на рівні адміністративних районів та невеликих міст, в третині з яких тривалий час зменшується як економічна активність, так і чисельність населення. Слід відмітити, що міжрегіональні диспропорції стримувалися повільним розвитком країни в останнє десятиліття в цілому.

З огляду на зростання ролі міст у загальноекономічному розвитку, вони будуть продовжувати у більшій мірі визначати характер подальшої територіальної диференціації соціально – економічного становища в країні: більша динаміка економічного зростання у великих міських агломераціях пришвидшить міграційний рух із сільських територій та невеликих міст з обмеженим потенціалом розвитку, що у довготривалій перспективі може призвести до посилення моноцентричного розвитку країни.

Досвід більшості країн світу свідчить, що ефективна регіональна політика держави можлива, коли цілі просторового розвитку чітко координуються із цілями загальнонаціонального розвитку. За умов відсутності довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку України, яка б визначала пріоритети розвитку держави на 10-20 років, при розробці ДСРР-2020 загальнонаціональними орієнтирами слугували короткостроковими цілями розвитку, викладені у Програмі економічних реформ на 2010-2014 рр.

Складність полягає у тому, що дана Програма не ідентифікує регіональний розвиток як окрему сферу державної політики. Однак програма містить напрямки щодо системних економічних реформ, реформ системи держуправління, реформ у сфері посилення фінансової спроможності місцевих органів влади та інфраструктури для посилення конкурентних позицій регіонів і міст, які матимуть позитивний вплив на сферу регіональної політики.

Зокрема наступні пріоритети і заходи Програми є релевантними для реалізації ДСРР-2020:

1. Планування і бюджетування

- Запровадження середньострокового планування;
- Комплексне використання програмно-цільового методу бюджетування для

- бюджетів всіх рівнів;
- Підвищення якості капітального бюджетування;
- Інтеграція процесу формування інвестиційних проектів у загальний бюджетний процес та чіткий розподіл повноважень;
- Впровадження на рівні головних розпорядників бюджетних коштів середньострокових інвестиційних планів у межах граничних сум середньострокового бюджету з проектів, що пройшли процедуру оцінювання;
- Законодавче визначення критеріїв і принципів розподілу інвестиційних субвенцій;
- Спрямування надпланових доходів і доходів від приватизації до Фонду майбутніх поколінь для фінансування пріоритетних інвестиційних проектів і соціальних реформ;
- Створення методології і законодавчих засад оцінювання інвестиційних проектів (з урахуванням аналізу потенційних вигід і втрат).

2. Посилення фінансової автономії місцевих органів влади

- Підвищення доходів місцевих бюджетів;
- Підвищення інвестицій та оновлення інфраструктури на місцях;
- Передача на місцевий рівень податкових повноважень.

3. Посилення конкурентоспроможності територій

- Створення інфраструктури розвитку підприємництва;
- Створення у всіх регіонах України сприятливих умов для залучення інвестицій, рівних умов для конкуренції міст (регіонів) на ринку інвестицій, особливо стратегічних прямих іноземних інвестицій, що приносять високу додану вартість;
- Створення на окремих територіях спеціальних режимів залучення інвестицій;
- Розвиток інноваційної інфраструктури (бізнес-інкубаторів, центрів трансферу технологій).

В цих умовах регіональна політика держави повинна вирішувати достатньо широкий спектр завдань, які у концентрованому вигляді визначені у щорічному Посланні Президента України до Верховної Ради України «Модернізація України – наш стратегічний вибір».

Вони сформульовані з урахуванням необхідності:

- вирівнювання надмірних диспропорцій регіонального розвитку, передусім за соціальними показниками;
- дотримання принципів стабільного та збалансованого регіонального розвитку, гармонійної взаємодії держави та регіонів на основі відмови від «державного патерналізму», активізації місцевої ініціативи, розвитку підприємництва, підвищення дієздатності місцевого самоврядування і місцевих громад;
- подальшого поширення інструментів стимулювання розвитку регіонів,

передбачених Законом України «Про стимулювання розвитку регіонів»;

- дотримання у процесі реалізації поточних завдань державної регіональної політики принципів стратегічного бачення розвитку регіонів, комплексного підходу до проблем просторового розвитку;

- стимулювання розвитку на регіональному рівні економічних «точок зростання» та посилення їх взаємозв'язків із периферією;

- залучення до цього процесу наявних місцевих матеріальних, фінансових і людських ресурсів;

- формування на регіональному рівні розвиненої інфраструктури, у тому числі транспортної, виробничої, інвестиційної, соціальної, комунікаційної тощо. Орієнтирами розвитку інфраструктури є усунення перешкод на шляху залучення місцевої економіки до процесів регіональної та міжрегіональної кооперації;

- формування єдиного загальнонаціонального економічного простору для здійснення господарської та комунікативної політики, створення сприятливих умов для розвитку проблемних (периферійних і віддалених) територій;

- розвитку сучасних форм між територіальної економічної інтеграції та кооперації для спільного освоєння ресурсів і комплексного розвитку територій, запровадження механізму укладання угод про співпрацю між регіонами;

- розвитку регіональних та міжрегіональних кластерів, індустріальних парків як основи реалізації інноваційно-інвестиційних структурних зрушень, створення нових робочих місць тощо;

- створення на регіональному рівні ефективних господарських структур, орієнтованих на інтенсифікацію використання регіонального потенціалу;

- розширення участі громадськості у вирішенні питань розвитку територій, забезпечення відкритості інформації, налагодження прозорого моніторингу соціально-економічного розвитку територій;

- консолідації зусиль і забезпечення відповідальності громадськості, влади та бізнесу у сфері реалізації проектів регіонального розвитку.

Визначені Президентом України завдання регіональної політики на довгострокову перспективу покладені в основу Стратегії 2020.

Регіональна політика – це передусім політика розвитку. Тому ДСРР спрямована насамперед на розробку заходів та інструментів, які спрямовані не на безпосереднє вирішення соціальних проблем, а на розкриття економічного потенціалу територій, збільшення продуктивності їх економіки, прибутковості місцевого бізнесу та рівня доходів населення.

Це відповідно створює умови для загального підвищення соціальних стандартів, якості життя та бізнес-середовища. Однак ця взаємозалежність потребує розроблення та запровадження дієвих фіскальних та перерозподіляючих механізмів, інакше існує реальна загроза надмірної поляризації та зростання диспропорцій у розвитку великих міст та решти території країни.

За умов обмеженості фінансових ресурсів, які нині уряд України може спрямувати на розвиток територій, має бути посилена пріоритетність розподілу

ресурсів та концентрація їх на тих заходах та територіях, які можуть забезпечити найбільшу віддачу у найкоротший час, однак матимуть довготривалий і комплексний ефект на розвиток не лише даної території, але й сусідніх регіонів.

Тому заходи державної політики, спрямовані на концентрацію ресурсів на певних територіях, слід проводити у жорсткій зв'язці із заходами спрямованими на підвищення «зв'язуючої» ролі точок росту із оточуючими їх територіями задля розширення зони позитивного впливу цих заходів.

Уряд України розділяє принципові позиції європейського підходу до регіональної політики, які базуються на поєднанні політики по підвищенню конкурентоспроможності територій (competitiveness) та політики спрямованої на недопущення зростання регіональних диспропорцій (cohesion), але обмежений на даний час у адекватних за масштабами ресурсах для проведення ефективних заходів в рамках такого «комбінованого» підходу.

У загальному розвитку країн Євросоюзу велике значення відіграє сфера регіонального розвитку. Одночасно на регіональну політику в ЄС витрачається третина всього комунітарного бюджету - 308 мільярдів Євро у програмному періоді 2007-2013. Дві третини з них витрачається на заходи, спрямовані на економічне зростання та конкурентоспроможність територій (відповідно до цілей Програми Європа-2020), а інша третина - на розвиток найбільш вразливих територій (левова частка яких знаходиться у нових країнах-членах).

У зв'язку зі змінами у соціально-економічному розвитку держави, змінами у міжнародній економіці внаслідок глобальної кризи, а також відповідно до нових пріоритетів розвитку держави, закладених у Програмі економічних реформ України на 2010-2014 рр. «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», виникла необхідність звузити коло пріоритетів Державної стратегії регіонального розвитку з метою досягнення ефекту від концентрації ресурсів на меншій кількості завдань, які матимуть більш системний та довгостроковий вплив на розвиток регіонів та національної економіки загалом.

Загальні пріоритети ДСРР-2020

Стара версія ДСРР-2015	Нова версія ДСРР- 2020
1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів та зміцнення їх ресурсного потенціалу	1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів
2. Забезпечення розвитку людських ресурсів	2. Територіальна соціально-економічна інтеграція
3. Розвиток міжрегіонального співробітництва	3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку
4. Створення інституціональних умов для регіонального розвитку	

Відповідно до реалій соціально-економічного розвитку держави у ДСРР-2020 пропонується сконцентрувати зусилля і фінансовий ресурс на трьох пріоритетах.

- (1) Перший пріоритет ДСРР концентрується на створенні оптимальних умов, які б надавали регіонам можливість розкрити свій потенціал і ефективно скористатися конкурентними перевагами регіональної економіки.
- (2) Другий пріоритет містить ряд завдань і заходів, спрямованих на недопущення поглиблення регіональних диспропорцій та створення інфраструктури для співпраці різних регіонів України в рамках конкретних проектів з метою отримання ефекту синергії від окремих регіональних ініціатив на національному рівні.
- (3) Третій пріоритет окреслює необхідність створення бази для реалізації ефективної регіональної політики – механізмів та інструментів державного управління регіональним розвитком, які б відповідали вимогам часу та проблемам, які стоять перед регіонами. Це передусім вимагає зміни процесів стратегічного планування та реалізації поставлених завдань на всіх територіальних рівнях, створення ефективних механізмів вертикальної та горизонтальної координації (а не вертикального підпорядкування) пріоритетів і завдань на різних рівнях та у різних галузях розвитку територій. Також це включає серйозні інвестиції у розвиток людського капіталу – навчальні програми та практичні програми вдосконалення кваліфікації спеціалістів центральних, регіональних і місцевих органів влади, які відповідають за розробку, впровадження та контроль за виконанням політики регіонального розвитку.

Регіональна політика в Україні як ніколи вимагає горизонтальної координації стратегічних цілей та заходів із різноманітними галузевими політиками. Зокрема це стосується таких сфер як:

- транспорт та інфраструктура,
- економічний розвиток та інвестиції,
- підприємництво і регуляторне середовище,
- ринок праці,
- освіта і наука,
- інноваційна діяльність.

Ефективність заходів в рамках ДСРР неможливо розглядати окремо від інших системних реформ необхідних в Україні: реформа адміністративно-територіального устрою, фіскальна децентралізація, посилення ролі місцевого самоврядування та ін.

2. Основні сучасні тенденції та виклики регіонального розвитку

Протягом останніх 20-ти років розвиток регіонів відбувався в контексті макроекономічних тенденцій, які характеризувалися трьома етапами розвитку:

1) етап скорочення (1991-1999 рр.), пов'язаний з економічним переходом від соціалізму до ринкової економіки. На першому етапі країна пережила жорстку середньострокову економічну кризу, що характеризувалася різким падінням ВВП, високою інфляцією й навіть гіперінфляцією.

До 1997 року розвиток усіх регіонів характеризувався скороченням ВДВ. Переломним став 1997 рік, за підсумками якого у м. Києві набуло місце зростання ВДВ, у 1998- 1999 рр. позитивна динаміка набула місце вже в 11 регіонах (Автономній Республіці Крим, Волинській, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Луганській, Львівській, Харківській, Чернівецькій областях та мм. Києві, Севастополі).

2) етап економічного підйому (2000-2007 рр.) був реалізований завдяки формуванню відносно вільного економічного середовища, сприятливої зовнішньоекономічної кон'юнктури, значним обсягам іноземних інвестицій та грошових переказів. Під час другого етапу активно відбувався процес приватизації. Темпи зростання економіки були високими: ВДВ практично постійно вище 5% (виняток склав 2005 рік), а у 2001 та 2004 р. вони досягли піку у 13%. Високим темпам зростання сприяло: відновлення з 2000 року зростання експорту товарів, пік якого припав на 2004 рік і склав 41,6%; активізувалося інвестування економіки нерезидентами, щорічний приріст варіював у межах 17,6-86,7%; зросла кількість приватних малих та середніх підприємств.

Саме на цьому етапі почали формуватися основні центри зростання (у східній Україні таким центром став Донецьк, Харків, у центральній - Київ, Дніпропетровськ, Полтава, у західній – Львів).

У цей період розвиток регіонів характеризувався позитивною динамікою. Як результат - у 2007 році у всіх регіонах показник ВДВ перевищив обсяги 1999 року. Найбільшими темпами - у мм. Києві (266%), Севастополі (201%), Волинській (203%), Харківській (199%) та Закарпатській (192%) областях; найменшими - у Сумській (143%), Херсонській (154%), Вінницькій (155%), Одеській (157%) областях.

3) етап світової фінансово-економічної кризи (2008-2012), що мала в Україні більш негативні наслідки ніж в інших постсоціалістичних країнах. Цей етап продемонстрував, що за часи незалежності не зробивши якісних кроків в напрямку модернізації економіки Україна стала країною з моносировинною спеціалізацією. У 2009 році, вперше з 2000 року, зменшився експорт товарів, зокрема, удвічі зменшилося експортування металургійної продукції на яку припадає понад чверті всього експорту країни та промислового виробництва. Результатом цих тенденцій стало падіння ВВП у 2009 році, вперше після 10 річного зростання.

Цей етап продемонстрував різну адаптивність регіонів до викликів сучасності, застарілу та неефективну структуру економіки регіонів. Зокрема, наслідки світової фінансово-економічної кризи, вже за підсумками 2008 року, першими відчули

регіони індустріального та промислово-аграрного типів (Дніпропетровська, Донецька, Луганська, Полтавська, Івано-Франківська, Рівненська, Хмельницька області). У 2009 році падіння зазнали всі інші регіони.

2.1. Регіональні структурні диспропорції

Економічні диспропорції

На сьогодні актуальним є питання формування ефективної структури економіки шляхом створення та розвитку наукомістких та високотехнологічних галузей і виробництв; розвитку переробних галузей економіки на новій технічній та технологічній базі. Як свідчить аналіз, в економіці більшості регіонів ще не завершено процес трансформації (табл. 1, додатки 1-3). Лише у 9 регіонах структуру можна вважати сформованою. Це стосується Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Луганської, Полтавської, Сумської областей, що відносяться до індустріального типу економіки. Крім того, не зазнавала кардинальних змін структура економіки Вінницької області (яка стабільно відноситься до сільськогосподарського типу) та міст Києва, Севастополя (в яких домінує сфера послуг).

Крім того, аналіз засвідчив нестабільність динаміки ВДВ на регіональному рівні, що також не сприяло завершенню процесу формування їх структури. Зокрема, в кожній з зазначених груп присутні регіони, що мають темпи розвитку як вище середньоукраїнських, так і значно нижчі (табл. 2).

Таблиця 1

Роки	1997					
Типи	I. Індустріальний тип економіки	II. Сільськогосподарський тип економіки	III. Тип економіки з домінуванням сфери послуг	IV. Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг	V. Промислово-аграрний тип економіки	
2010	I. Індустріальний тип економіки	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Полтавська, Сумська				
	II. Сільськогосподарський тип економіки		Вінницька, Херсонська			
	III. Тип економіки з домінуванням сфери послуг	Харківська		м. Київ, м. Севастополь	АР Крим, Одеська, Львівська	
	IV. Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг		Київська, Тернопільська, Чернівецька, Волинська		Закарпатська	Івано-Франківська, Миколаївська,
	V. Промислово-аграрний тип економіки	Рівненська	Черкаська, Чернігівська, Житомирська		Кіровоградська	Хмельницька

Примітка:

I. Індустріальний тип економіки (частка промисловості понад 30%);

II. Сільськогосподарський тип економіки (частка сільського господарства перевищує промисловість, а частка послуг не перевищує 50%);

III. Тип економіки з домінуванням сфери послуг (частка послуг 60% та більше);

IV. Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг (частка послуг 50-60%)

V. Промислово-аграрний тип економіки (частка промисловості перевищує або рівне сільськогосподарській, а частка послуг не перевищує 50%).

Таблиця 2

Взаємозв'язок між економічною структурою регіонів та динамікою ВДВ

Тип	Вище середньоукраїнської динаміки			На рівні середньоукраїнської динаміки			Ниже середньоукраїнської динаміки		
	1996-1999	2000-2007	2008-2011	1996-1999	2000-2007	2008-2011	1996-1999	2000-2007	2008-2011
I. Індустріальний тип економіки	Донецька, Запорізька	-	Донецька, Луганська, Сумська	Дніпропетровська	Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська	-	Луганська, Полтавська, Сумська	Полтавська, Сумська	Дніпропетровська, Запорізька, Полтавська
II. Сільськогосподарський тип економіки	-	-	Вінницька, Херсонська	-	-	-	Вінницька, Херсонська	Вінницька, Херсонська	-
III. Тип економіки з домінуванням сфери послуги	Львівська, м. Київ	м. Київ	АР Крим, Одеська, м. Севастополь	АР Крим, Харківська, м. Севастополь	Харківська, м. Севастополь	Львівська, Харківська	Одеська	АР Крим, Львівська, Одеська	м. Київ
IV. Тип економіки з орієнтацією на сферу послуг	Волинська	Закарпатська, Волинська	Тернопільська, Миколаївська, Київська	Чернівецька, Закарпатська, Івано-Франківська	Чернівецька, Тернопільська, Київська	Закарпатська	Тернопільська, Миколаївська, Київська	Івано-Франківська, Миколаївська	Чернівецька, Івано-Франківська, Волинська
V. Промислово-аграрний тип економіки	-	-	Житомирська, Хмельницька, Черкаська	Рівненська	Хмельницька, Рівненська, Чернігівська	Рівненська, Кіровоградська, Чернігівська	Житомирська, Хмельницька, Кіровоградська, Черкаська, Чернігівська	Житомирська, Кіровоградська, Черкаська	-

Розвиток регіонів останнє десятиліття характеризується диспропорційністю та поступовим зосередженням економічного зростання, а також виробничого, інвестиційного, фінансового, трудового потенціалу у незначній кількості регіонів.

У 2010 році співвідношення максимального та мінімального значення ВВП на душу населення в Україні становило 6,4 раза проти 6,2 раза у 2006 році. У країнах Європи це співвідношення варіювало у межах від 1,4 раза у Словенії 1,6 - у Швеції, 1,7 - у Фінляндії, Португалії, Данії, Ірландії до 4,7 раза у Великобританії, 3,8 – у Румунії, 3,6 – у Словачії, 3,4 – у Франції.

Порівняння регіонів України з регіонами країн ЄС свідчить, що лише у м. Києві та Дніпропетровській області валове виробництво на одну особу відповідає мінімальним показникам регіонів Румунії, Болгарії, Угорщини та Польщі. Всі інші регіони України значно відстають від регіонів держав-членів ЄС (графік 1).

Таким чином, макроекономічне зростання, що відбувалося в Україні після 2000 року не мало позитивного впливу на зменшення регіональних диспропорцій та супроводжувалося посиленням концентрації економічного потенціалу в кількох найпотужніших регіонах.

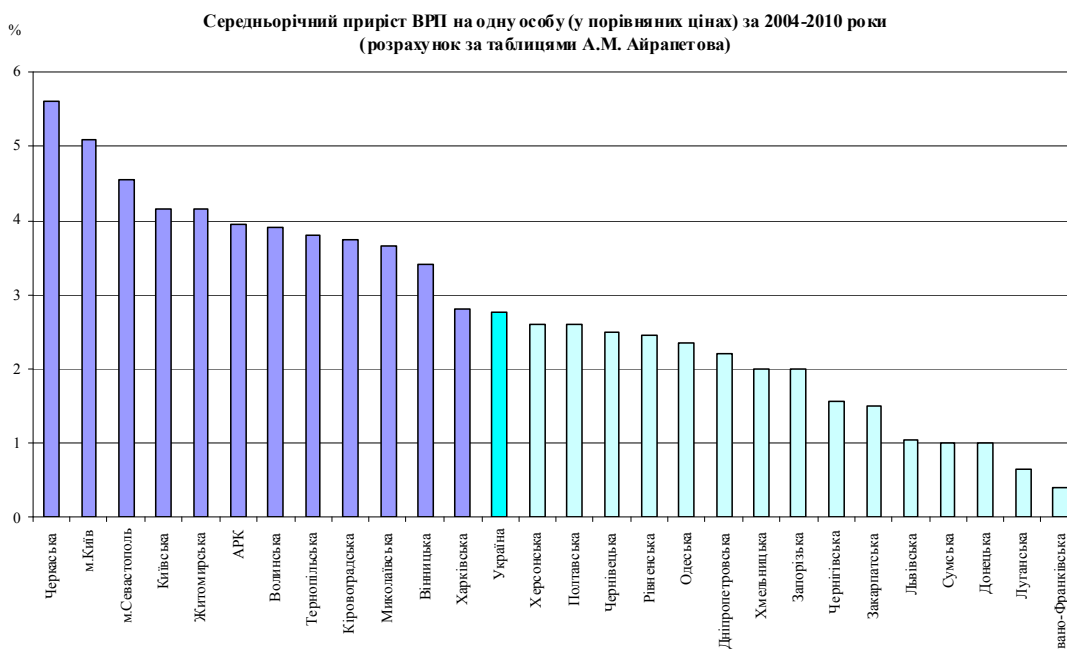
відповідно), Одеській (з 5,2% до 5,1%). Частки решти 19 регіонів змінилися несуттєво.

Таким чином, найбільш суттєвий приріст ВРП по країні відбувся у столиці країни. Крім об'єктивних переваг столичного статусу міста, це пов'язано також з тим, що значна частина господарюючих суб'єктів (особливо великих компаній), що виробляють товари та послуги в різних регіонах, зареєстровані і звітують про свою діяльність за місцем реєстрації – в м. Києві. По-друге, слід також враховувати і те, що певна частина населення найближчих до столиці населених пунктів також працює в Києві і збільшує валову додану вартість, що реєструється за ним.

Розрахунки динамки розвитку ВРП регіонів з 2004 по 2011 рр. в порівняних цінах 2004 р. свідчать, що середній темп економічного зростання в них в перерахунку на одну особу коливався з максимальних 5,6% (Черкаська область) до мінімального 1% (Сумська область). Динамічне щорічне зростання - від 3,4 до 5,1% - спостерігалось у Житомирській, Київській, Волинській, Тернопільській, Кіровоградській, Миколаївській, Вінницькій областях, Автономній Республіці Крим, містах Києві та Севастополі.

Середня динаміка зростання – від 2,8% до 2% - зафіксована у Херсонській, Полтавській, Дніпропетровській, Харківській, Запорізькій, Одеській, Хмельницькій, Чернівецькій, Рівненській областях. Найнижчі динамічні показники – зростання щороку менш ніж на 1,55% – були притаманні Донецькій, Луганській, Закарпатській, Львівській, Чернігівській, Сумській, Івано-Франківській областям (графік 2).

Графік 2

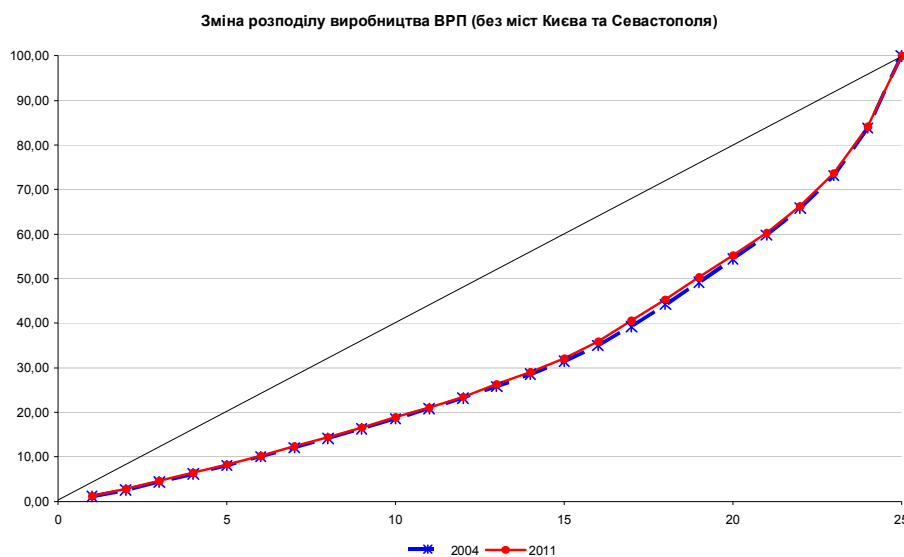
Таким чином, характерними особливостями розвитку регіонів зазначеного періоду є:

менші за середні по країні середні темпи зростання ВРП в регіонах індустріального типу;

випереджаючого темпу зростання ВРП в економічно слабких регіонах, не відбувалося.

Такий характер зростання різних регіонів свідчить про відсутність процесів бета-конвергенції в економічному розвитку регіонів: менш економічно розвинуті регіони присутні в кожній з означених груп з різною динамікою розвитку. Отже, можна стверджувати, що в досліджуваний період диспропорції в економічному розвитку продовжують поглиблюватися. А практична незмінність розподілу регіональних часток ВРП у загальноукраїнському показнику за кривою Лоренца (графік 3) свідчить, скоріше, про конвергенцію українських регіонів у відсталості розвитку порівняно із столицею.

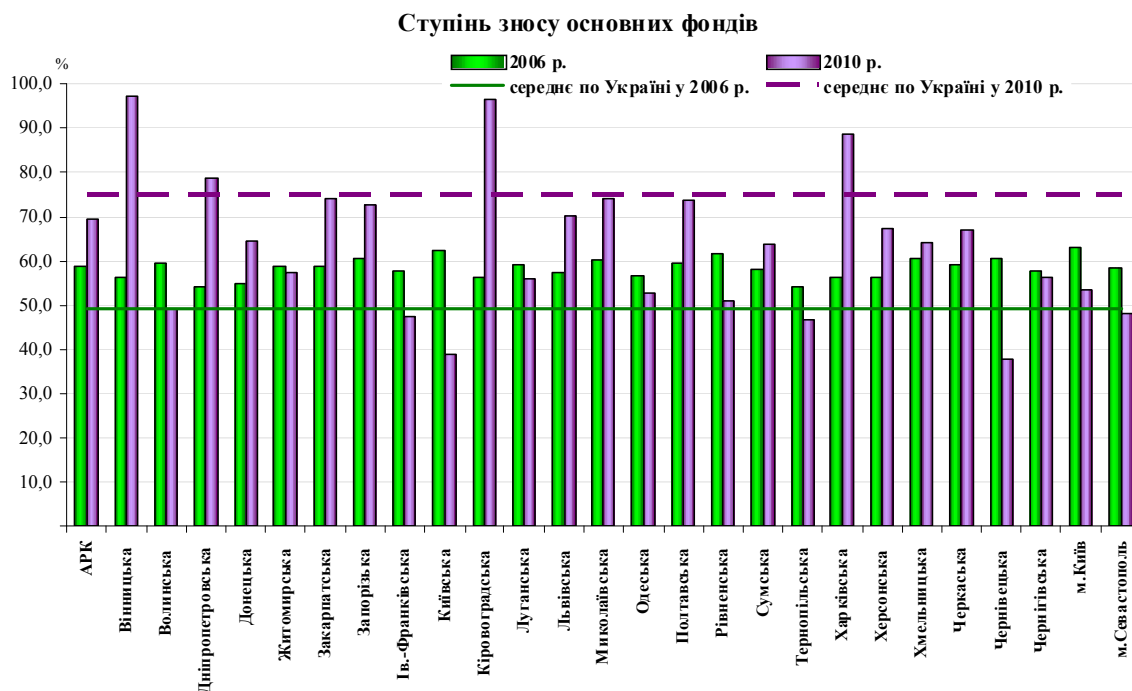
Графік 3

Ситуація, що склалася, потребує перегляду державної регіональної політики, адже як свідчить аналіз диспропорції в соціальному та економічному розвитку регіонів досягли максимальних значень, і супроводжуються низьким розвитком інвестиційно-інноваційної діяльності та конкурентоспроможності більшості регіонів.

На зростання економічних і соціальних показників розвитку країни, зниження конкурентоспроможності вітчизняної продукції, підвищення технологічних та екологічних ризиків, збільшення енергоємності та матеріалоемності виробництва має безпосередній вплив ступінь зносу основних фондів за всіма видами економічної діяльності. В 2010 році зношеність основних фондів в Україні досягла критичної межі – 74,9% (у 2006 році – 51,5%). Такий стан матеріальної бази економіки є критичним та являє пряму загрозу техногенних катастроф у найближчому майбутньому. У розвинутих країнах світу рівень зносу основних фондів не повинен перевищувати 25,0%.

На регіональному рівні ситуація ще гірша. У Вінницькій та Кіровоградській областях ступінь зносу перевищив 90%, у Харківській – 80%, у Дніпропетровській, Закарпатській, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Полтавській областях – 70%, і лише у Волинській, Київській, Тернопільській областях та м. Севастополі цей рівень нижче 50% (графік 4).

Господарство деяких регіонів базується на одній-двох галузях, підприємства яких виробляють проміжну або низькотехнологічну продукцію, що знижує їх конкурентоспроможність на зовнішньому ринку (карта 2).

Карта 2

Рівень конкурентоспроможності*

* - розрахунок здійснювався за динамічними та статичними показниками експорту та прямих іноземних інвестицій за 2000-2012 роки

Так, на сьогодні 53,8% експорту товарів та 69,6% прямих іноземних інвестицій припадає на три регіони (м. Київ, Дніпропетровську та Донецьку області). Одночасно питома вага кожного з 10 регіонів (Вінницька, Волинська, Житомирська, Кіровоградська, Рівненська, Тернопільська, Херсонська, Хмельницька, Чернівецька, Чернігівська області та м. Севастополь) за цими показниками не досягає і 1%.

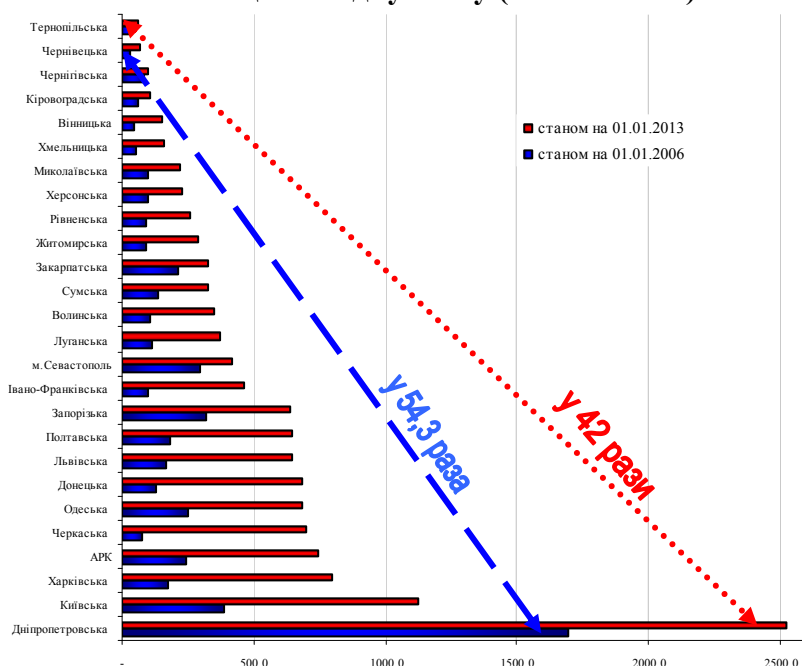
Головним джерелом розвитку є інвестиції. Потенційно Україна володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних європейських реципієнтів інвестицій. Однак обсяги іноземних коштів, які інвестуються в економіку країни залишаються мізерними. Так, згідно даних Світового банку у 2011 році частка чистого притоку прямих іноземних інвестицій у ВВП України становила 4,4%, тоді як у країнах Європи досягає 19,9% (Бельгія), 12,4% (Чорногорія), 6,9% (Угорщина), а у колишніх країнах СРСР – 8,0% (Грузія), 7,0% (Казахстан), 7,3 (Білорусь).

Загалом, у 2011 році частка іноземних інвестицій у структурі інвестицій в основний капітал становила лише 3,1% (від 0,1% у Чернівецькій області до 13,5% в Автономній Республіці Крим), тоді як на долю державного та місцевого бюджетів припадало 10,4% інвестицій в основний капітал (від 3,6% у Полтавській до 18,3% у Волинській областях).

Обсяги прямих іноземних інвестицій в економіку країни стабільно зростають, але надходять непропорційно. Так, за 2006-2012 роки обсяги прямих іноземних інвестицій в цілому по країні зросли у 3,3 раза і склали 54,5 млрд. дол. США. Відповідна динаміка зафіксована у всіх регіонах і без врахування м. Києва варіювала від 16,8% у Чернігівській до у 9,2 раза у Черкаській області та 5,1 раза у Донецькій. При цьому, на кінець 2012 року територіальні диспропорції за обсягом прямих іноземних інвестицій на одну особу без міста Києва зменшилася. Так, станом на 01.01.2013 співвідношення між його максимальним значенням серед регіонів – 2522,7 дол. США (Дніпропетровська область) та мінімальним – 60,1 дол. США. (Тернопільська область) досягло 42 рази, проти 54,3 раза станом 01.01.2006. Окрім Тернопільської області, і 100 доларів США прямих іноземних інвестицій не припадало на одного мешканця Чернівецької та Чернігівської областях, ще у 3 регіонах (Вінницькій, Кіровоградській та Хмельницькій областях) цей показник варіював від 100 дол. США до 200 дол. США (графік 5).

Графік 5

Співвідношення максимального та мінімального обсягу прямих іноземних інвестицій на одну особу (без м. Києва)

Серед регіонів особливо відрізняється м.Київ, що є єдиною метрополією та столичний статус якого обумовлює провідні позиції в усіх сферах економічного та соціального розвитку.

Як результат, Київ значно випереджає за рівнем розвитку інші регіони і цей відрив поглиблюється. Так, якщо у 1996 році та 2000 році столиця за обсягом ВДВ на одну особу випереджала середньоукраїнське значення відповідно у 1,4 раза та 2,4 раза, то у 2010 році – у 3,1 раза. Загалом, м. Київ традиційно займає перше місце за обсягом ВДВ на одну особу і розрив між ним та регіоном з найменшим показником за роки незалежності поглибився з 2,7 раза у 1996 році та 4,2 раза у 2000 році до 6,4 раза у 2010 році. (графіки 6 та 7).

Крім того, поглиблюється відрив столиці від середньоукраїнського значення та регіона-аутсайдера за наступними показниками:

- обсягом прямих іноземних інвестицій на одну особу відповідно з 5,1 раза та 58,6 раза на 01.01.2006 до 7,9 раза та 158,8 раза на 01.01.2013;
- експортом товарів на одну особу відповідно з 1,9 раза та 22,1 раза у 2006 році до 3 разів та 32,8 раза у 2012 році.

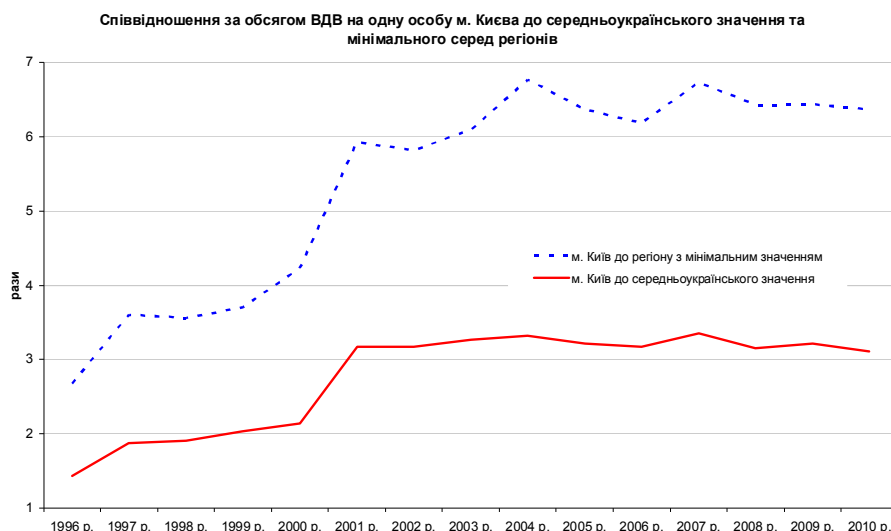
Проте, порівняно зі схожими столицями західних держав, Київ відстає від більшості столиць країн ЄС (табл. 3).

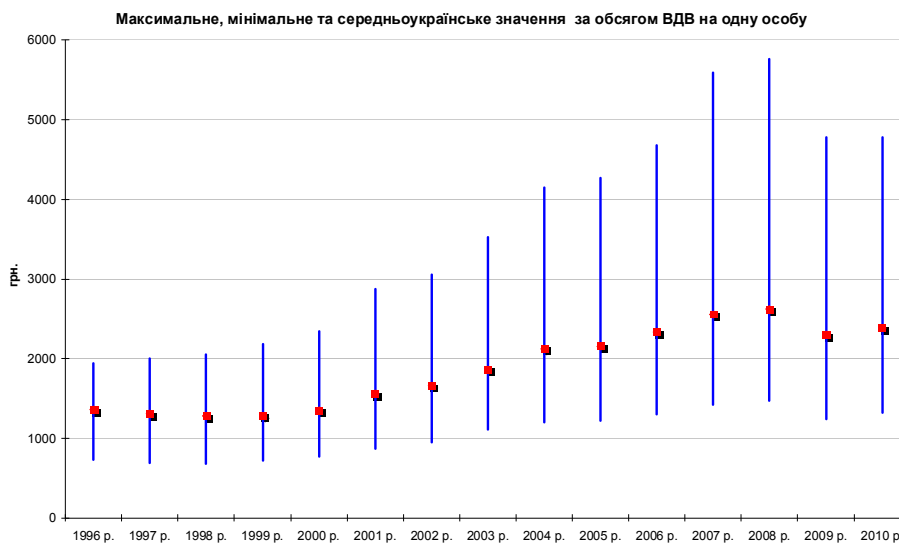
Таблиця 3

ВВП на душу населення деяких столиць-регіонів та Києва, 2010 рік

	ВВП, млн. євро	ВВП на душу населення, євро	ВВП на душу населення у % від середнього по ЄС	Населення, млн.	Площа, 1000 кв. км
Лондон	362020	46300	189	7,8	0,3
Брюссель	67 666	61300	251	1,1	0,2
Стокгольм	103797	50700	207	0,8	6,5
Відень	75503	44300	181	1,7	4,6
Прага	38634	30900	126	1,3	0,5
Берлін	99525	28900	118	3,5	0,9
Лісабон	64275	22700	93	2,8	2,9
Київ	18598	6661	27	2,8	0,8

Графік 6

Процеси економічної концентрації відбуваються і на внутрішньо регіональному рівні. У країні налічується 4 міста-мільйонери, 9 міст із населенням від 500 тис. до 1 мільйону чоловік і 35 міст із населенням 100-500 тисяч чоловік. Це означає, що потенційно в країні є 48 економічних центри різного рівня, які за умови комплексного підходу до розбудови інфраструктури – транспортної, телекомунікаційної, освітньої, наукової, підприємницької та інвестиційної, – а також за умови створення сприятливого середовища для життя, можуть відігравати роль катализаторів росту 45-ти-мільйонної держави.

Обласні центри спільно з прилеглими до них районами становлять основу економіки регіонів та є містами внутрішньорегіональної концентрації трудових, фінансових, інвестиційних ресурсів з прилеглих районів.

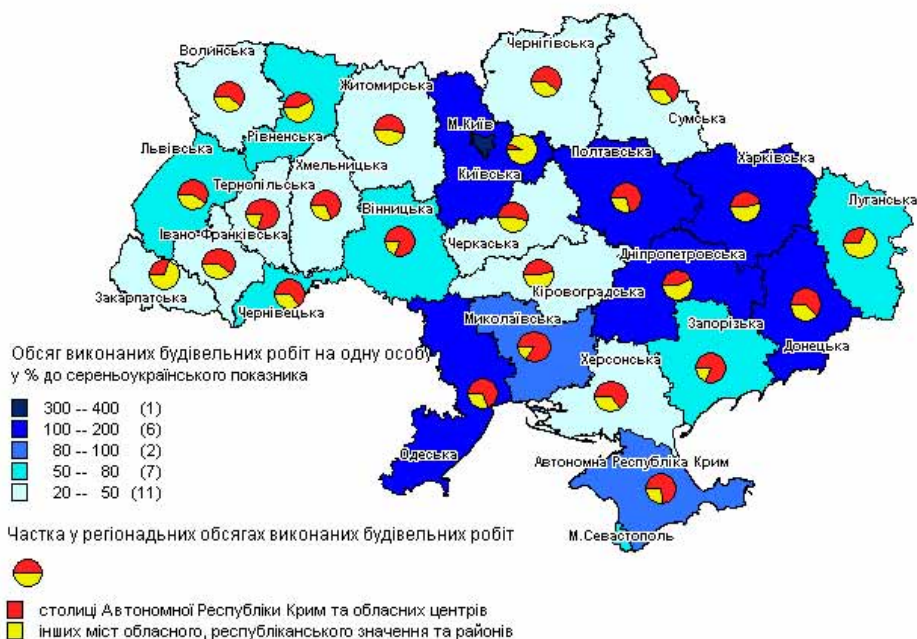
Так, за 2005-2012 роки чисельність прибулих в обласні центри з адміністративно-територіальних одиниць відповідних регіонів перевищило вибулих на 47,2 тис. осіб. Загалом, за 1991-2011 роки на фоні зменшення чисельності населення у всіх регіонах частка обласних центрів у загальній чисельності наявного населення регіонів зростає практично у всіх регіонах (виняток склали лише міста Дніпропетровськ, Ужгород, Львів, Херсон). Найбільше ця частка зростає у Чернігівській (на 5,5 в.п.), Миколаївській (на 4,0 в.п.), Херсонській (на 3,9 в.п.), Вінницькій (на 2,8 в.п.) областях та Автономній Республіці Крим (на 3,2 в.п.).

47% створеного ВДВ у промисловості концентрується у 31 місті країни з населенням понад 200 тис. жителів у кожному.

В умовах суцільного скорочення будівельної діяльності по Україні зростання ВДВ за цим видом економічної діяльності порівняно з 2001 роком спостерігалось лише у 71 міському населеному пункті. Будівництво в регіонах зосереджується в найбільших містах та прилеглих до них районах (карта 3).

За досліджуваний період зростає концентрація обсягів будівництва в обласному центрі та прилеглих районах (табл. 4).

Диспропорції у будівельній галузі

Таблиця 4

Регіони, у яких найбільше зростає частка обласних центрів та прилеглих районів за обсягами будівництва

Регіони	2005 рік	2010 рік
АР Крим	65,0%	75,0%
Запорізька	74,4%	89,2%
Вінницька	78,0%	89,3%
Миколаївська	65,8%	83,3%
Одеська	82,1%	84,4%
Тернопільська	81,1%	83,7%
Херсонська	60,0%	70,8%
Хмельницька	58,2%	73,3%
Чернівецька	63,3%	74,4%

Лише у Дніпропетровській, Рівненській та Луганській областях на обласні центри та прилеглі райони припадало менше половини усього будівництва (44,9%, 47,2%, 34% відповідно). 40% усіх будівельних робіт здійснювалися в районах Київської області, які є прилеглими до м. Києва.

Одночасно сукупна частка ВДВ, створеної у сфері послуг на території сільських районів, скоротилася з 3,1% у 2001 р. до 2,5% у 2010 р. Частка ВДВ селищ міського типу та міст, чисельність населення яких не перевищує 200 тис. осіб, зменшилася за цей період з 22,7 відсотка до 19,9% відсотка. Питома вага міст із чисельністю населення понад 200 тис. осіб (без урахування міст Києва та Севастополя) за цим показником залишилася майже незмінною – 44,0% у 2001 р., 43,7% у 2010 р. Така динаміка підтверджує концентрацію діяльності з надання послуг у столиці.

У 311 районах країни (із 490 районів) понад 90% ВДВ було створено за одним видом економічної діяльності. Така його структура на районному рівні є відносно безпечною лише для тих адміністративно-територіальних одиниць, де зосереджені можливості розвитку туризму, охорони здоров'я та рекреації. В іншому випадку, з урахуванням незначної економічної активності в промисловості, така структура свідчить скоріше про занепад економіки територій.

Тенденції концентрації властиві територіальному спрямуванню інвестицій в основний капітал (карта 4). Менше 50% таких інвестицій зосереджувалося протягом 2005 – 2011 рр. в обласних центрах та прилеглих районах лише у Житомирській (34,3%), Луганській (35,3%), Полтавській (25,3%), Хмельницькій (35,4%) та Чернігівській (42,3%) областях. В решті регіонів такі інвестиції концентруються переважно у великих містах.

Карта 4

Щільність інвестицій в основний капітал

Соціальні диспропорції

Із зростанням диспропорцій у регіональному розвитку збільшується і асиметрія в доходах населення. Якщо величина розмаху варіації у 2001 р. між максимальним (м. Київ) та мінімальним розміром (Чернівецька область) наявного доходу* у розрахунку на одну особу складала майже 100%, то у 2010 р. різниця між граничними його значеннями складала 190%.

Група з п'ятірки регіонів з найвищими значеннями наявних доходів на одну особу з 2001 року залишається незмінною. До її складу входять м. Київ, Київська, Запорізька, Дніпропетровська, та Донецька області. Основним чинником впливу

* - Під наявними доходами розуміється максимальний обсяг доходів, які можуть бути використані домашніми господарствами на придбання споживчих товарів та оплату послуг. Вони включають заробітну плату, прибуток, змішаний дохід, сальдо доходів від власності, соціальні допомоги, інші одержані поточні трансферти за виключенням сплачених, зокрема поточних податків на доходи та майно).

на розмір заробітної плати є галузева структура економіки зазначених регіонів.

Проте п'ятірка з найменшими значеннями цього показника змінилася: 2001 р. – Чернівецька, Тернопільська, Херсонська, Івано-Франківська області та м. Севастополь; 2010 р. – Закарпатська, Чернівецька, Тернопільська, Волинська, Рівненська області.

Змінилися пропорції складових, що формують доходи населення. Якщо в середньому по Україні у 2001 р. частка заробітної плати у доходах населення складала 43%, то у 2010 – 41%. За досліджуваний період доля зарплати у доходах збільшилася на 2 в.п. лише у м. Києві та Київській області. Проте у Херсонській та Миколаївській областях вона скоротилася на 9 в. п., Івано-Франківській, Одеській областях та м. Севастополі – на 8 в. п., в Автономній Республіці Крим, Донецькій, Чернівецькій – на 6 в.п.

Аналогічна ситуація склалася і по долі прибутку та змішаного доходу у доходах населення: якщо у 2001 р. вона складала 18,7%, то у 2010 – лише 14,5%. В жодному регіоні вона за досліджуваний період не зросла; найбільше скорочення фіксувалося у Київській (-12 в.п.) та Закарпатській областях (-10 в.п.).

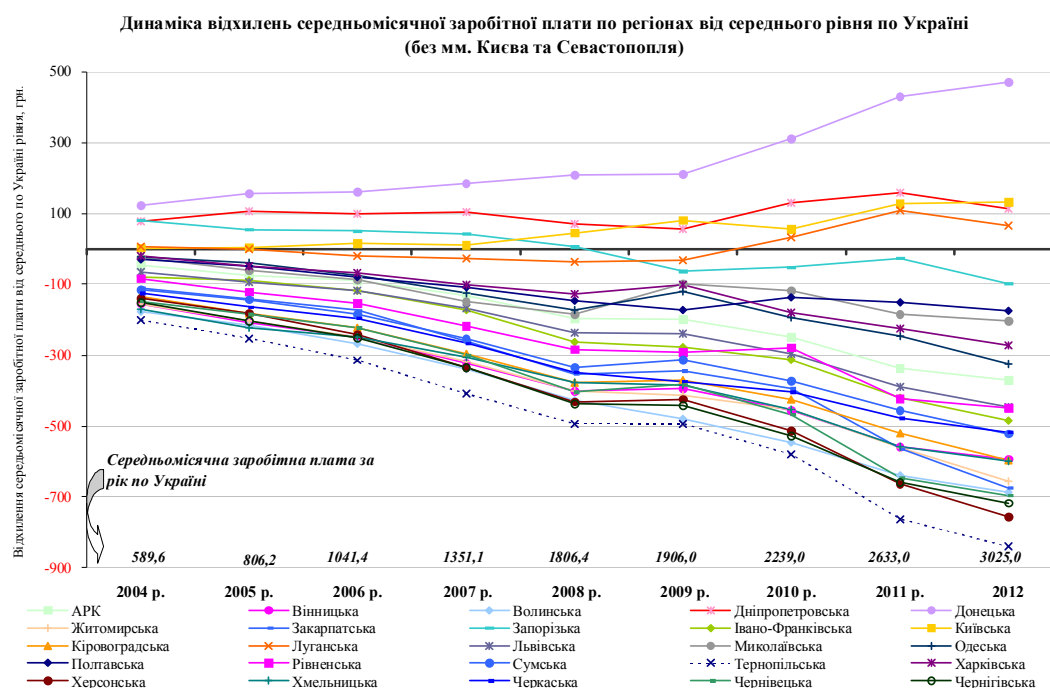
Це надзвичайно негативний тренд, оскільки саме прибуток та змішаний дохід визначають дохід, який одержується фізичними особами в результаті виробничої діяльності за виключенням витрат, пов'язаних з її здійсненням, тобто це результат їх підприємницької діяльності.

У досліджуваний період спостерігалася незначна тенденція зменшення міжрегіональних диспропорцій у заробітній платі.

Так, якщо у 2004 р. найвища середня зарплата по регіонах у Донецькій області (711,5 грн.) перевищувала в 1,8 раза найнижчу середню зарплату у Тернопільській області (473,3 грн.), то у 2011 р. це співвідношення зменшилося до 1,6 раза. Слід відмітити, що у кризовий період дане співвідношення зменшилося до 1,49, що свідчить про більш повільний темп зростання зарплат у 2008 – 2009 рр. в регіонах промислової спеціалізації порівняно з іншими.

Одночасно, міжрегіональні розбіжності заробітної плати порівняно із середньоукраїнським рівнем залишаються значними (графік 8). За період з 2004 р. кількість областей, в яких середня зарплата перевищувала середньоукраїнський рівень було лише 5 (без урахування м. Києва) – Київській, Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій та Луганській. У 2012 р. середня зарплата у Запорізькій області стала нижчою за середню по країні.

Починаючи з 2010 р. тенденції зростання диспропорцій у рівні середньої заробітної плати серед регіонів відновлюються. З огляду на вищенаведені факти слід очікувати і в подальшому існування зазначених тенденцій.

Водночас, питома вага соціальної допомоги та інших поточних трансфертів у складі доходів домогосподарств виросла за цей період з 36% до 38%. На регіональному рівні ця частка доходів збільшилася у домогосподарствах усіх регіонів, крім м. Києва, де вона скоротилася на 5 в.п. Зокрема у Закарпатській, Івано-Франківській, Тернопільській, Хмельницькій областях вона збільшилася на 11 в.п., Чернівецькій – на 10 в.п.

Узагальнюючи зміни, що відбулися у доходах населення на регіональному рівні, слід визнати подальше зростання їх асиметрії, відносно збільшення у структурі доходів частки соціальної складової і відносно зменшення (в окремих випадках суттєве) ролі тієї частки доходів, що формується в результаті економічної діяльності. За досліджуваний період не відбулося зменшення диспропорцій і у споживанні населення. Міжрегіональні порівняння засвідчили зростання як показника розмаху варіації з 5,32 до 6,39 (без врахування м. Києва), так і коефіцієнтів варіації з 0,57 до 0,62.

2.2. Використання потенціалу розвитку регіонів

Промисловість

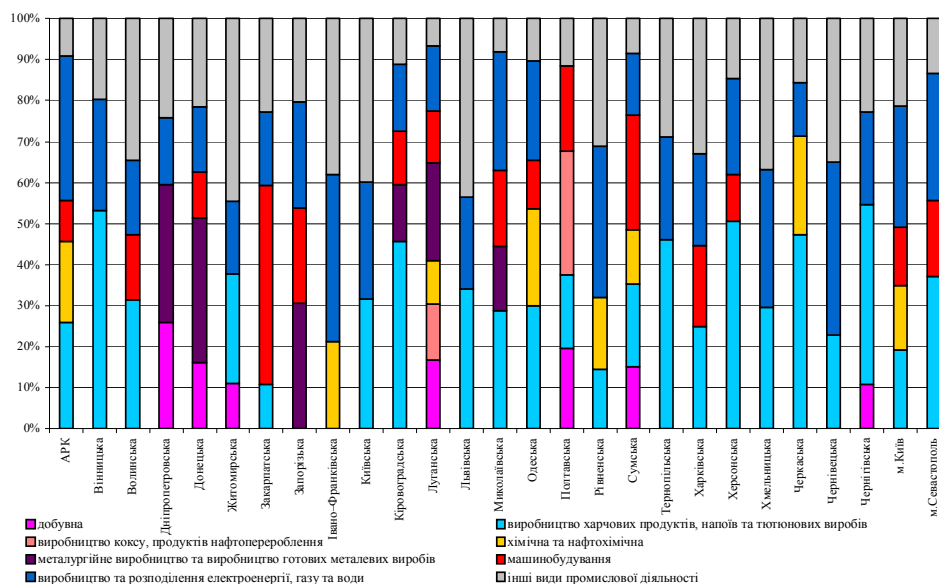
Промислове виробництво на початку 2000-х років відзначалося активізацією завдяки розвитку внутрішнього ринку промислової продукції та зростанням у експортоорієнтованих галузях. Зокрема у 2006-2007 роках 21 регіон щорічно демонстрував зростання виробництва промислової продукції від 1,7% у Луганській області до 43,7% у Волинській. Знаковим результатом цих тенденцій стало досягнення у 2006 році обсягів виробництва промислової продукції рівня 1990 року. Загалом, у 2006 році перевищити рівень промислового виробництва

1990 року вдалося Волинській, Закарпатській, Запорізькій, Київській, Миколаївській, Одеській, Тернопільській, Хмельницькій, Черкаській областям та м. Києву.

Позитивна динаміка у промисловості здебільшого забезпечувалася нарощенням виробництва продукції проміжного споживання експортно-орієнтовних галузей. В той же час, галузі, що виробляють продукцію кінцевого споживання зазнали критичних втрат. Як результат, на сьогодні основу промислового комплексу 22 регіонів становлять одна - дві галузі (графік 9), з яких в 11 основною є харчова промисловість. Майже половина виробництва промислового комплексу припало на одну галузь у 8 регіонах, а саме: на харчову у Вінницькій (53,3%), Херсонській (50,3%), Черкаській (47,2%), Кіровоградській (45,7%), Чернігівській (43,9%) областях; на машинобудування – у Закарпатській (48,5%); на виробництво та розподілення електроенергії, газу та води – у Чернівецькій (42,3%) та Івано-Франківській (40,7%).

Графік 9

**Структура обсягів реалізованої промислової продукції
за основними видами діяльності, 2012 рік**

Світова фінансово-економічна криза 2008-2009 років підтвердила недосконалість такої галузевої структури промислового виробництва. Особливо під тиском кризових явищ опинилися індустриальні експортно-орієнтовані регіони (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька, Луганська, Полтавська області), основу промисловості яких складає виробництво сировинної та проміжної продукції. Економічна стагнація в країнах, які є основними торговельними партнерами зазначених регіонів, змусила з середини 2008 року їх підприємства скорочувати виробництво. Як результат, у 2008 році виробництво у зазначених регіонах скорочувалося у межах 2,2%-14,1% (по Україні – на 3,1%), а у 2009 році – 15,7%-30,7% (в цілому по Україні – на 21,9%).

Менш вразливими від наслідків світової фінансової-економічної кризи стали регіони, з високою питомою вагою сільськогосподарського виробництва та основу

промисловості яких становлять підприємства з виробництва харчових продуктів (Житомирська, Тернопільська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська області), де виробництво скоротилося лише у 2009 році у межах 8,4% - 29,5%.

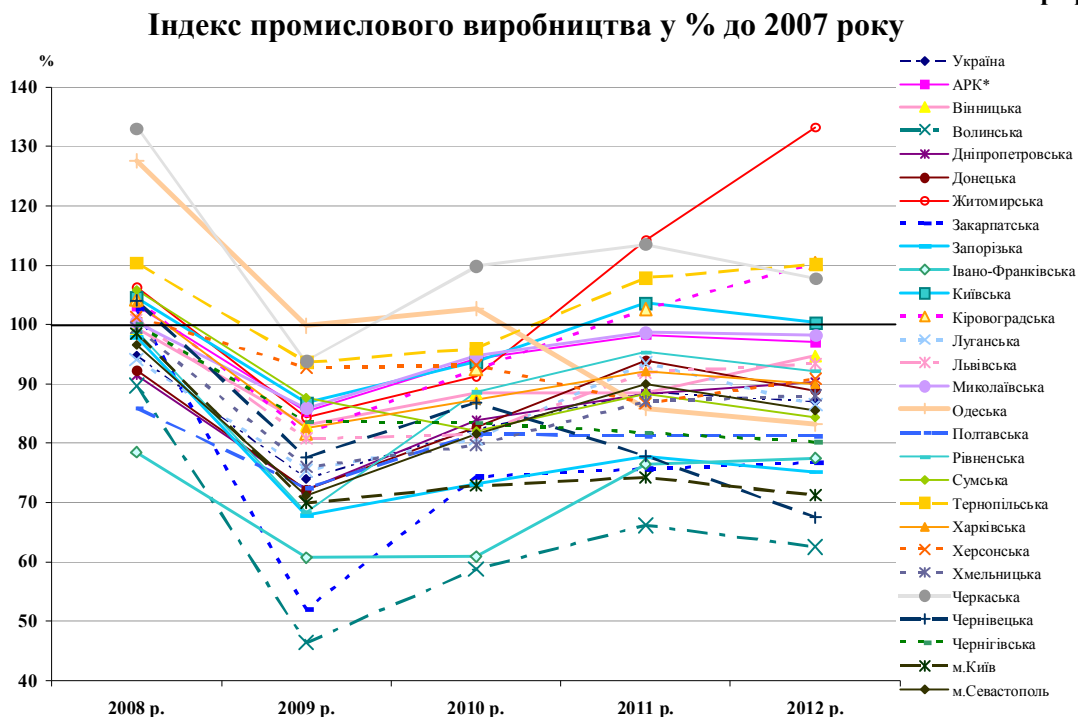
З 2010 року промисловість України почала демонструвати поступове відновлення нарощування виробництва, однак ця динаміка не відзначалася стабільністю.

Так, якщо у 2010-2011 роках щорічне зростання виробництва забезпечили 21 регіон, то у 2012 році позитивну динаміку забезпечило лише 17 регіонів. Але ця динаміка виявилася недостатньою аби досягнути до кризового рівня виробництва промислової продукції 2007 року.

Як результат, в цілому по Україні промислове виробництво у 2012 році склало лише 87% обсягу 2007 року. Відповідна ситуація спостерігається у 22 регіонах, серед яких найбільше падіння зазнала промисловість Волинської (62,5% обсягу 2007 року), Чернівецької (67,5%), Запорізької (75,2%), Закарпатської (76,7%) областей та м. Києва (71,2%).

Загалом, у 2012 році індекс промислового виробництва перевищив показник 2007 року лише у 6 регіонах, і це здебільшого сільськогосподарські регіони: Житомирська (133,3%), Черкаській (107,7%), Кіровоградська (110,3%), Тернопільській (110,1%) та Київська (100,3%) області (графік 10).

Графік 10

Сільське господарство

Починаючи з 2000 року у сільському господарстві країни було відновлено позитивну динаміку розвитку. Однак, ця динаміка не відзначалася стабільністю, а її результати не відповідали потенціалу галузі. Зокрема, сільськогосподарське

виробництво ще не досягло рівня 1990 року (максимальне його значення в цілому по Україні було зафіксовано у 2011 році – 79,5% обсягу 1990 року). Серед регіонів лише у Черкаській, Київській, Закарпатській областях виробництво сільськогосподарської продукції досягло та перевищило обсяги 1990 року і склало відповідно 124,1%, 104,8%, 100,6%.

Протягом останніх років сільське господарство є пріоритетною галуззю виробництва для 3 регіонів країни (Волинська, Тернопільська та Чернівецька області). Крім того, у 2 регіонах (Вінницька, Херсонська області) за 2006-2010 роки структура ВДВ змінилася з промислово-аграрної на аграрно-промислову.

У 2006-2012 роках у більшості регіонів сільськогосподарська галузь відзначалася не стабільною динамікою розвитку. Роки зростання виробництва змінювалися на роки падіння (графік 11). Лише два регіони (Рівненська та Чернівецька області) протягом цього періоду мали стабільну динамку, що характеризувалася зростанням сільськогосподарського виробництва.

Графік 11

У 2011 році завдяки сприятливим погоднім умовам в Україні в цілому та у більшості регіонах були зафіксовані рекордні за часи незалежності обсяги та темпи приросту сільськогосподарського виробництва. Так, в цілому по Україні приріст склав 19,9% і відповідна динаміка мала місце у всіх регіонах від 6,8% в Одеській до 48,3% у Харківській областях.

За 2006-2012 роки зазнала змін і структура сільськогосподарського виробництва у бік зростання галузі рослинництва (з 63,3% у 2006 році до 66,8% у 2012 році). Відповідна динаміка мала місце у 20 регіонах і лише у Донецькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Черкаській, Миколаївській областях частка рослинництва за звітний період зменшилася. У 2012 році у структурі сільськогосподарського виробництва Автономної Республіки Крим, Івано-Франківської та Львівської областей понад половину становить галузь тваринництва.

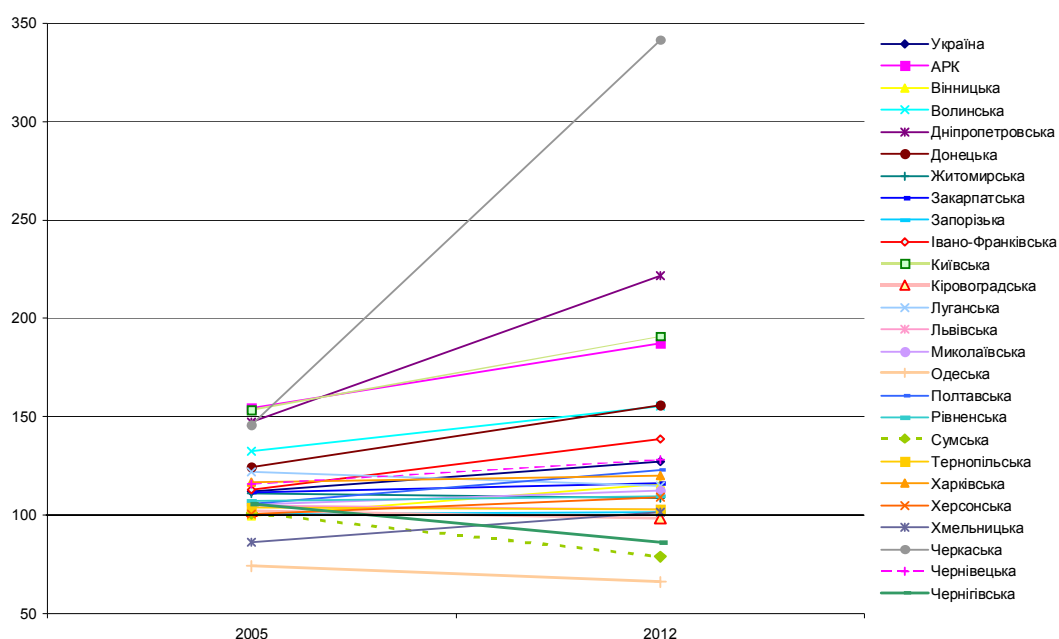
Однак, зростання частки галузі рослинництва відбулося не за рахунок високих і стабільних темпів приросту рослинної продукції, а через тривале зменшення виробництва у галузі тваринництва.

Зокрема, у галузі рослинництва протягом 2005-2012 років, виробництво зросло лише у 2006, 2008, 2011 роках. Основною причиною такого стану справ у галузі стала низька врожайність. Так, згідно даним Світового банку, за рівнем врожайності зернових культур Україна з показником 2,7 тис. кг./га, посідає одне з останніх місць в Європі (у Великобританії – 6,9 тис. кг./га, Польщі -3,2, Швеції – 4,5, Норвегії – 3,8, Німеччині – 6,7, Франції – 7,1). За часи незалежності цей показник в Україні не перевищував 3,7 тис. кг./га, і лише у 3 регіонах (Київська, Полтавська, Черкаська області) - перевищував позначку 5,0 тис. кг./га та у 7 регіонах (Вінницька, Житомирська, Івано-Франківська, Сумська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька області) - 4,0 тис. кг./га.

Значний потенціал розвитку має тваринництво. Після падіння виробництва протягом 1990-х років, починаючи з 2001 року спостерігається тенденція до зростання продукції тваринництва. У 2012 році у 22 регіонах обсяги виробництва у галузі тваринництва перевищили показники 2000 року. З яких, найбільше у Черкаській (342% від 2000 року), Дніпропетровській (222%), Київській (191%) областях та Автономній Республіці Крим (187%). Не вдалося досягти рівня 2000 року лише Одеській, Кіровоградській, Сумській та Чернігівській областям. При цьому, в трьох останніх погіршення набуло місце саме протягом 2006-2012 років, адже ще у 2005 році виробництво у галузі тваринництва цих регіонів вже перевищувало показник 2000 року. (графік 12)

Графік 12

Індекс виробництва у галузі тваринництва у % до 2000 року

Після 20-ти річного спаду, у 2012 році в цілому по Україні відновилося зростання поголів'я великої рогатої худоби (на 1,8%). Відповідна динаміка мала місце у 20 регіонах і варіювала від 0,4% у Полтавській до 6,0% в Івано-Франківській областях.

Разом з тим, позитивні тенденції останніх років у сільськогосподарському виробництві ще не стали поштовхом для вирішення проблем сільських територій.

Серед основних з них є: збереження тенденції погіршення кількісних та якісних параметрів демографічних процесів, що пояснюється складними соціальними та екологічними умовами проживання на селі, низьким рівнем доходів сільського населення, критично низькою народжуваністю та високою смертністю.

За роки незалежності в Україні кількість сіл зменшилася на 387, у тому числі за 2012 рік на 9. Причинами зникнення сіл та зменшення чисельності сільського населення є демографічна криза, урбанізація та старіння нації.

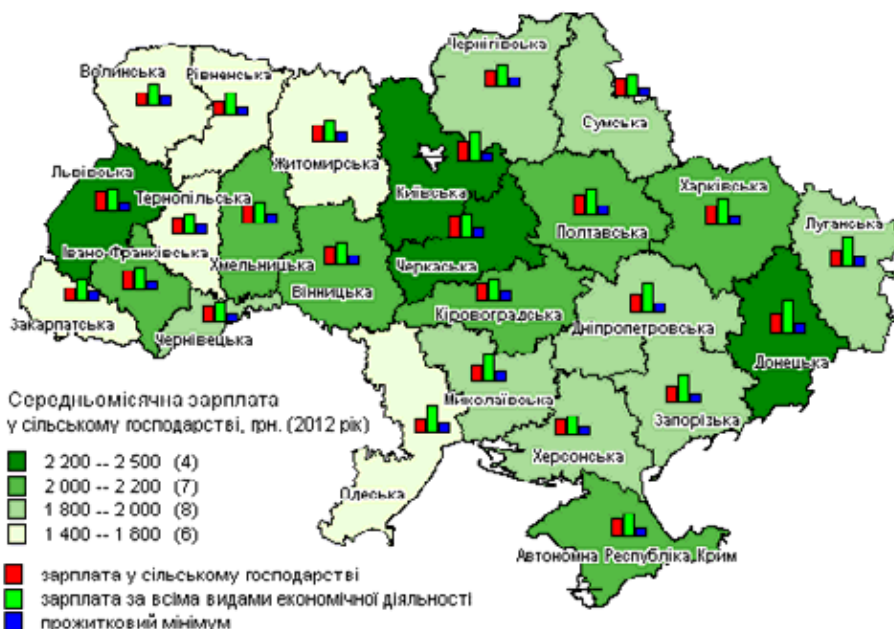
Лідерами за зменшенням сіл є Київська область – 81, Харківська область – 58 та Полтавська область – 52, у 19 регіонах зафіксовано зменшення кількості сільських поселень, а у 6 – збільшення. 69% населення України мешкає нині в містах, селяни ж складають 31%.

Внаслідок подальшого ускладнення демографічної кризи скорочується трудовий потенціал сільського населення, зростає безробіття (за 2005-2012 роки рівень безробіття сільського населення зріс відповідно з 5,7% до 7,4%) та погіршуються міграційні процеси (за відповідний період у межах України чисельність вибулих із сільських населених територій перевищила прибулих на 189 тис. осіб).

Оплата праці в аграрній сфері є найнижчою серед галузей економіки, загострюється проблема бідності, знижується життєвий рівень селян. У всіх регіонах заробітна плата менша за середню по регіону (карта 5), особливо висока ця диспропорція в Одеській (у 1,8 раза), Закарпатській та Луганській (у 1,7 раза в кожній) областях.

Карта 5

Середньомісячна заробітна плата у сільському господарстві

Фактично припинився розвиток соціальної інфраструктури села, скорочується обслуговування сільського населення соціальними послугами. Доступність сільського населення до послуг соціального спрямування з року в рік знижується, погіршується їх асортимент та якість. За оцінками експертів, у 56,1% загальної кількості сіл відсутній обов'язковий для кожного села фельдшерсько-акушерський

пункт. Лише 32,7% сіл забезпечені дитячими дошкільними установами, школами – 45,5%, закладами клубного типу – 57,7%. Майже повністю відсутнє на селі побутове обслуговування. 75% сіл в Україні не мають централізованого водопостачання.

Як свідчить аналіз, наявний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції України використовується недостатньо. Однак враховуючи світові тенденції останніх років щодо наростання дефіциту продовольства і зростання цін сільськогосподарська галузь України має усі шанси для стрімкого поживлення виробництва та нарощування експорту її продукції. Однак щоб скористатися цими можливостями потрібно прискорити процеси реформування аграрного сектору України, впроваджувати заходи, спрямовані на стабільність власного продовольчого ринку та використання потенційних вигод від зростання присутності України на світових ринках продовольства.

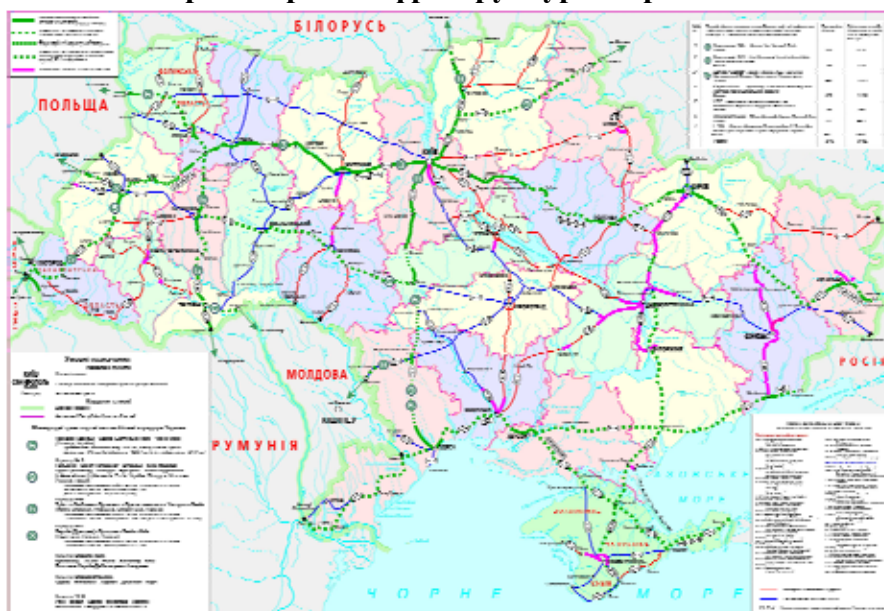
Розвиток транспортної інфраструктури

Одним з постійних факторів, що негативно впливає на конкурентоспроможність, гальмує міжрегіональну та внутрішньорегіональну інтеграцію, є стан дорожньої інфраструктури.

За останні роки протяжність доріг практично не збільшувалася а ті що є знаходяться у жахливому стані і потребують капітального ремонту (карта 6). Це пояснюється низкою об'єктивних причин, зокрема, такими як великий тягар на утримання транспортної мережі на душу населення порівняно з європейськими країнами через відносно невелику густоту населення (78 осіб на 1 кв. кілометр).

Карта 6

Транспортна інфраструктура України*

* - <http://arsenal.dn.ua/transport/MAPS-UA/>

За 2006-2011 роки протяжність автомобільних доріг загального користування з твердим покриттям зростає лише на 1,0 тис. км і склала 166,0 тис. км. Тоді як, у країнах Європи за цей період протяжність автомобільних доріг зростає на 35,5 тис. км у Франції, 29,6 тис. км – у Польщі, 18,2 тис. км – в Італії.

Як результат, на сьогодні Україна за довжиною автомобільних доріг, значно відстає від країн Європи схожих за розміром території та чисельністю населення. Зокрема, у Франції довжина автомобільних доріг більша у 6,3 раза, в Англії – у 2,5 раза, у Польщі - у 2,5 раза. Приблизно на одному рівні з Україною знаходиться Іспанія по довжині мережі автомобільних доріг (151 тис. км).

За показником щільності автомобільних доріг, з 2000 по 2011 роки в Україні суттєвих змін не відбулося: цей показник зріс усього з 271 до 275 км. на одну тисячу кв. км. Серед країн членів ЄС, нижчий лише у Болгарії (180 км) та Португалії (240 км).

Регіони України знаходяться відносно далеко від великих міжнародних центрів (наприклад, Варшави, Відня, Москви). Середня відстань від регіональних центрів (кожного регіону) до найближчого міжнародного центра становить 715 км. Крім того, регіони України диспропорційно розташовані відносно столиці - м. Києва.

У деяких випадках більша відстань до Києва частково компенсується відносною близькістю до міжнародного центру (наприклад, Закарпатська, Львівська області), але в інших випадках велика відстань до Києва поєднується з віддаленістю від іншого міжнародного центра (Луганська, Донецька області, Крим, Севастополь) (табл. 5).

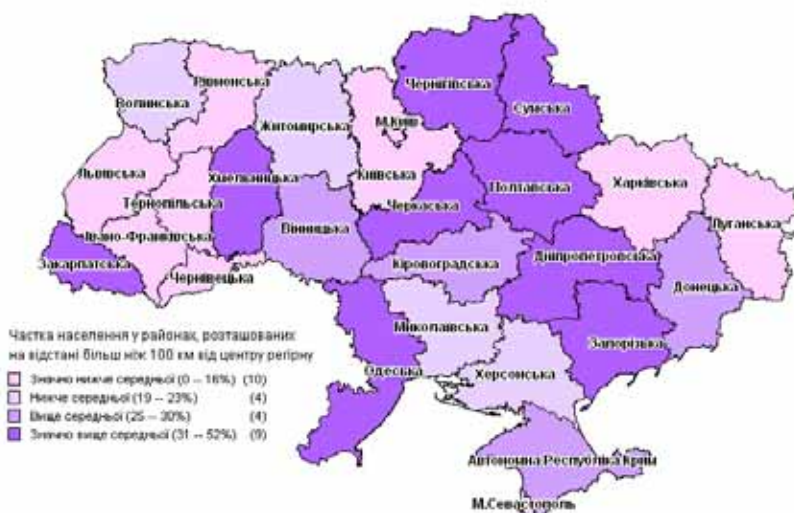
Таблиця 5

Доступність регіонів до великих міжнародних центрів та м. Києва

до м. Києва до міжна- родних центрів	до 190 км	220-430 км	450-550 км	700-855 км
Менше 500 км (374-496)		Рівненська, Волинська, Тернопільська	Львівська	
500-700 км (512-672)	Житомирська	Хмельницька, Сумська	Миколаївська, Одеська, Івано- Франківська, Чернівецька	Закарпатська
700-900 км (711-857)	Київська, Чернігівська, Черкаська	Вінницька, Полтавська, Кіровоградська	Харківська, Херсонська	
Більше 900 км (950-1 050)			Дніпропетровська, Запорізька	Донецька, Луганська, АР Крим, м. Севастополь

Внутрішня доступність регіонів залежить в основному від їхніх розмірів і конфігурації та розвитку мережі автомобільних доріг і залізниць, а також від перспективних послуг громадського транспорту. Рельєф (гори) має вплив тільки в обмеженій кількості регіонів. 24,2% населення країни живе у районах, центри яких розташовані на відстані більш ніж 100 км від обласного центру. Регіональна диференціація відносно висока про що свідчить аналіз групування регіонів за часткою населення у районах, розташованих на відстані більш ніж 100 км від центру регіону (карта 7).

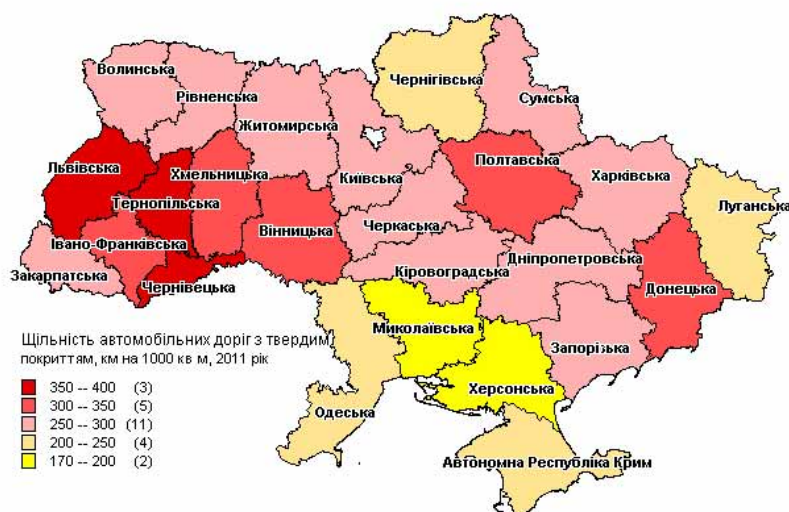
Частка населення у районах, розташованих на відстані понад 100 км від центру регіону

Розмах варіації між регіонами за досліджуваний період залишається високим (карта 8) і має тенденцію до зростання (у 2000 році – 2,15 з мінімальним показником щільності 170 кв. км на одну тис. кв. км у Херсонській області і максимальним 365 кв. км на одну тис. кв. км у Тернопільській; 2011 році – 2,16 з мінімальним показником 174 кв. км у Херсонській області і максимальним 376 кв. км на одну тис. кв. км у Львівській області).

Карта 8

Щільність автомобільних доріг за регіонами

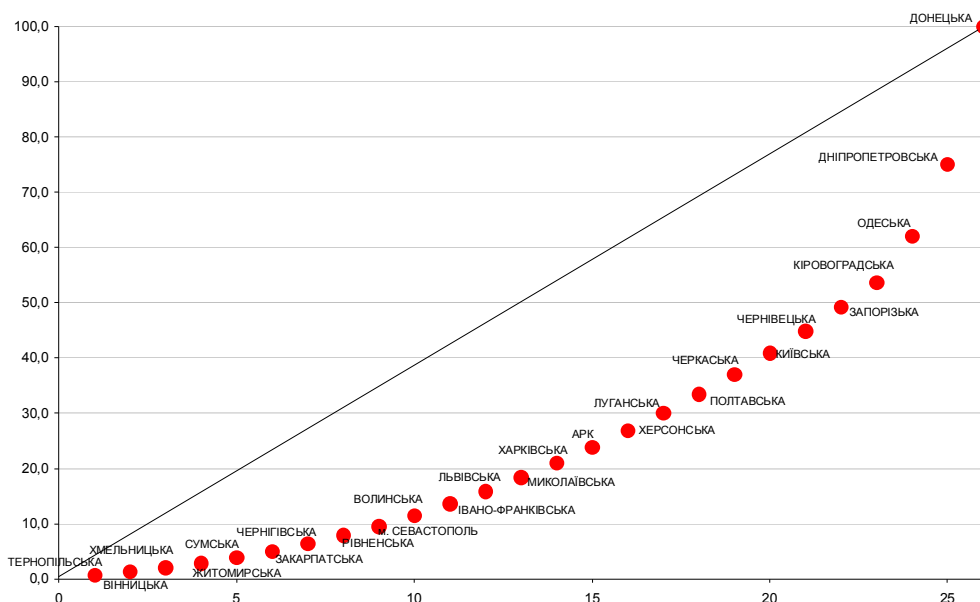
Характерним є відсутність кореляції щільності автодоріг із рівнем економічного розвитку регіону. Так, цей показник у Чернівецькій області залишається вищим, ніж у Запорізькій, Дніпропетровській або Донецькій областях. Лише десяту частину від показника щільності доріг загального користування складає цей показник для автомобільних доріг державного та місцевого значення першої та другої категорії. Саме ці дві категорії відповідають

європейським нормам будівництва автомобільних доріг.

Крім того, за інформацією Укравтодору відповідна територіальна розбіжність існує і за обсягами фінансування будівництва та капітального ремонту автомобільних доріг загального користування. Особливо яскраво ці розбіжності демонструє крива Лоренца (графік 13). Так, загалом за 2005-2012 року на зазначені цілі з державного бюджету було виділено та освоєно 10,9 млрд. грн. (або 84,4% від запланованого). З яких, 45% (або 4,9 млрд. грн.) на розвиток доріг лише 3 регіонів: Донецької (2,6 млрд. грн.), Дніпропетровської (1,4 млрд. грн.) та Одеської (0,9 млрд. грн.) областей. Тоді як, у Вінницькій, Тернопільській, Житомирській та Хмельницькій областях обсяг фінансування з державного бюджету не досяг і 100 млн. грн. в кожній, а в інших він варіює в межах 107 млн. грн. (Сумська) – 488 млн. грн. (Кіровоградська).

Графік 13

**Крива Лоренца за обсягом освоєння державних коштів
на будівництво та реконструкцію доріг загального користування
за 2005-2012 роки**

Наведені дані підтверджують висновки про те, що розвиток транспортної інфраструктури не є достатньою умовою для зростання у регіоні, проте її незадовільний стан є чинником, що гальмує регіональний розвиток та розвиток країни в цілому. Адже щорічні обсяги перевезення вантажів автомобільним транспортом за останні 10 років виросли в середньому в 1,34 рази, найбільше у Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Запорізькій, Кіровоградській, Миколаївській, Харківській областях. Одночасно кількість приватних легкових авто, при майже незмінних показниках мережі автодоріг та їх якості, збільшилася у середньому на 40%.

Фактично на рівні 2000 року залишається щільність залізничних колій загального користування у регіонах. Вона дещо зменшилася у Черкаській, Київській, Сумській областях, проте такі зміни не пов'язані із кількісними характеристиками перевезення пасажирів залізничним транспортом: суттєвим

чинником мобільності населення залізничний транспорт залишається для ряду областей, особливо для жителів Київської, Харківської, Одеської, Черкаської та Миколаївської областей, зокрема і у міжрегіональному сполученні.

Ефективність енергоспоживання (фактично відсутній матеріал)

Одним із показників конкурентоспроможності держави та її регіонів є енергоємність ВВП, або ефективність використання енергоресурсів у країні.

В період з 2000 по 2008 рік в Україні спостерігалася динаміка стійкого зменшення енергоємності валового внутрішнього продукту (ВВП). Однак, в 2009 році енергоємність ВВП зросла на 2,4% і склала 0,65 кг у.п./грн. Це зумовлено тим, що в 2009 році істотно скоротився валовий внутрішній продукт внаслідок кризових явищ, які мали місце в економіці країни. Загальний же рівень енергоспоживання в країні знизився на 11,5%, хоча обсяг споживання паливно-енергетичних ресурсів у промисловості зменшився на 20-30%.

Розвиток підприємництва та інновацій

Сьогодні регіональна політика європейських країн тісно корелюється із державною інноваційною політикою та політикою сприяння розвитку підприємництва. Це створює нові стимули економічного розвитку території та заохочує регіони ефективно та креативно використовувати наявний потенціал.

Економіка України на відміну від економік розвинутих країн характеризується домінуванням великих підприємств над малими та середніми (табл. 6).

Таблиця 6

Основні структурні показники діяльності підприємств за їх розміром

	Питома вага (%)		
	Загальна кількість підприємств	Зайнятих	Обсяг продаж
Великі підприємства	0,6	43,0	51
Малі підприємства	94,0	26,6	13

Світовий досвід доводить, що саме мале підприємництво є основою ринкового конкурентного середовища, завдяки якому відбувається становлення середнього класу, вирішуються проблеми зайнятості населення. Водночас сектор малого бізнесу є надзвичайно чутливим до дії несприятливих факторів, особливо в сучасних умовах економічної нестабільності.

В Україні стабільна тенденція щодо нарощення сектору малого підприємництва мала місце лише до 2008 року, коли кількість підприємств малого бізнесу на 10 тис. осіб наявного населення зросла з 44 одиниць у 2000 році до 76 одиниць у 2007 році. Позитивній динаміці його розвитку сприяли запровадження спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності малого бізнесу, низка прогресивних норм регуляторної політики.

Світова фінансова криза 2008-2009 років спричинила загострення існуючих у секторі підприємництва проблем. Значний податковий тиск, обмеження фінансово

– кредитних ресурсів, слабкість матеріальної, технічної, фінансової та кадрової складової діяльності малого бізнесу негативно вплинули на подальший розвиток підприємницької активності населення України.

Негативний вплив світової кризи на мале підприємництво відбувався у два етапи. Зокрема, у 2008 році кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення зменшилася проти 2007 року на 5,3%. Відповідні тенденції спостерігалися у 25 регіонах (від 1,3% у Запорізькій, Львівській областях до 19,0% у Закарпатській). Друга хвиля спостерігалася у 2010 році і вона носила більш негативні наслідки: чисельність малих підприємств зменшилась у всіх регіонах (від 3,5% у м. Києві до 40,4% у Закарпатській області), що зумовило скорочення в цілому по Україні на 16,0%.

У 2011 році ситуація покращилась і набула позитивної динаміки. Так, за рік кількість малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення зросла у 24 регіонах (від 5,3% у Харківській до 55,3% у Кіровоградській областях), що забезпечило приріст в цілому по країні на 11,0%.

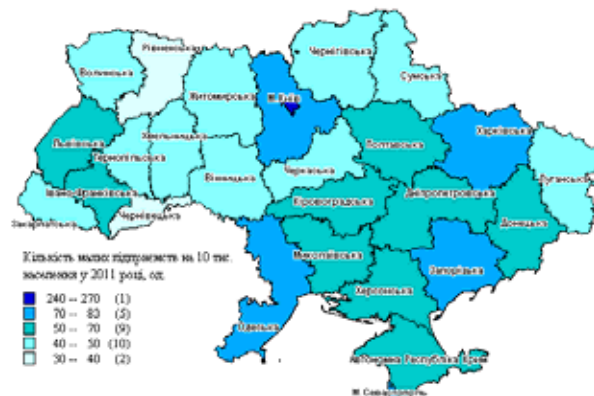
В цілому за період 2006-2011 років чисельність малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення скоротилася на 2,8% і склала 70 одиниць. Відповідна динаміка мала місце у 19 регіонах. Найбільше зменшення зафіксовано в Автономній Республіці Крим (на 28,2%), Львівській (на 18,0%), Закарпатській (на 34,3%), Чернівецькій (на 22,4%) та Сумській (на 21,2%) областях. Зростання кількості малих підприємств у розрахунку на 10 тис. населення у 2011 році проти 2006 року спостерігається лише у Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Одеській, Харківській, Черкаській областях та м. Києві.

Як і у попередні роки, лідером по кількості малих підприємств відносно населення у 2011 році залишалося місто Київ (270 од.). Найменше малих підприємств припадало на 10 тис. населення Рівненської та Чернівецької областей (по 38 одиниць) (карти 9 та 10).

Карта 9
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб,
2006 рік

Карта 10
Кількість малих підприємств на 10 тис. осіб,
2011 рік

Негативним фактором розвитку малого підприємництва є низький рівень оплати праці. Так, у 2011 році розмір середньомісячної заробітної плати на малих підприємствах (1481 грн.) майже вдвічі відставав від середньомісячної плати працівників в цілому по Україні (2633 грн.). При цьому, у Волинській,

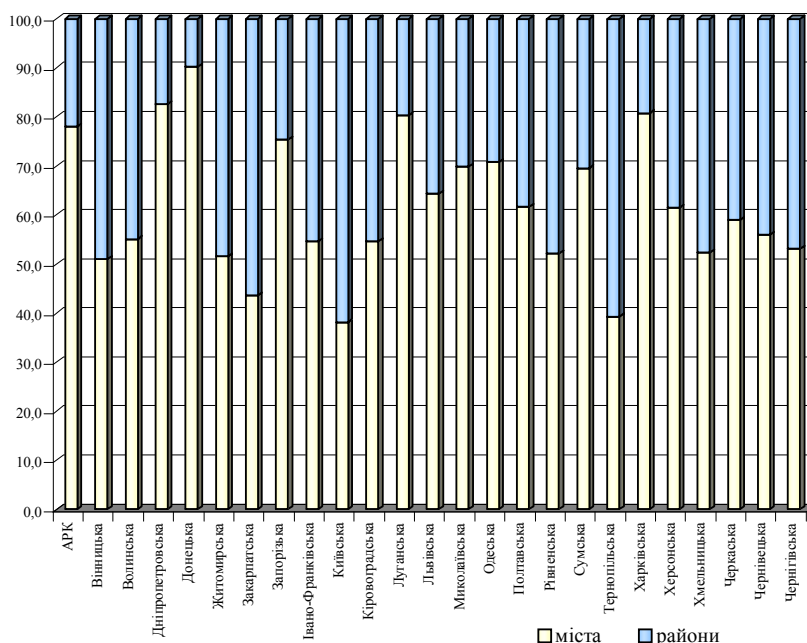
Закарпатській, Івано-Франківській і Чернігівській областях оплата праці найманих працівників у сфері малого бізнесу не досягала і 45% середньоукраїнської. Загалом, у всіх регіонах середньомісячна заробітна плата працівників малих підприємств суттєво відставала від її середнього значення по регіону. Зокрема, найбільше середньомісячна заробітна плата по регіону перевищувала середнє її значення у малому підприємстві у Луганській області (2,2 раза); найменше – у Тернопільській (1,5 раза).

Слід відмітити чітку тенденцію територіальних особливостей зосередження підприємств – юридичних осіб. Здійснений аналіз їх кількості засвідчив, що станом на початок 2012 року переважна їх частина – понад 70% розташована у містах країни (графік 14). Стійкість процесу концентрації полягає і у тому, що за десять останніх років питома вага підприємств, що створені у містах, у 18 областях виросла.

З іншого боку, як у містах, так і в районах, зростання відбувається за рахунок приросту невеликих підприємств. Про це свідчить постійна динаміка зменшення середньооблікової кількості працюючих в них. З 2000 по 2011 р. кількість штатних працівників в районах зменшилася більш ніж удвічі в Автономній Республіці Крим, Вінницькій, Житомирській, Сумській, Тернопільській, Херсонській, Хмельницькій, Черкаській областях. Фактично таке скорочення відбулось за рахунок зменшення працюючих в районних центрах та селищах міського типу. В цілому така ситуація визначає надзвичайно складне економічне і соціальне становище населення в переважній більшості адміністративних районів країни.

Графік 14

Структура розміщення підприємств-юридичних осіб, 2011 року

Аналіз розвитку підприємництва свідчить про високий потенціал розвитку саме малого підприємництва, але він досі залишається не використаний у порівнянні з країнами Європи. Державна політика у цій сфері має відбуватись з ціллю стимулювання розвитку суб'єктів малого підприємництва, як надійного локомотиву створення середнього класу та двигуна економіки, і в той же час,

обмежене втручання влади в діяльність підприємницьких структур, а найголовніше – виважена податкова політика та прозора і стабільна податкова система.

Стратегічного значення для розробки і впровадження конкурентоспроможної продукції на регіональному рівні набуває **створення нових інноваційних структур**. На сьогоднішній день маючи високий науковий потенціалом, широку мережу визнаних у світі наукових шкіл, розвинену систему підготовки кадрів, інноваційна активність в Україні не дозволяє досягнути її економіки нового етапу розвитку.

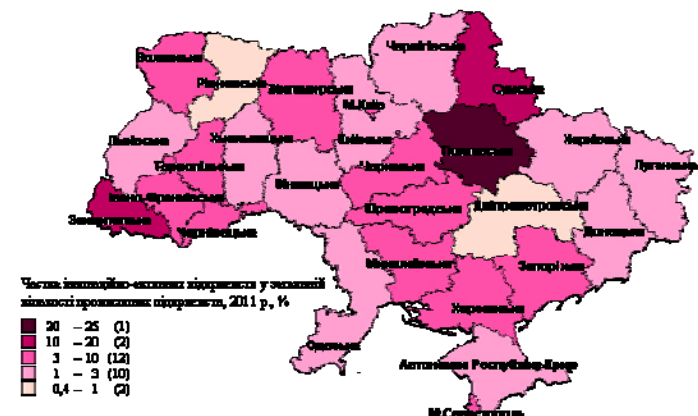
Зокрема, якщо у розвинутих країнах кількість інноваційно-активних промислових підприємств досягає 70-80%, в Україні цей показник у 2011 році склав 16,2% (від 8,2% у Полтавській області до 27,6% у Запорізькій). При цьому, протягом останніх років кількість інноваційно-активних підприємств практично щорічно зростала. Виключенням став кризовий 2008 рік, коли їх кількість скоротилася на 5,1%. Разом з тим, вже за підсумками 2011 року кількість інноваційно-активних підприємств склала 1679 одиниць, що перевищило їх кількість до кризового 2007 року.

На регіональному рівні ситуація виглядає складнішою (карти 11 та 12). Так, у результаті скорочення кількості інноваційно-активних підприємств протягом кризового періоду у Вінницькій, Волинській, Дніпропетровській, Львівській, Полтавській, Закарпатській областях та м. Києві за підсумками 2011 року їх кількість значно відставала від значення 2007 року.

Карта 11
Кількість інноваційно-активних підприємств, у % від загальної кількості промислових підприємств, 2006 рік

Карта 12
Кількість інноваційно-активних підприємств, у % від загальної кількості промислових підприємств, 2011 рік

Поглиблення диспропорцій характерно і для інноваційної діяльності, зокрема по таких показниках, як патенти на винаходи та їх впровадження. При загальному скороченні в період 2006 – 2011 рр. кількості виданих в країні патентів з 2123 до 1172 одиниць, розрив у міжрегіональних показниках (розмах варіації) зріс із 105 разів до 111. У двох областях – Кіровоградській та Рівненській – у 2011 р. патенти взагалі не видавалися (у 2006 р. видано відповідно 5 та 14).

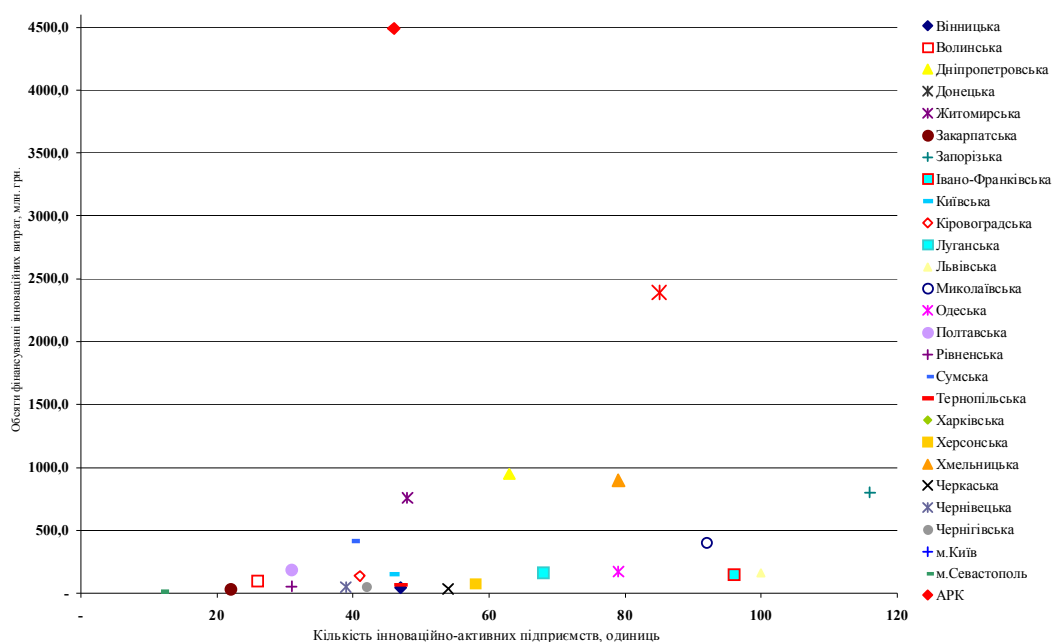
Аналогічна ситуація склалася і з впровадженням запатентованих винаходів по регіонах: у 2011 р. максимальний показник впровадження 324 (м. Київ),

мінімальний – 9 (Сумська область). Наведені дані засвідчують гранично низький рівень української інноваційної культури: якщо на 1 млн. жителів країни припадає 25 виданих у 2011 р. патентів на винаходи, то в США ця цифра становить 262 щорічно (2007-2008 рр.) країнах Євросоюзу (EU-27) – 111 (у 2006, 2007 рр. щорічно).

Стійкий занепад в регіонах інноваційної діяльності щільно корелює із кількістю працюючих у цьому секторі. Територіальні диспропорції по чисельності працівників, які працюють у науково-дослідній сфері і зайняті конструкторською роботою разючі: по державному сектору практично половина загальної їх кількості зосереджена у м. Києві, а розмах варіації між мінімальним (Кіровоградська область – 127 осіб) і максимальним значенням без врахування столиці країни (Харківська область – 8675 осіб) складає 68 разів. Низький рівень інноваційної активності в країні пояснюється, насамперед, обмеженістю джерел її фінансування, що пов'язано з відсутністю у підприємств власних коштів, високими кредитними ставками та неспроможністю отримання довготермінових кредитів (графік 15). При цьому, особливо погіршилася ситуація у 2009 році, коли

Графік 15

Співставлення кількості інноваційно-активних підприємств та фінансування інноваційних витрат у 2011 році

вперше за останні роки скоротилося фінансування інноваційної діяльності (в цілому по Україні на 33,7% і відповідна динаміка мала місце у 15 регіонах). За підсумками 2010 та 2011 року негативну динаміку вдалося подолати і фінансування інноваційних робіт в цілому по Україні зросло відповідно на 1,2% та 78,2%. На регіональному рівні ситуація не така позитивна, адже у 2010 році фінансування інноваційних витрат скоротилося у 17 регіонах (від 1,5% у Донецькій області до у 7,1 раза у Чернігівській), а у 2011 році – у 6 (від 22,4% у Миколаївській до у 13,7 раза в Івано-Франківській). Найгірша ситуація

зафіксована у Вінницькій області, де обсяги фінансування скорочувалися два роки поспіль (у 2010 році у 3,7 раза, у 2011 році у 2 рази), як результат у 2011 році обсяги фінансування інноваційної діяльності були значно менші, ніж у 2006 та 2007 роках. Відповідна ситуація спостерігається ще в Івано-Франківській, Чернігівській областях та м. Києві.

Використання культурного та туристичного потенціалу для регіонального розвитку

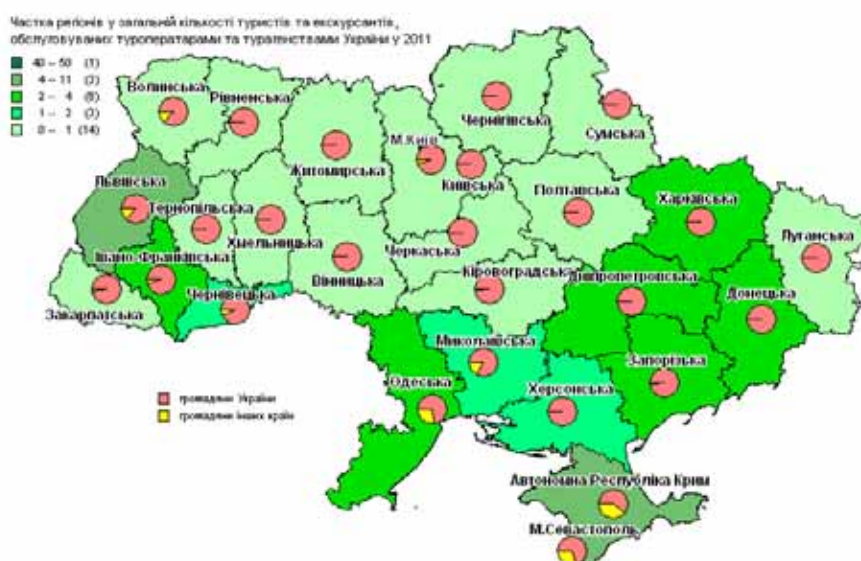
Україна має значний природно-ресурсний потенціал для розвитку туризму. Всі регіони України характеризується виключно сприятливими природно-кліматичними умовами та наявністю різноманітних рекреаційних ресурсів для відпочинку та лікування населення.

Це та підвищення цікавості до України у зв'язку з проведенням фінальної частини Євро-2012 зумовило активізацію зростання кількості в'їзних (іноземних) туристів, пік якої припав на 2012 рік. В рік проведення Євро-2012 Україну відвідало понад 23 млн. туристів, що на 2 млн. більше ніж у 2011 році та на 5 млн., ніж у 2005 році. За 2012 рік, найбільше туристичні потоки зросли з Португалії (у 2,8 раза), Сербії (у 2,4 раза), Кореї (у 2,3 раза), Швеції (у 2,1 раза), Бразилії, Данії, Нідерландів (у 1,6 раза в кожній), Туреччини та Мексики (у 1,5 раза).

За кількістю туристів попереду виділяється м. Київ, на який припадає майже 50% туристів та екскурсантів, обслугованих туроператорами України у 2011 році. Далі йде Автономна Республіка Крим, м. Севастополь та Львівська область, частка яких становить 23%. Тоді як, у 13 регіонах ця частка не досягає і 1%, а сумарно становить 6,9%. Найменшою є кількість обслугованих туристів у Житомирській, Чернігівській та Сумській областях (карта 13).

Карта 13

Розподіл кількості туристів та екскурсантів обслуговуваних туроператорами та турагенствами

Ця динаміка сприяла активізації розвитку туристичної інфраструктури, пік якої припав на 2011 рік. Зокрема, за 2006-2012 роки в розвиток готельного бізнесу було інвестовано понад 10 млрд. грн., з яких близько половину в Автономну Республіку

Крим та м. Київ.

Як результат, за 2006-2011 роки кількість підприємств готельного типу в цілому по Україні збільшилась на 688 одиниць (у т.ч. за 2011 рік на 617 од.). Відповідна динаміка була характерна для 24 регіонів. У 2011 році найактивніше кількість підприємств готельного типу зростала у західних регіонах (Закарпатська область на 46 од., Івано-Франківська, Львівська на 44 одиниці в кожній, Чернівецька на 43 од.) та Автономній Республіці Крим (91 од.). Зменшення у 2011 році їх кількості зафіксовано у Луганській та Чернігівській областях (відповідно на 12 та 14 одиниць).

Разом з тим, кількість підприємств готельного типу в цілому по Україні залишається значно нижчою, ніж у країнах Європи схожих за територією. В Україні на кінець 2012 року їх кількість становила 1501 од., тоді як у Франції – 17,2 тис., Польщі – 3,3 тис., Італії – 33,9 тис.

Крім того, розміщення туристичної інфраструктури характеризується значними міжрегіональними розбіжностями (карта 14). Зокрема, на кінець 2011 року найбільше готелів розташовано у Львівській області - 141 одиниця, Закарпатській - 109 од., м. Києві – 104 од., найменше – у м. Севастополі - 9 од., Кіровоградській області – 20 од., Волинській та Чернігівській – по 21 од.

Карта 14

Територіальне розміщення підприємств готельного типу на кінець 2011 року

Головне завдання державної політики у сфері культури – рівноцінне забезпечення громадян необхідними умовами для культурного розвитку, розвиток розгалуженої системи центрів культури, закладів дозвілля (бібліотеки, церкви, клуби, театри, музеї). На жаль, культурно-рекреаційна інфраструктура країни залишає бажати кращого, й ситуація погіршується із зменшенням розміру населеного пункту та відзначається міжрегіональними диспропорціями.

Найпоширенішими об'єктами культурної інфраструктури в сільській місцевості є церковні споруди, бібліотека, а також будинок культури/клуб/ дискотека.

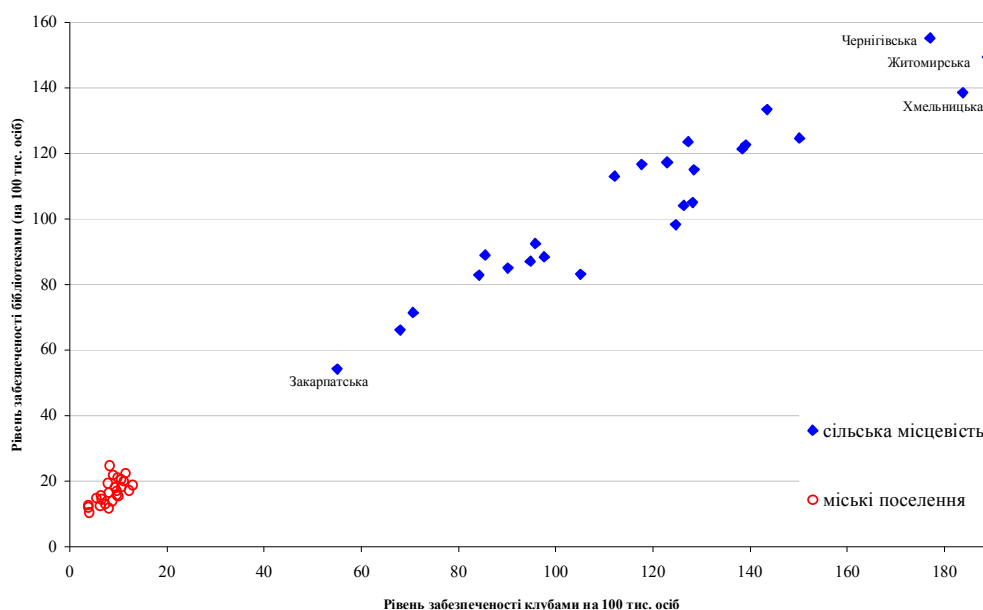
Спорудження церков досить динамічно відбувається в різних населених пунктах, мережа бібліотек і клубів переважно залишилася ще з радянських часів і їх розташування характеризується високими міжрегіональними диспропорціями у розрізі сільських територій (графік 16).

На кінець 2011 року найбільше бібліотек розташовано у Львівській та Вінницькій областях (понад 1000 в кожній), Донецькій, Житомирській, Київській, Тернопільській (понад 900 в кожній), найменше – у Чернівецькій (400), Миколаївській (515), Закарпатській (503) областях. Особливо нерівномірно бібліотеки розташовані у сільській місцевості і їх розміщення характеризується вищим рівнем забезпеченості сіл бібліотеками у західних та південних регіонах ніж у східних. Так, у Чернівецькій, Тернопільській, Івано-Франківській, Закарпатській, Черкаській областях практично кожен сільський населений пункт має бібліотеку, у Хмельницькій, Херсонській, Рівненській, Львівській областях, Автономній Республіці Крим – кожен другий, то у Донецькій, Дніпропетровській, Харківській – лише кожен третій, четвертий.

Мережа клубів також розташована не рівномірно. Найбільша їх кількість знаходиться у Вінницькій, Житомирській, Львівській та Хмельницькій областях (понад 1 тис. в кожній) і на які загалом припадає чверть клубів країни (графік 16). Найменша їх кількість розташована у Закарпатській, Запорізькій, Херсонській та Чернівецькій (менше 500 од. в кожній). Близько 80-90%% клубів у всіх регіонах розташовані у сільській місцевості. При цьому, якщо в Івано-Франківській, Тернопільській, Черкаській, Чернівецькій областях на 10 сільських населених пунктів припадає 8-9 клубів, то в Дніпропетровській, Донецькій, Сумській, Харківській областях – 3-4 клуби.

Графік 16

Рівень забезпеченості бібліотеками та клубами за місцем проживання

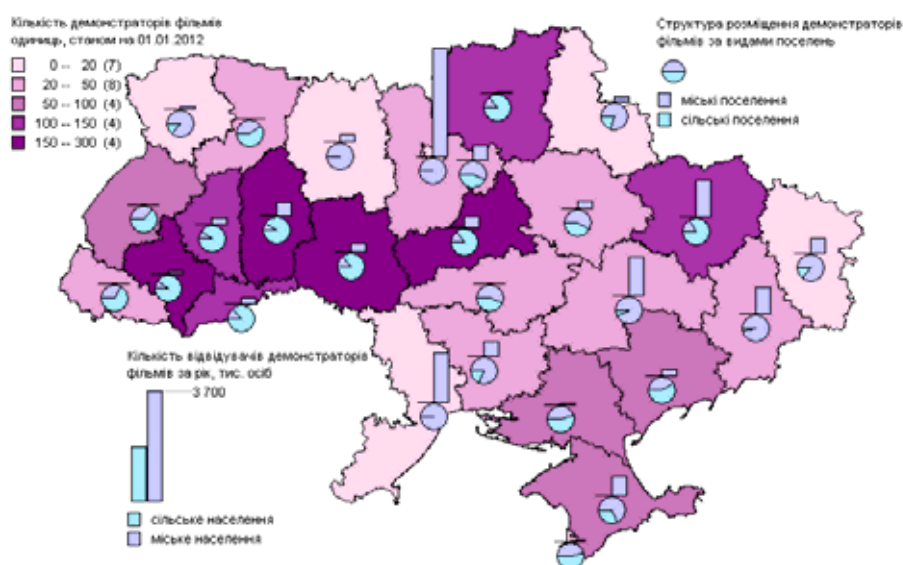
З 2009 року у міській місцевості інтенсивно розвивається мережа кінотеатрів, які користуються великим попитом. Разом з тим, жителі села практично позбавлені можливості залучення до досягнень кінематографу. Так, якщо у міській місцевості

кількість демонстраторів фільмів варіює від 7 од. у м. Севастополі до 53 од. в Автономній Республіці Крим, то у сільських населених пунктах Житомирської та Одеської областей вони взагалі відсутні, а в Донецькій, Волинській, Дніпропетровській, Луганській, Миколаївській, Сумській їх кількість становить 1-4 од.

Однак, наскільки необхідні мережа кінотеатрів в сільській місцевості це питання. Адже як свідчить аналіз 2001 року у регіонах, де кількість демонстраторів фільмів у сільській місцевості перевищує їх чисельність у міській місцевості, відвідувачів демонстраторів фільмів у сільських населених пунктах у десятки разів менше ніж у містах (карта 15). Наприклад, у Вінницькій області кількість демонстраторів фільмів на сільських територіях у 6 разів більше, ніж у міських, однак їх відвідувачів у 17 разів менше, у Тернопільській – відповідно у 10 разів більше та 44 рази менше, Хмельницькій – у 11 разів більше та 6 разів менше.

Карта 15

Структура розміщення демонстраторів фільмів та їх відвідування

Відповідна диференціація має місце і за територіальним розташування шкіл естетичного виховання. Так, у Чернігівській області на всі сільській населені пункти припадає лише одна така школа, Донецькій – 3, Волинській, Полтавській – по 4, Дніпропетровській, Житомирській, Луганській – по 5, тоді як в Автономній Республіці Крим та Закарпатській області – понад 30, Вінницькій, Миколаївській – понад 20. Міжрегіональна диференціація розміщення цих шкіл у міській місцевості варіює у межах від 19 од. у Миколаївській області до 97 од. у Донецькій.

Враховуючи зазначене найгострішими проблемами розвитку культурно-рекреаційної інфраструктури населених пунктів України є:

- недосконала система територіального розміщення об'єктів сфери культури, зокрема у сільській місцевості;

- недостатність бюджетних коштів для ефективного функціонування та розвитку відповідних об'єктів та відсутність дієвих стимулів залучення коштів з інших джерел.

2.3. Диференціація якості життя

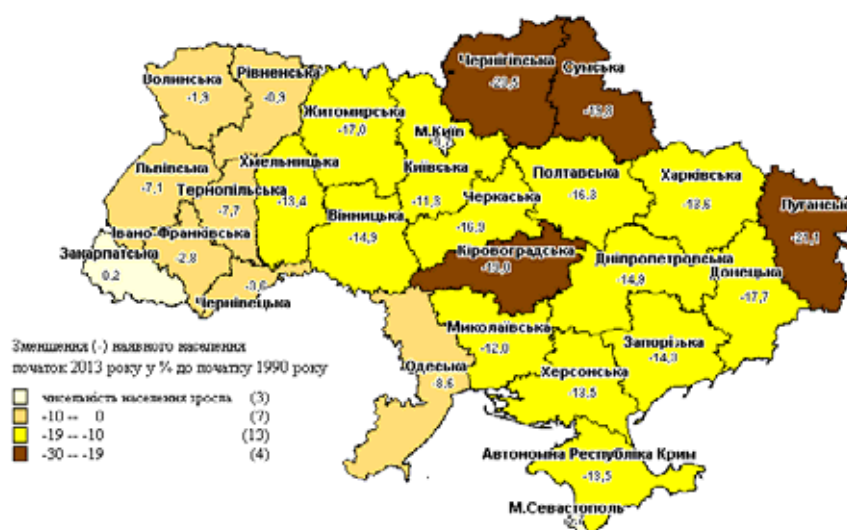
Демографічна ситуація та зайнятість населення

Економічна криза 1990-х років ХХ століття негативно вплинула на демографічну ситуацію в Україні, що характеризувалося бурхливою міграцією населення, зниженням народжуваності та зростанням смертності. Однак, на початку 2000 років внаслідок стабілізаційних процесів та стабільного зростання економіки країни, в Україні намітилася низка позитивних демографічних тенденцій. Зокрема, з 2002 почала зростати народжуваність, а з 2005 року стабільно фіксується позитивне міграційне сальдо.

У регіональному розрізі, за 1990-2012 роки чисельність населення зменшилась у 25 регіонах (виняток склали м. Київ та Закарпатська область). З яких найгірша ситуація склалася у Чернігівській, Луганській, Сумській та Кіровоградській областях, де за цей період чисельність населення зменшилася відповідно на 23%, 21%, 20% та 19% (карта 16).

Карта 15

Зміна наявного населення

Як результат, у 2012 році в 11 регіонах зафіксовано позитивний природний приріст населення (тоді як у 2007 році – в 1 регіоні). Основний масив регіонів припав на західні (Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська та Чернівецька області), по 2 - на столичний регіон (м. Київ та Київську область) та південні (Автономна Республіка Крим та Одеська область) і 1 - на східний (Харківська область).

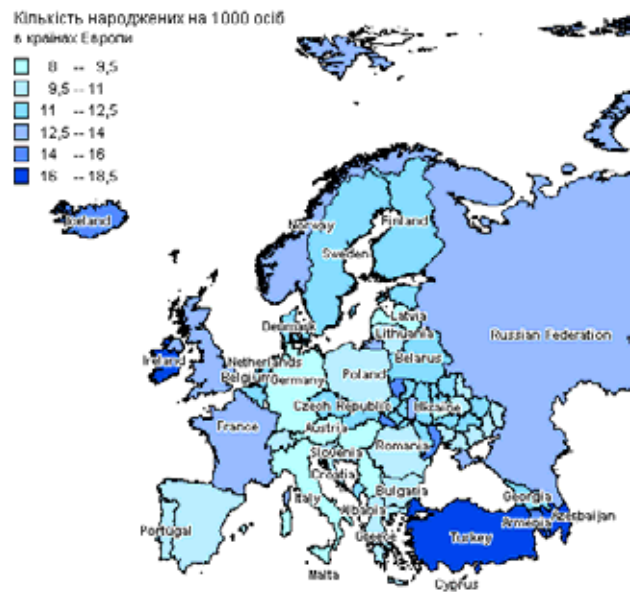
У Чернігівській, Луганській, Сумській та Кіровоградській областях ситуація продовжує погіршуватися і якщо ця динаміка не зміниться, то через 60-80 років ці регіони можуть зникнути з карти країни.

Основні чинники, що впливають на природний приріст є народжуваність і смертність.

В Україні коефіцієнт народжуваності до 2001 року постійно зменшувався і лише державна політика останніх років спрямована на стимулювання народжуваності, зупинила цю негативну тенденцію і з 2002 року ми маємо зростання. Як результат, у 2012 році коефіцієнт народжуваності перевищував цей показник ряду великих Європейських країн (карта 17) і становив 11,4 живонароджених на 1000 осіб (у Німеччині – 8,3, Італії – 9,3). Однак, залишився нижчий ніж у Великій Британії та Франції – відповідно 19,5 та 12,8. Об'єднуючим фактором є те, що за останні 22 роки цей коефіцієнт скоротився як у великих країнах ЄС, так і в Україні.

Карта 17

Рівень народжуваності

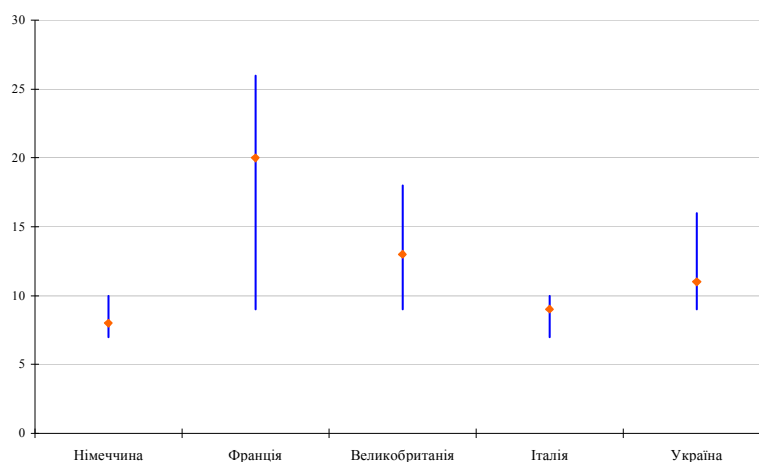

За рівнем народжуваності регіони України розподіляються на три групи: східні області, яким притаманна надзвичайно низька народжуваність, яка навіть наполовину не забезпечує відновлення чисельності населення (Сумська, Чернігівська, Луганська, Донецька, Полтавська, Харківська області). Західні області (Волинська, Рівненська, Закарпатська, Івано-Франківська, Чернівецька, до них тяжіє Одеська) мають відносно високі показники народжуваності. Їм притаманні порівняно високі сумарні коефіцієнти народжуваності (1,4–1,6 дитини на одну жінку). Це переважно території, де зберігаються традиції дводітності, які демонструють найменші в країні показники поширеності абортів, з удвічі нижчою за український рівень часткою позашлюбної народжуваності. До третьої групи належить решта областей (демографічно старі регіони півночі та центру), в яких показники відтворення населення знаходяться на рівні середньоукраїнських.

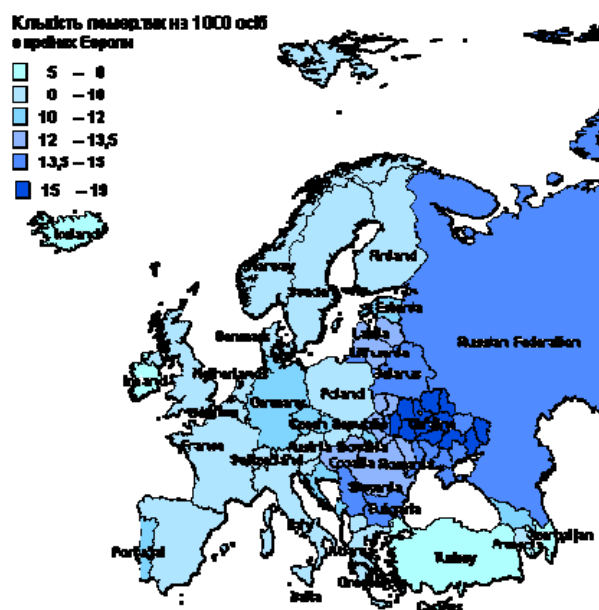
Разом з тим, у порівнянні з країнами ЄС для України за цим показником характерні помірні міжрегіональні розбіжності - 1,7 раза, тоді як у таких країнах, як Франція, Великобританія та Іспанія, диспропорції за рівнем народжуваності перевищують 2 рази (графік 17).

Графік 17

Міжрегіональні диспропорції за рівнем народжуваності

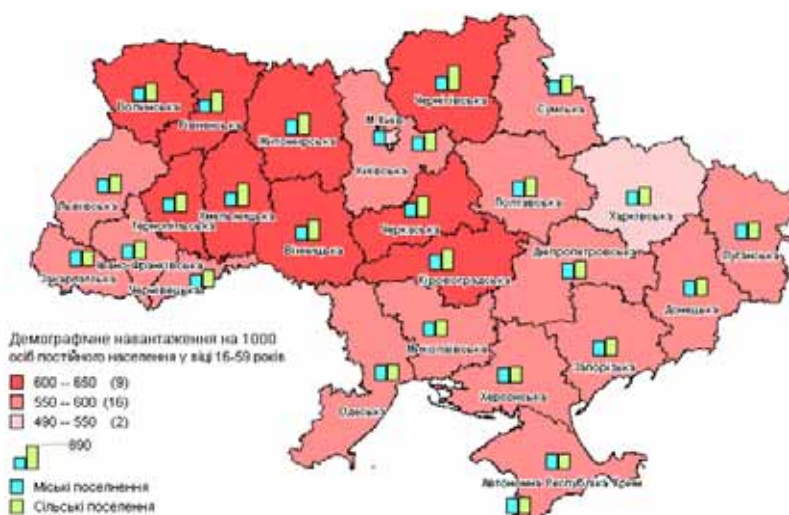
Рівень смертності

Якщо по народжуваності Україна ще відповідає рівню Європейських країн (карта 18), то по смертності ситуація набула критичних значень. Так, коефіцієнт смертності становить 14,5 на 1000 осіб, що значно вище значень Європейських країн (у Франції – 8,4, Німеччині – 10,5, Італії – 9,7, Великобританія – 8,9). При цьому, останні 20 років для Європейських країн характерно скорочення цього коефіцієнта, тоді як для України – зростання. Однією з головних причин високої смертності в Україні є низький рівень охорони здоров'я та високий рівень захворюваності населення. Регіони України за відмінностями в рівнях смертності можна об'єднати в три групи. Відносно краща ситуація щодо смертності спостерігається у західних областях (Чернівецька – 12,5, Закарпатська – 11,8, Львівська – 12,5). Гірша ситуація склалася у східних та південних регіонах (Чернігівська, Сумська та Кіровоградська - відповідно 18,6, 16,6 та 16,5), а центральні області України за показниками смертності посідають проміжне місце між вищезгаданими групами областей. Лише у м. Києві коефіцієнт смертності відповідає Європейським значенням та становить 9,8.

Збереження протягом тривалого часу негативних тенденцій щодо природного відтворення поколінь зумовило різке погіршення структури демографічного навантаження непрацездатного населення на працездатне (карта 19). Станом на 01.01.2012 року на 1000 осіб працездатного віку припадало 576 осіб у віці 0-15 років та понад 60 років. У регіональному розрізі, найвище демографічне

Демографічне навантаження

навантаження спостерігалось в областях центральної України — Чернігівській (639 на 1000 працездатних), Вінницькій (636), Кіровоградській (623), Житомирській (625) областях, що пов'язано з високою часткою осіб старше працездатного віку. Найменше демографічне навантаження спостерігається у Києві, де на 1000 працездатних припадає лише 492 осіб непрацездатного віку.

Як результат, за підсумками у 2010 та 2011 роках у 20 регіонах на 100 працюючих припадало понад 100 пенсіонерів. При цьому, у 2011 році проти 2010 року у всіх 20 регіонах це співвідношення зросло і варіювало від 101 у Запорізькій до 134 у Хмельницькій та Тернопільській областях, тоді як у 2009 році лише у 17 - чисельність пенсіонерів перевищувала працюючих. Краща ситуація лише у столиці, де завдяки постійному міграційному припливу молоді на 100 працюючих припадає лише 43 пенсіонера.

Триває процес урбанізації країни. У 2012 році майже 69% населення України було класифіковане як «міське» (що на 1,0% більше ніж на кінець 1990 року) і за цим показником Україна дещо менш урбанізована, ніж економічно розвинуті великі країни ЄС (у Великобританії – 80%, Іспанії – 77%, Франції – 86%, Німеччині – 87%), однак вищий ніж у Польщі (61,0%), Румунії (53,0%) і знаходиться на рівні Італії та Латвії (68%).

Проте, цей загалом високий рівень маскує значні регіональні диспропорції ступеню урбанізації (карта 20). Так, крім міст Київ і Севастополь (з рівнем урбанізації відповідно 100% і 94%), він високий у Донецькій (91%), Луганській (87%), Дніпропетровській (84%), Харківській (80%) і Запорізькій (77%) областях. Близько 10 регіонів мають відносно низькі рівні – 61-68%, п'ять – від 50 до 58%, ще п'ять областей мають дуже низькі рівні урбанізації (менше 50%): Закарпатська (37%), Чернівецька (43%), Івано-Франківська (43%), Тернопільська (44%), Рівненська (48%), причому всі вони розташовані у західній частині держави

Карта 20

Рівень урбанізації, на 01.01.2013

Аналіз демографічно ситуації про ряд негативних тенденцій що протягом останніх років набули сталий характер. Однак, ці тенденції притаманні не всім регіонам рівною мірою. Зокрема, найбільше занепокоєння викликає ситуація у

Чернігівській, Луганській, Сумській та Кіровоградській областях.

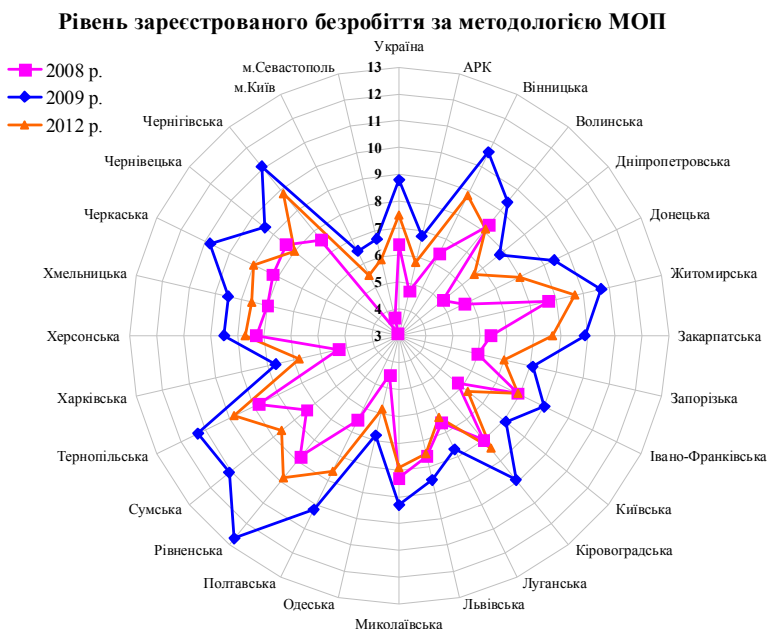
Крім того, якщо у ряду регіонів вдалося досягнути позитивних тенденцій щодо народжуваності, то ситуація із смертністю набуває критичних значень і потребує термінового втручання. І не останню роль у цій ситуації відіграє економічна ситуація. Саме тому необхідно виділити низку головних проблем у сфері реалізації регіональної політики в цій сфері є:

- нестача коштів, що обмежує як можливості державного/регіонального фінансування соціальних програм, так і ймовірність отримання кредитів міжнародних організацій.
- низький рівень доходів населення, особливо депресивних, відчутно впливає на якість харчування.
- проблематичність дотримання здорового способу життя.

Однак, ключовим фактором вирішення або покращення питань демографічного навантаження є робота, а саме забезпечення високого рівня зайнятості населення. Разом з тим, на сьогоднішній день у цій сфері маємо значні проблеми, особливо ситуація погіршилася під час кризових явищ 2008-2009 років.

Суттєві негативні наслідки кризи позначилися на регіональних ринках праці. За 2008-2009 р. рівень безробіття в регіонах за методологією МОП значно зріс порівняно з докризовим періодом. Зокрема, у Рівненській області безробіття наприкінці 2009 р. складало 12,7%, у Сумській та Чернігівській – по 11,1%. та Тернопільській - 11,3% (графік 18).

Графік 18

Більш, ніж удвічі – до 6,5% – зросло безробіття у містах Києві та Севастополі, в 1,7 рази у Вінницькій та Донецькій областях (до 10,6% та 9,4% відповідно), у півтора рази у Дніпропетровській, Одеській та Полтавській областях (до 7,8%, 6,8%, 10,2% відповідно).

Стабільно високим протягом останніх 10-12 років залишається безробіття серед молоді (у віці 15-34 роки) практично в усіх регіонах країни: воно вище за

загальнорегіональні показники, і лише в чотирьох областях – Київській, Дніпропетровській, Одеській, Харківській та у м. Києві нижче за десятивідсотковий поріг. Традиційно напруженою ситуація із безробіттям цієї вікової групи населення характеризується не тільки в регіонах з постійним надлишком робочої сили – Вінницькій, Кіровоградській, Рівненській, Сумській, Тернопільській, Закарпатській та Херсонській областях, але і в тих, де, зокрема, промисловий сектор за питомою вагою залишається відносно більш значним – Черкаській, Донецькій, Миколаївській, Полтавській.

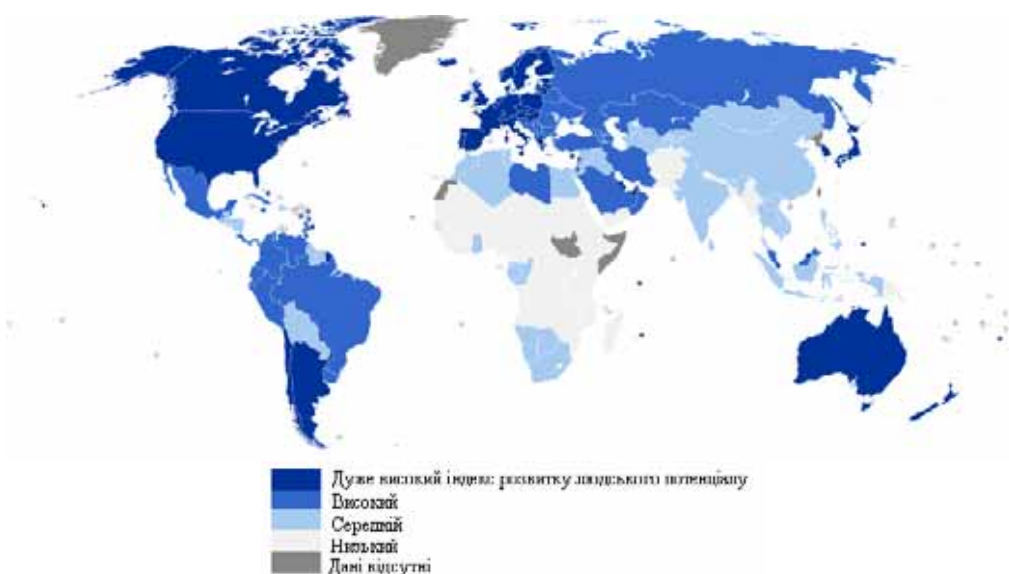
На початок 2012 р. рівень безробіття в регіонах продовжував бути суттєвим. Лише в двох областях – Миколаївській та Чернівецькій – він дещо знизився порівняно з 2007 р., а у Львівській та Луганській – відповідав рівню 2007 р. Високе безробіття в переважній більшості регіонів супроводжується скороченням протягом останніх 6 років у 18 з них як кількості економічно активного населення, так і зайнятого.

Освіта, якість людського потенціалу

За результатами дослідження ПРООН «Про людський розвиток» у 2013 році Україна посіла 78 місце серед 186 країн і територій світу за Індексом людського розвитку 0,740 (карта 21), покращивши свій результат з 1990 року на 4,0%. Високу позицію у рейтингу забезпечив рівень освіти та її поширеність. Так, за рівнем грамотності дорослого населення Україна входить до 30-ки країн світу і з показником 99,7% випереджає такі Європейські країни, як Румунія (97,7%), Португалія (95,2%), Італія (98,9%). При цьому, Україна випереджає більшість Європейських країн за коефіцієнтом охоплення вищою освітою - 79,5%, проти 54,5% у Франції, 66,0% в Італії, 60,1% у Латвії, 70,5% у Польщі.

Карта 21

Індекс людського розвитку*

Актуальним завданням є забезпечення доступності здобуття якісної освіти для всіх громадян. Загалом, населення України має доступ і до загальної, і до професійної освіти, включаючи вищу. Наразі в країні не спостерігається жодних

гендерних обмежень у доступі до всіх рівнів освіти, а серед населення, охопленого вищою освітою, навіть існує гендерний дисбаланс на користь жінок.

Слід також відмітити відносно підвищення якості економічно активного населення віком 15-70 років за показником освіти. У 2000 р. налічувалося 5 регіонів, в яких частка населення з вищою освітою дорівнювала 30% (Вінницька, Волинська, Закарпатська, Миколаївська, Одеська), і в жодному регіоні вона не перевищувала 40%. Лише в м. Києві питома вага економічно активного населення з вищою освітою (53%) дещо перевищувала частку із середньою освітою.

У 2010 р. у Донецькій, Дніпропетровській областях частка з вищою освітою перевищила частку із середньою, а серед областей тільки у Чернівецькій області вона залишилася на рівні 30%. Питома вага економічно активного населення з вищою освітою у м. Києві досягла рівня 75%. Практично в усіх регіонах суттєво скоротилася кількість економічно активного населення із початковою освітою.

Як з'ясувалося в процесі дослідження, постійним джерелом зростання напруги на регіональних ринках праці виявляється незадовільний стан працевлаштування випускників після закінчення учбових закладів. Аналіз п'ятирічного періоду (2007 – 2011 рр.) кількості тих, хто отримує направлення на роботу, засвідчив стійку динаміку їх зменшення: у 2011 р. порівняно з 2007 р. працевлаштованих за направленням було майже на 10 тис. менше (зменшення на 2,7 в.п.). Дві третини випускників шукають роботу самостійно чи звертаються у служби працевлаштування у 24 регіонах країни.

Особливо небезпечним є те, що частка молоді, що має направлення на роботу після отримання спеціальності, є незначною у регіонах з невеликим розміром ринків праці і відповідним постійним перевищенням пропозиції робочої сили на них. Зокрема, у Тернопільській області з настанням фінансово-економічної кризи частка випускників, що отримує направлення на роботу знизилася з 24% до 15,6%, Волинській з 32,6% до 19,8% (карти 22 та 23). Низький рівень цієї категорії випускників учбових закладів м. Києва (20,5%) може свідчити про зростаючий тиск у цьому сегменті ринку праці з боку претендентів на робочі місця, які мігрують з інших регіонів країни до столиці, що опосередковано підтверджується динамікою зростання в місті економічно активного населення.

Карта 22
Питома вага випускників, які отримують направлення на роботу, 2005 р.

Карта 23
Питома вага випускників, які отримують направлення на роботу, 2012 р.

Приблизно третина молоді в регіонах (за виключенням м. Києва), що навчається за бюджетні кошти, не отримують після навчання направлення на роботу. Така розбалансованість державної політики у формуванні ринку праці на державному та регіональних рівнях призводить до зростання неефективності бюджетних і суспільних витрат в цілому, яка постійно відновлюється з одного боку через низький рівень працевлаштування тих, хто навчається за рахунок бюджету, з іншого – не працевлаштовані випускники потребують перекваліфікації і, відповідно, додаткових витрат, що фінансуються з коштів служб зайнятості.

Про рівень та диспропорції у розвитку людського капіталу дають уявлення показники, що характеризують рівень освіти, який вважається ключовим елементом у посиленні соціальної єдності в країнах Європейського Союзу: окремі з них визначені у цілі стратегії «Європа 2020», зокрема частка учнів що мають низький рівень навичок у читанні, знань у математиці та природничих науках у середньому в ЄС має до 2020 р. складати не більше 15%.

Аналіз тестування якості знань учнів міських та сільських загальноосвітніх шкіл по регіонах за найнижчими (від 100 до 123,5 балів) та вищими (180 – 199,5 балів) показниками оцінки засвідчив наявність суттєвої різниці знань між учнями, що навчаються у містах, селах, селищах, селищах міського типу.

Так, з оцінювання у 2012 р. знань з англійської мови з числа тих, хто прийняв участь у тестуванні, частка учнів міських шкіл за найнижчими показниками була в 1,2 – 2,5 разів меншою за учнів сільських шкіл (графік 19).

Графік 19

Найвищі знання продемонстрували 13,7% учасників тестування міських шкіл м. Києва, у той час як серед сільських учнів найвищим був показник 4% в Автономній Республіці Крим. Найнижчий показник 0,4% тих, хто продемонстрував кращі знання з цього предмету з числа протестованих сільських учнів, зареєстрований у Херсонській області. Подібними були результати

диспропорцій по тестуванню з фізики, хімії, біології та математики. Означений стан свідчить про необхідність подальшого вирівнюванню доступу до якісної середньої освіти у сільській місцевості, підвищуючи його до рівня міських шкіл.

Зменшення існуючих диспропорцій в освіті пов'язано з вирішенням одночасно низки проблем: зменшенням числа малокомплектних шкіл у сільській місцевості, забезпечення підвозу учнів та вчителів до місця навчання (забезпечення достатньою кількістю шкільних автобусів), підвищенням якості викладання (стимулювання праці сільського вчителя), відповідного матеріального забезпечення сільських шкіл сучасним обладнанням, інформаційно-комунікаційними можливостями. На початок 2012 р. за даними місцевих органів виконавчої влади потреба у поповненні та оновленні існуючого парку шкільних автобусів складала майже 2,4 тис одиниць.

Охорона здоров'я

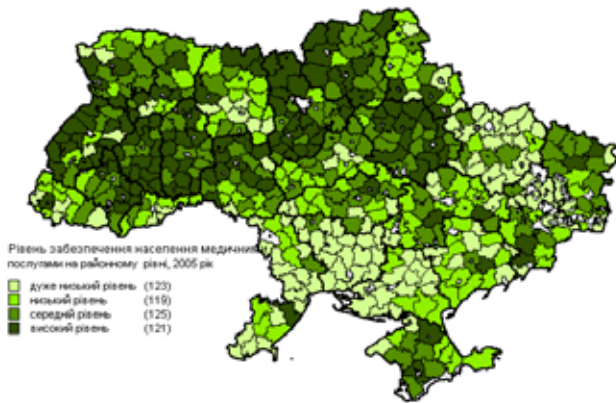
Реформи медичної сфери та питання охорони здоров'я населення України були і залишаються пріоритетом державної політики та однією із важливих складових модернізації економіки України. Перші кроки у цьому напрямі вже зроблені. Зокрема 7 липня 2011 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про порядок проведення реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві» (із змінами), яким визначаються організаційні та правові засади реформування системи охорони здоров'я у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій областях та місті Києві.

Важливим індикатором для оцінки розвитку системи охорони здоров'я є частка загальних витрат на охорону здоров'я від номінального ВВП. Згідно «Доповіді про розвиток людини» ПРООН за 2013 рік витрати на охорону здоров'я у структурі ВВП України 2009 року склали лише 4,4%, що менше ніж у країнах ЄС, зокрема у Франції (9,3%), Німеччині (9,0%), Великобританії (8,1%).

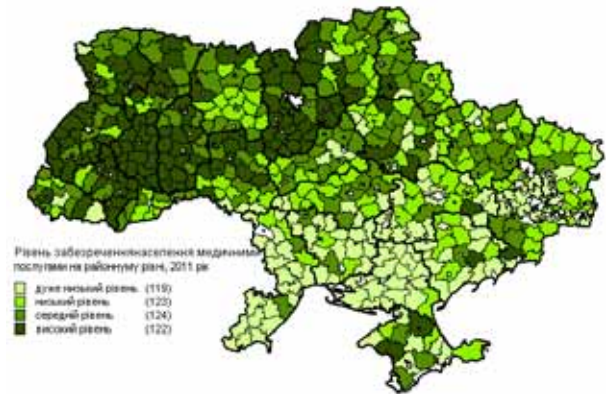
Результатом постійного не достатнього фінансування галузі охороною здоров'я стало погіршення якості отриманих медичних послуг. Зокрема, згідно «Доповіді про розвиток людини» ПРООН за 2013 рік лише 23% населення України у 2009 році були задоволені якістю отриманих медичних послуг, що є другим найгіршим показником серед 125 країн, у яких проводилося дане обстеження (відсоток задоволених нижчий лише в Ефіопії).

При цьому, високою залишається, територіальна диспропорція щодо забезпеченості населення вільним доступом до медичних послуг, яку можна оцінити за показниками рівня забезпечення лікарнями на 10 тис. населення, рівнем забезпечення місцями в лікарнях на 10 тис. населення, а також кількістю наявних фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАПів), які створюються у сільській місцевості (карта 24 та 25).

Карта 24
Рівень забезпеченості медичними послугами*,
2005 р.

Карта 25
Рівень забезпеченості медичними послугами*,
2011 р.

* - розрахунок здійснювався шляхом за показниками: рівня забезпечення лікарнями на 10 тис. населення, рівнем забезпечення місцями в лікарнях на 10 тис. населення, кількістю наявних фельдшерсько-акушерських пунктів (ФАПів), які створюються у сільській місцевості.

З іншого боку, показники, що характеризують рівень дитячої смертності (діти у віці до 1 року), рівень смертності населення в цілому та тривалість життя населення може дати уявлення, наскільки диспропорції у цих показниках виміру здоров'я населення, найбільш застосовувані у міжнародних порівняннях, корелюються із станом організації наявної територіальної бази медичного обслуговування населення. Хоча, звісно, таке порівняння дає лише уявлення про те, наскільки особливість території (насамперед демографічна та екологічна) приймається до уваги при організації медицини (без врахування фахової та фінансової складових).

У 2011 році співвідношення між максимальною кількістю лікарів на 10 тис. населення (м. Київ – 84,1 осіб) та мінімальною (Херсонська область – 36,1 осіб) склало 2,3 рази. При цьому, по Автономній Республіці Крим та по всіх областях регіональний рівень забезпеченості вищий у півтора-два рази, ніж районний.

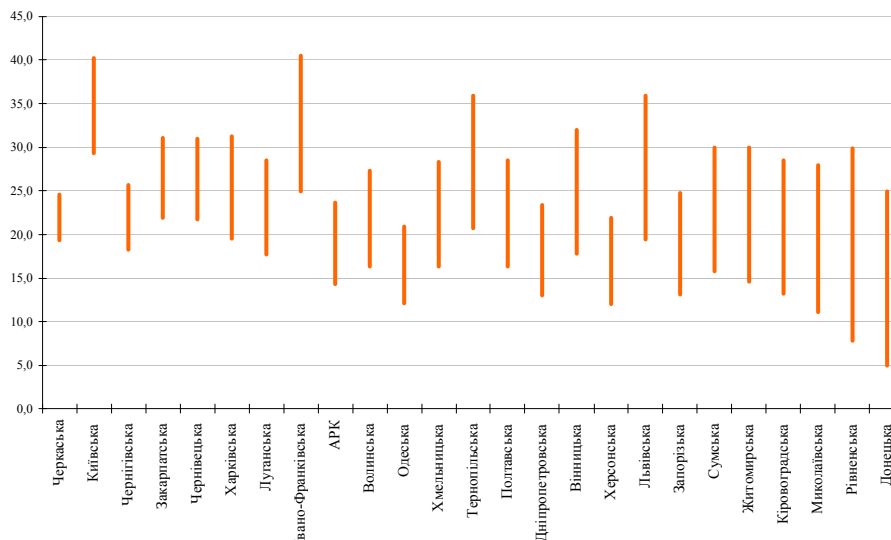
Порівняно з 2005 р. у 2011 р. ці диспропорції збільшилися у Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Сумській, Херсонській областях, залишившись незмінними у Запорізькій, Київській, Миколаївській, Тернопільській областях. Це свідчить про значну нерівність у медичному забезпеченні міст – обласних центрів, міст обласного значення та сільської місцевості.

При цьому, із загального по областях зменшення показника рівня забезпеченості лікарями, зокрема в Автономній Республіці Крим з 39,2 до 36,4 лікарів на 10 тис. населення половина скорочення припадає на сільську місцевість. Розмах варіації за цим показником серед регіонів країни за досліджуваний період несуттєво зменшився з 1,7 (у 2005 р. мінімальний показник 28,3 у Херсонській області; максимальний - у м. Києві 48,1) до 1,57 (у 2011 р. мінімальний показник 31,2 у Херсонській області; максимальний – у Тернопільській). Серед адміністративних районів (сільська місцевість) він зріс з 5 у 2005 р. (мінімальний показник 8,0 – у Дубенському районі Рівненської області, максимальний 40,0 – у

Калуському районі Івано-Франківської області) до 8,1 у 2011 р. (мінімальний показник 5,0 – у Красноармійському районі Донецької області, максимальний 40,5 – у Калуському районі Івано-Франківської області) (графік 20)

Графік 20

Внутрішньорегіональні диспропорції за рівнем забезпеченості лікарями за районами на 10 тис. населення, 2011 рік

У той же час, за досліджуваний період у всіх областях відбулося скорочення ФАПів. На регіональному рівні найбільше їх чисельність зменшилась в Автономній Республіці Крим (на 166 од. або на 33,7%), Дніпропетровській (на 146 од. або на 26,1%) та Полтавській (на 170 од. або на 22,7%) областях. У розрізі їх адміністративних районів найбільше скорочення ФАПів зафіксовано у районах Полтавської області (Лубенський на 50 од., Решетилівський на 30 од., Гадяцький на 18 од.), Дніпропетровської (Васильківський на 18 од., Межевський, Покровський на 15 од. в кожному), Волинської (Турійський на 14 од.) та Тернопільської (Збаразький на 13 од.).

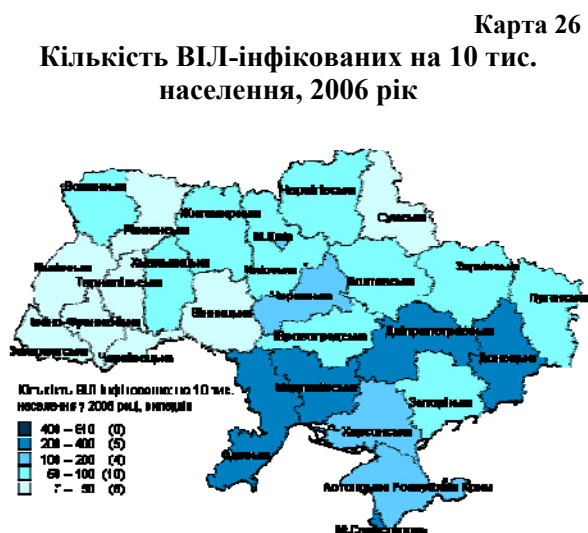
Щодо рівня забезпеченості місцями в лікарнях, то загальна тенденція його скорочення відбувається як на регіональному, так і внутрішньорегіональному рівнях. Серед регіонів найнижчий показник у 2005 р. зафіксований у Миколаївській області (40,0), найвищий – у Чернігівській області (108,7). У 2011 р. розмах варіації за цим показником склав 2,5 (мінімальне значення 43,5 – Миколаївська область, максимальне 109,6 – Чернігівська область).

Серед адміністративних районів (сільська місцевість) розмах варіації за цим показником у 2005 р. склав 7,9 (максимальне значення 100,6 – у Чорнухинському районі Полтавської області, мінімальне 12,7 – у Дубенському районі Рівненської області); у 2011 році – 93,37 (максимальне значення 831,0 – у Лохвицькому районі Полтавської області, мінімальне 8,9 – у Ясинуватському районі Донецької області).

Результатом цих тенденцій, стало стрімке зростання захворюваності населення країни. Так, за 2006-2011 роки кількість уперше зареєстрованих випадків захворювань в цілому по Україні зросла на 0,4% і склала 32,4 млн. випадків. У регіональному розрізі динаміка різниться. Зокрема, за звітний період кількість

захворювань зросла у 14 регіонах, з найвищим темпом у Миколаївській (на 9,7%), Одеській (на 6,5%) областях та м. Севастополі (на 6,7%).

Особливо критичною є динаміка щодо зростання ВІЛ-інфікованих, кількість яких за 2006-2011 роки зросла у всіх регіонах (з яких більш ніж у 2,5 раза у Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Львівській, Рівненській областях), що зумовило її приріст в цілому по Україні у 1,8 раза (карти 26 та 27). Загалом, на кінець 2011 року в Україні налічувалось 120,2 тис. хворих на ВІЛ, близько 50% яких проживає у Донецькій, Дніпропетровській та Одеській областях.

Протягом останніх років зростає і кількість випадків виявлень новоутворень. У 2011 році порівняно з 2006 роком кількість таких випадків зросла на 2,1% і склала 422,6 тис. (з яких 36,6% на території Дніпропетровської, Донецької, Харківської областей та м. Києва). Відповідна динаміка мала місце у 17 регіонах, з яких найвищі темпи зростання зафіксовано у Волинській (на 12,4%), Херсонській (на 11,2%) областях та м. Києві (на 10,1%).

Наведені дані свідчать про складність та необхідність подальшої роботи у напрямку збереження та зміцнення здоров'я дорослого населення України, характеризує серйозність завдань, які стоять перед практичною медициною.

Враховуючи що в Україні спостерігаються низькі як для європейської країни показники тривалості життя, що свідчить не тільки про поганий стан здоров'я населення, але й є індикатором загального соціального неблагополуччя. Затяжна криза здоров'я та смертності – найбільш неблагополучна прикмета сучасної медико-демографічної ситуації. Тому поліпшення здоров'я населення є одним з найважливіших пріоритетів. Поліпшення здоров'я і, відповідно, подовження тривалості життя, має бути кінцевою метою проведення соціально-економічних реформ в країні.

Однією з головних перепон на шляху поліпшення здоров'я і подовження тривалості життя в Україні залишається відносно слабе фінансування, витрати на ці цілі надто малі, щоб вона могла конкурувати за показниками здоров'я і тривалості життя з більшістю європейських країн, успіхи яких в цій царині були пов'язані з величезним зростанням за останні десятиріччя сукупних витрат

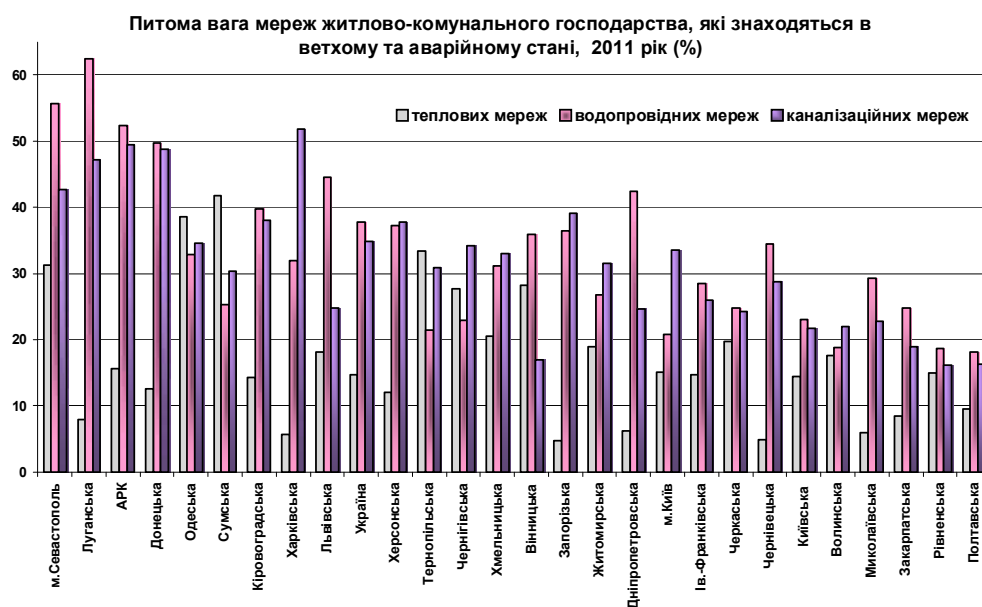
(державних і приватних) на охорону здоров'я.

Житлово-комунальні послуги, забезпечення житлом

До основних індикаторів якості життя населення, диспропорції по яких можуть (і повинні) бути знижені, відноситься стан основних фондів житлово-комунального господарства та забезпечення населення якісною питною водою.

На кінець 2011 року в аварійному стані знаходиться (графік 21):

Графік 21

➤ 14,7% загальної кількості теплових мереж країни, проти 15,0% на кінець 2006 року. Відповідна динаміка мала місце у 12 регіонах (Автономній Республіці Крим, Дніпропетровській, Запорізькій, Івано-Франківській, Луганській, Одеській, Харківській, Херсонській, Чернівецькій, Чернівецькій областях та містах Києві, Севастополі). З яких, найбільше частка аварійних теплових мереж зросла у Сумській (з 9,8% до 41,7%) та Тернопільській (з 14,4% до 33,4%) областях.

➤ 37,7% загальної кількості водопровідних мереж країни, проти 33,9% на кінець 2006 року. У регіональному розрізі частка водопровідних мереж, що знаходяться в аварійному стані зросла у 21 регіоні, з яких найбільше у Луганській (з 50,6% до 62,4%), Донецькій (з 41,6% до 49,7%) областях та Автономній Республіці Крим (з 43,3% до 52,3%). Зниження цієї частки мало місце у Запорізькій, Івано-Франківській, Миколаївській, Одеській, Херсонській областях та м. Севастополі.

➤ 34,8% загальної кількості каналізаційних мереж, проти 30,9% на кінець 2006 року. При цьому, зростання частки аварійних каналізаційних мереж за 2006-2011 роки мало місце у 23 регіонах, з яких найбільше у Луганській (з 35,1% до 47,2%), Донецькій (з 38,5% до 48,8%) та Хмельницькій (з 23,5% до 33,0%) областях. Тоді як скорочення цієї частки спостерігалось лише у Дніпропетровській, Львівській, Чернівецькій областях та м. Києві.

Загалом на кінець 2011 року у 5 регіонах (Автономна Республіка Крим, м. Севастополь, Луганська, Одеська, Донецька області) рівень аварійності основних фондів житлово-комунального господарства зазнав критичного стану. Зокрема, у зазначених регіонах в аварійному стані знаходиться 33-62%% водопровідних мереж, 35-49%% каналізаційних мереж та до 39% теплових (карта 28).

Карта 28

Рівень аварійності основних фондів ж/к господарства на кінець 2011 року

Крім того, тривалий час залишається доволі різною регіональна та внутрішньорегіональна нерівність у забезпеченні якісною водою: з 2001 по 2011 рр. рівень централізованого водопостачання у міських поселеннях зріс усього на 2,4 відсоткових пункти – з 75,6% до 78%.

Третина і більше житлового фонду у міських поселеннях Вінницької, Житомирської, Кіровоградської, Черкаської, Чернівецької та Чернігівської областей водопроводом не обладнана. Набагато гірша ситуація у сільській місцевості, де частка житла, що забезпечена водопостачанням хоча і зросла за досліджуваний період в цілому по країні з 17,9% до 29%, залишається надзвичайно низькою. Тільки 9,3% сільських поселень забезпечені водопроводом у Житомирській області, 12% у Вінницькій та Кіровоградській, 13% в Чернігівській областях.

Екологічна ситуація, використання природних ресурсів

Протягом останніх років техногенне навантаження на навколишнє середовище дещо пом'якшилося. Однак екологічна ситуація у природному довіллі, як життєво важливому середовищі для існування людини, все ще залишається досить складною.

Протягом 2006-2011 років рівень антропогенного навантаження на навколишнє середовище характеризувався нестабільною динамікою. Так, якщо за 2006 - 2007 роки обсяги викидів забруднюючих речовин в цілому по Україні збільшились відповідно на 6,2% та 5,0%, то у 2008 -2009 роках їх обсяг в умовах світової фінансово – економічної кризи зменшився відповідно на 2,3% та 10,6% через зупинку виробничої діяльності багатьох підприємств країни.

У 2010 та 2011 роках ситуація щодо техногенного навантаження на довкілля знову погіршилась, про що свідчить збільшення обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря відповідно на 3,6% та 3,0%.

Відповідна динаміка мала місце і на регіональному рівні, так у 2006 році збільшення викидів забруднюючих речовин спостерігалось у 18 регіонах; у 2007 році – у 22 регіонах країни, а у 2008 – 2009 роках їх обсяг зменшився відповідно у 13 та 23 регіонах. Тоді як, у 2010 та 2009 роках викиди знову збільшились відповідно у 18 та 9 регіонах.

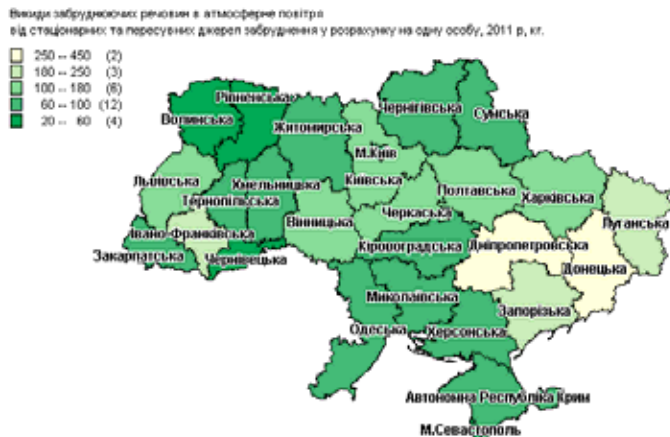
Залишаються суттєвими регіональні диспропорції у збереженні навколишнього природного середовища. Особливу небезпеку викликає екологічна ситуація у Донецько-Придніпровському регіоні, що зумовлена високим рівнем концентрації промислових підприємств та недосконаліми технологіями виробництва. Таким чином, найбільше забруднюючих речовин, що потрапили у повітря було викинуто підприємствами Донецької, Дніпропетровської, Запорізької, Луганської та Харківської областей, на які у 2011 році припадало майже 60,0% від загального обсягу викинутих в атмосферу забруднюючих речовин. Що пов'язано насамперед, із розміщенням на території цих регіонів екологічно небезпечних видів економічної діяльності (карти 29 та 30).

Найменше забруднюючих речовин надійшло у повітря від підприємств, що здійснюють свою діяльність на території м. Севастополя (127,0 тис. т) Чернівецької (295,3 тис. т), Волинської (357,3 тис. т), Рівненської (358,4 тис. т) та Тернопільської (374,8 тис. т) областей.

Карта 29

Карта 30

Одним з основних чинників забруднення атмосфери у більшості регіонів країни є викиди забруднюючих речовин та парникових газів від автомобільного транспорту, від яких протягом 2006-2011 років в повітря потрапило 13,7 млн. т. забруднюючих речовин, що складає 32,8% від загального обсягу викидів.

Особливо небезпечною ситуація щодо викидів забруднюючих речовин від автомобільного транспорту та парникових газів є у 16 регіонах країни де викиди таких речовин перевищували обсяги речовин від стаціонарних джерел забруднення. Найбільш критичним є стан у Херсонській та Чернівецькій областях, де перевищення склало відповідно 10,7 та 10,3 раза.

Як свідчать дані про стан поводження із промисловими відходами, на початок 2012 р. в країні накопичено 14,4 млрд. т відходів I-IV класу небезпеки, що становить 23,8 тис. т у розрахунку на 1 кв. км її території, при чому у трьох областях сконцентровано 93,3% усіх промислових відходів: Дніпропетровській області 64,4%, Донецькій – 18,5%, Луганській – 10,1%. У цих же регіонах відмічена і найвища щільність наявних відходів. Частка відходів, зосереджених у Кіровоградській, Львівській та Запорізькій областях складає відповідно 1,73%, 1,31%, 1,05%. В решті регіонах питома вага зосереджених відходів не перевищує 0,4% від загальноукраїнського показника.

Основні проблеми навколишнього природного середовища:

- забруднення атмосферного повітря через низькі темпи впровадження сучасних технологій, особливо це стосується промислово-розвинутих регіонів, низькі темпи оновлення автотранспортного парку;
- недосконалість правової та інституційної бази, недостатність фінансового і кадрового забезпечення;
- недостатній рівень науково-обґрунтованих даних про наслідки зміни клімату для життєдіяльності населення, галузей економіки та екосистем, що уповільнює розроблення і реалізацію всеохоплюючого національного плану адаптації до зміни клімату на середньо- та довгострокову перспективу;
- недостатня обізнаність щодо доцільності і необхідності здійснення заходів із запобігання зміні клімату та адаптації.

2.4. Аналіз інституційного середовища

Поряд із аналізом динаміки соціально-економічного розвитку регіонів та аналізом прогресу у реалізації регіональної політики держави у попередній період не менш важливим є проведення аналізу інституційного середовища та інституційних партнерів (зацікавлених сторін)¹. Основною метою даного підходу є аналіз потреб, інтересів та проблемних питань окремих інституційних партнерів, які мають вплив на розробку та реалізацію державної регіональної політики.

Законодавство у сфері регіонального розвитку

За роки незалежності в Україні в основному сформовано організаційно-правові та інші засади реалізації державної політики регіонального розвитку.

Важливими кроками у цьому напрямку було прийняття Законів України «Про Генеральну схему планування території України» (2002 рік), «Про транскордонне співробітництво» (2004 рік), "Про стимулювання розвитку регіонів" (2005 рік), Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року (затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26 липня 2006 року № 1001); Закону України "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики" (2010 рік).

¹ Оригінальна назва методу англійською мовою – stakeholder analysis

З ухваленням Кабінетом Міністрів України Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року в Україні було започатковано стратегічне планування щодо регіонального розвитку, закладені основи системного підходу до формування регіональної політики.

Реалізація стратегічних завдань, визначених у даному документі дало можливість:

запровадити стратегічне планування регіональним розвитком на державному та регіональних рівнях;

завершити формування нормативно-правової бази щодо запровадження механізмів стимулювання розвитку регіонів згідно із Законом України "Про стимулювання розвитку регіонів";

сформувати та удосконалити нормативно-правову базу спрямовану на зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад, збільшення питомої ваги власних доходів місцевих бюджетів, зокрема:

прийняття 8 липня 2010 року Верховною Радою України нового Бюджетного кодексу України та у грудні 2010 року Податкового кодексу України запровадило цілий ряд норм, спрямованих на формування прогнозованої бюджетної політики, націлених на регіональне економічне зростання, розвиток і стимулювання місцевих бюджетів, удосконалення міжбюджетних відносин, скасування неефективних місцевих податків і зборів;

протягом 2010-2012 років створено методологічну базу для формування та виконання місцевих бюджетів за програмно-цільовим методом, який є інструментом, що забезпечує планування бюджету на середньострокову перспективу. На сьогодні проводиться експеримент із запровадження елементів програмно-цільового методу на рівні місцевих бюджетів. У 2012 році до експерименту було залучено усі бюджети міст обласного значення і кількість учасників склала 346 місцевих бюджетів. У 2013 році до проведення експерименту залучено усі районні бюджети;

доповнення у січні 2012 року Бюджетного Кодексу України статтею 24¹, стало законодавчим підґрунтям для створення сучасного інноваційного інструменту фінансової підтримки регіонального розвитку – Державного фонду регіонального розвитку та визначило прозорий (формульний) розподіл коштів державного фонду регіонального розвитку;

на виконання даної норми починаючи з 2012 року у Державному бюджеті України передбачаються кошти на Державний фонд регіонального розвитку. Лише у 2012 році за рахунок коштів Державного фонду регіонального розвитку реалізовувалось 523 інвестиційних програм (проектів), які були спрямовані на здійснення будівництва та реконструкції 204 закладів освіти, 98 – охорони здоров'я, 25 – культури, 55 – спорту і 8 - соціального захисту, 95 об'єктів житлово-комунального господарства, а також транспортної інфраструктури;

створити правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного

партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні. Введений у дію з 1 січня 2013 року закон України "Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць" регулює питання державної підтримки інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки протягом 2013-2032 років;

створити спрощені умови ведення бізнесу шляхом скасування та обмеження документів дозвільного характеру; запровадити ведення господарської діяльності на підставі подання декларації; забезпечити перехід від принципу "єдиного офісу" до принципу "єдиного вікна" під час видачі документів дозвільного характеру; зменшити кількість та частоту перевірок;

реалізувати ряд першочергових заходів у сфері земельних відносин, зокрема, прийнято закони та інші нормативно-правові акти щодо створення Державного земельного банку. Його робота забезпечить стабільну фінансову підтримку малого та середнього сільгоспвиробника. Введено в експлуатацію єдиний програмний комплекс автоматизованої системи Державного земельного кадастру. Законодавчо врегульовано процедуру відкритих земельних торгів, що сприятиме наповненню державного і місцевих бюджетів та залученню інвесторів в сферу містобудування.

Разом з тим, період світової кризи 2008–2009 років загострив негативні наслідки прорахунків структурної регіональної політики, засвідчив низьку адаптивність регіонів до викликів сучасності, недостатню ефективність існуючої системи державного управління регіональним розвитком щодо вирішення проблем регіонів, поставив завдання щодо визначеності стратегічних пріоритетів, що формуються та діють у посткризовий період модернізації економіки і обумовив необхідність розробки нових концептуальних підходів до регіональної політики.

Аналіз інституційних партнерів

Даний аналіз є базою для формулювання конкретних завдань, а також різноманітних заходів впливу на центральні та місцеві органи виконавчої влади, органів місцевого самоврядування та партнерств із неурядовими організаціями та асоціаціями, які прямо чи опосередковано матимуть вплив на реалізацію плану заходів з впровадження цілей ДСРР-2020.

В Україні в останні 3 роки за ініціатииви Президента відбувається адміністративна реформа, яка спрямована на оптимізацію державного апарату, підвищення рівня надання та доступу до публічних послуг, спрощення бюрократичних процедур, полегшення умов ведення бізнесу та протидії корупції.

В результаті цих змін інституційна система, у якій функціонує державна регіональна політика, є досить нестійкою і у ній постійно відбуваються зміни. Це особливо стосується національного рівня. Відносини між урядом країни та місцевими органами влади Автономної Республіки Крим, областей, районів та міст здебільшого не зазнали суттєвих змін. Разом з тим, друга хвиля

адмінреформи має здійснюватися на регіональному рівні, у наслідок чого ці взаємовідносини можуть зазнати суттєвих змін.

Станом на початок 2013 року система інституцій з формування та реалізації державної регіональної політики є наступною.

В результаті відміни конституційної реформи 2004 року Україна у 2010 році повернулася до президентсько-парламентської моделі державного устрою. Відповідно роль Президента України і його Адміністрації суттєво зросла. Президент визначає основні напрямки розвитку держави, зокрема у сфері соціально-економічного розвитку регіонів і територій, та розвитку місцевого і регіонального самоврядування. Річні послання Президента України до Верховної Ради України відповідно до Конституції України є основним програмним документом Уряду в процесі реалізації державної політики. При Президентові створено Національний Комітет економічних реформ, який у співпраці з центральними та місцевими органами виконавчої влади, експертами неурядових та дослідних інститутів, представниками міжнародних інституцій та приватного сектору визначає основні напрямки реформування економіки держави.

Міністерство економічного розвитку і торгівлі (Мінекономрозвитку) є центральним органом виконавчої влади, який відповідає за розробку і реалізацію регіональної політики і це зафіксовано у відповідних Законах та Указах Президента. Ця функція була повернена Мінекономрозвитку у 2011 році після затвердження Указом Президента від 31 травня 2011 року № 634/2011 «Про Міністерство економічного розвитку і торгівлі України» положення про Мінекономрозвитку. Слід зазначити, що термін «регіональний розвиток» є присутнім у назві іншого міністерства - регіонального розвитку, будівництва і житлово-комунального господарства. Останнє міністерство відповідає за державну політику у сфері розвитку місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою.

Мінекономрозвитку, Мінрегіонбуд, а також створена постановою Кабінету Міністрів України від 5 вересня 2012 року № 827 Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального є основними інституційними партнерами у сфері державної регіональної політики.

1) **Міністерство економічного розвитку і торгівлі** є центральним органом виконавчої влади, що відповідає за формування та реалізацію державної регіональної політики.

Відповідно до покладених завдань Мінекономрозвитку:

- формує та забезпечує реалізацію державної регіональної політики, розробляє в межах своїх повноважень проекти нормативно-правових актів з питань регіональної політики і місцевого самоврядування, пропозиції щодо розв'язання актуальних проблем у цій сфері;

- розробляє і здійснює в межах своїх повноважень заходи, спрямовані на розбудову інфраструктури регіонів, розвиток міжрегіонального економічного співробітництва;

- сприяє комплексному соціально-економічному розвитку регіонів;
- розробляє державну стратегію регіонального розвитку, щорічні плани заходів щодо її реалізації, здійснює методологічне керівництво та координацію діяльності з підготовки стратегій регіонального розвитку;
- здійснює відповідно до законодавства:
 - координацію розроблення угод щодо регіонального розвитку, наукове і методичне забезпечення діяльності в цій сфері органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, державну реєстрацію таких угод після їх схвалення Верховною Радою Автономної Республіки Крим, обласними, Київською, Севастопольською міськими радами;
 - проведення в установленому порядку моніторингу показників розвитку регіонів, районів і міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення та формування переліку показників, за якими проводиться моніторинг розвитку територій і визнання їх депресивними;
 - розроблення за участю інших центральних органів виконавчої влади, відповідних місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування програм подолання депресивності територій і моніторинг їх виконання;
 - щорічне подання на розгляд Кабінету Міністрів України доповіді про виконання угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності територій, використання виділених на ці потреби коштів Державного бюджету України;
 - загальну координацію транскордонного співробітництва та контроль за дотриманням законодавства з питань транскордонного співробітництва;

2) **Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства (Мінрегіонбуд)** відповідно до Положення про Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства, затвердженого Указом Президента України від 31 травня 2011 року № 633/2011 відповідає за формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері удосконалення територіальної організації влади, адміністративно-територіального устрою, розвитку місцевого самоврядування.

3) **Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку** була створена у вересні 2012 року і є консультативно-дорадчим органом Кабінету Міністрів України, утвореним з метою забезпечення узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади при прийнятті та реалізації рішень з питань державної регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій.

Очолює Комісію Перший Віце-прем'єр-міністр України. Основними завданнями Міжвідомчої комісії є:

- 1) сприяння забезпеченню:

координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади під час формування та реалізації державної регіональної політики;

узгодженості діяльності центральних органів виконавчої влади при формуванні та реалізації їх політики на регіональному рівні із стратегічними завданнями державної регіональної політики;

2) підготовка пропозицій щодо визначення основних пріоритетів, стратегічних цілей та завдань державної регіональної політики на відповідний період;

3) впровадження кращого досвіду європейських та інших країн під час підготовки і прийняття урядових рішень з питань державної регіональної політики.

Всі інші секторальні міністерства і державні агенції мають певний вплив на розробку та реалізацію державної регіональної політики, однак його інтенсивність значно варіює. Найбільш значні міністерства для координації заходів в рамках ДСРР-2020 наведені у Таблиці 7.

Таблиця 7

Ключові інституційні партнери з реалізації ДСРР-2020.

Державний сектор (центральний рівень)	Державний сектор (регіональний та місцевий рівень)	Неурядові організації, асоціації, науково-дослідні установи
Президент України Адміністрація Президента України Верховна Рада України (ключові комітети і депутати-мажоритарщики) Комітет Економічних реформ при Президентові України Рада Регіонів Кабінет Міністрів України (куруючий Віце-Прем'єр-Міністр) Міністерство економічного розвитку і торгівлі – орган що відповідає за розробку і реалізацію державної регіональної політики Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства Інші ЦОВВ, зокрема: <ul style="list-style-type: none"> • Міністерство аграрної політики та продовольства • Міністерство соціальної політики • Міністерство Фінансів • Міністерство Інфраструктури • Міністерство юстиції • Міністерство освіти і науки • Міністерство промислової політики • Міністерство екології та природних ресурсів • Міністерство енергетики та вугільної промисловості • Державний комітет статистики • Держінвестпроект • Інші міністерства та відомства 	Обласні, Київська та Севастопольська міські ради Обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації Верховна рада Автономної Республіки Крим Рада міністрів Автономної Республіки Крим Міські ради та їх виконавчі органи	Асоціація міст України Українська асоціація районних та обласних рад Асоціація сільських і селищних голів Національний інститут стратегічних досліджень Національна Асоціація Агенцій Регіонального Розвитку Фонд сприяння розвитку місцевого самоврядування в Україні Дослідні інститути, зокрема <ul style="list-style-type: none"> • Інститут економіки промисловості Національної академії наук • Інститут економіко-правових досліджень Національної академії наук • Інститут регіональних досліджень Національної академії наук

Ключовими інституціями, які мають вплив на загальний процес формування і реалізації державної політики, в тому числі державної регіональної політики, є:

- **Президент України і Адміністрація Президента** - відповідає за загальнонаціональну політику, пріоритети розвитку України, визначає курс реформ, також призначає голів обласних і районних адміністрацій.

- **Верховна Рада України** – проводить законодавчу діяльність, в тому числі розробку, затвердження та внесення змін до законів що регулюють державну регіональну політику. Профільні комітети - Державного будівництва та сомоврядування, економічної політики, бюджетний комітет - є ключовими партнерами для ініціації та узгодження політичних реформ. Наявність 50% депутатів-мажоритарщиків реанімує усталені практики, коли депутати лобюють інтереси своїх округів і регіонів, часто без огляду на ефект для решти регіонів і територій держави.

- **Рада Регіонів при Президентові України** – створений у квітні 2010 року цей консультативно-дорадчий орган є платформою для взаємодії між національним урядом, регіональними та місцевими органами самоврядування щодо впровадження регіональної політики, реформи місцевого самоврядування, територіально-адміністративної реформи та скорочення диспропорцій у розвитку окремих регіонів і територій.

- **Кабінет Міністрів України**. Мінекономрозвитку є розробником актів Кабміну і в процесі розробки має консультиватися і узгоджувати дії із відповідними ЦОВВ, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Остаточний документ формалізується у вигляді постанови Кабміну або подається у якості законопроекту до ВР.

- **Міністерство фінансів** – відповідає за формування і виконання державного бюджету України, розподіл коштів між ЦОВВ і цільовими програмами, областями, районами та містами в рамках положень Бюджетного Кодексу.

- **Міністерство юстиції** – здійснює нагляд за законністю законодавчих та регуляторних актів, надає експертизу та рекомендації щодо преєктів законів та підзаконних актів.

- **Обласні та районні держадміністрації, обласні, районні ради, міські ради та їх виконавчі комітети** – ключові партнери на субнаціональному рівні, які надають пропозиції щодо формулювання та реалізації ДРП, реалізують ДРП на місцях.

Особливу роль відіграє **Державна служба статистики** – статистичні дані підготовлені нею є основою формування прогнозних та базових показників регіонального розвитку, а також розробки системи показників і критеріїв, за допомогою яких здійснюється оцінка ефективності державної регіональної політики, її окремих заходів та інструментів.

Оскільки процес реформування державної політики загалом і державної регіональної політики зокрема вимагає значних змін у кваліфікації, знаннях та навичках працівників державних органів влади, важливою є роль **інституцій, які**

забезпечують стандарти держслужби, займаються підготовкою кадрів та науково-дослідним супроводом політичних реформ. До них зокрема відносяться НАДУ, Держслужба та НІСД.

Асоціації місцевих і регіональних органів влади та Агенцій Регіонального Розвитку, а також Рада Регіонів, є важливими консультативними органами, думка яких має бути врахована в процесі підготовки політики, стратегії, заходів та інструментів державної регіональної політики.

Окрему роль відіграють **зовнішні актори**, зокрема донорські організації (ЕК, ООН, Уряди США, Канади, Швейцарії, Швеції, Німеччини та ін.) та міжнародні фінансові інститути (ЄБРР, СБ, ЄІБ), які надають технічну допомогу та кредитні ресурси на цілі розробки та реалізації ДРП на центральному та місцевому рівнях.

Роль приватного сектору недооцінена в контексті державної регіональної політики і Державної стратегії регіонального розвитку. Приватні компанії можуть стати надійними партнерами міських, районних та обласних органів влади у процесі вирішення нагальних місцевих проблем та створення умов для конкурентного розвитку територій. Зокрема в Україні існують законодавчі підвалини для державно-приватного партнерства, однак цей ресурс не використовується і його потенціал у майбутньому розвитку регіонів є суттєвим.

Контроль за виконанням та моніторинг ефективності державної регіональної політики здійснює Мінекономрозвитку, а також Рахункова палата у компоненті ефективності використання коштів держбюджету.

Ураховуючи значну кількість інституційних партнерів під час формування та реалізації Державної стратегії регіонального розвитку підвищується роль Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку.

Процес координації і узгодження політики на етапі розробки і реалізації державної регіональної політики проілюстрований у Схемі 1.

Основними проблемами у відносинах між інституційними партнерами в рамках державної регіональної політики є:

1. Недостатня горизонтальна координація між секторними міністерствами та Мінекономрозвитку, як у сфері узгодження пріоритетів державної регіональної політики, так і у сфері узгодження секторальних політик і цільових програм – комплексна оцінка їх впливу на території не проводиться.

2. Робота Міжвідомчої комісії поки що не впливає на процес координації регіональної політики.

3. Відносини між обласними та районними радами із їх відповідними обласними та районними державними адміністраціями є диспропорційними і ради, які мають можливість формулювати пріоритети регіонів, фактично не мають важелів їх впровадження.

4. Горизонтальні відносини між регіонами майже відсутні і частково формалізовані в рамках асоціацій органів місцевої і регіональної влади.

5. Недостатня узгодженість дій та рекомендацій щодо пріоритетів проведення реформ, в тому числі регіональної політики, між центральними, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та консультативними органами керівництва країни.

6. Відсутня система адекватних показників для здійснення моніторингу, оцінки і контролю за виконанням завдань державної регіональної політики.

7. Обласні, районні і міські органи влади не мають достатньої спроможності надавати відповідні рекомендації та коментарі щодо державної регіональної політики – у частині змісту чи у частині каналів комунікації. Те ж саме у деякій мірі стосується спроможності асоціацій місцевих і регіональних влад.

2.5. Сучасні виклики для регіональної політики України.

Своєчасне та адекватне реагування на виклики та подолання загроз є необхідною умовою створення нових можливостей для розвитку регіонів України та підвищення життєвих стандартів.

Найбільш суттєвими викликами, на які держава має реагувати шляхом вироблення та реалізації нової державної регіональної політики, є:

Економічні та соціальні проблеми	Проблеми управління
Стрімке відставання у економічному розвитку від держав сусідів	Недосконала система управління регіональним розвитком
Асиметрія регіонального розвитку, зростання диспропорцій за основними показниками. Значна асиметрія за показниками якості життя населення, особливо у сільській місцевості	Надмірна централізація управління
Економічна дезінтеграція загальноукраїнського ринку, ізоляція регіональних ринків, залежність регіональних ринків від експорту	Відсутність партнерства: центр-регіони-грумада
Технологічна розірваність регіональних економік	Нескоординованість секторальних політик у межах території регіону
Обмеженість ресурсів для розвитку. Відсутність прозорої та ефективної система фінансування регіонального розвитку	Відсутність на регіональному рівні органів публічної влади прямо зацікавленої в регіональному розвитку
Моно орієнтованість економік найбільш розвинених регіонів	Недосконалість правового урегулювання між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування
Економіка міст регіонів не трансформується у добробут населення	Незавершена адміністративна реформа із нестабільної інституційною структурою у сфері

	регіональної політики
Висока енергомісткість регіональних економік	Відсутність прогресу у реформі територіально-адміністративного устрою України
Відсутня реальна інноваційність в регіональних економіках	Фрагментація владних повноважень та нестабільність щодо провідного органу центральної влади, який відповідає за регіональну політику
Нереформованість сектору житлово-комунального господарства	Відсутність дострокової стратегії розвитку України, яка б мала стати підвалиною реалізації ДСРР
Скорочення кількості та погіршення якості трудового потенціалу та посилення міграційних процесів працездатного населення	Недостатня кількість кваліфікованих кадрів необхідних для стратегічного планування, розробки та впровадження новітніх інструментів стимулювання регіонального розвитку, аналізу та моніторингу їх ефективності
Недостатня розвиненість підприємницького середовища	
Низький рівень задіяння потенціалу міжрегіонального та транскордонного співробітництва	

3. Основні керівні принципи нової регіональної політики

Нові виклики, породженні подальшим посиленням відкритості економіки, суттєвим зростанням невизначеності динаміки світогосподарських процесів, перед якими опинилася країна та її регіони, потребують змін у стратегічному баченні регіональній політиці держави.

Сутність цих змін полягає у відході від прямих епізодичних інвестиційних інтервенцій конкретним територіям, зміщенні акцентів на координуючі, узгоджувальні функції регіональної політики, створення умов розвитку для всіх територій, поступового відходу від концепції намагання вирівняти регіональний розвиток. Розуміння його асиметричної природи спрямовують регіональну політику на вирішення проблем забезпечення рівного доступу населення до ключових послуг як соціального характеру, так і адміністративних та ринкових, що забезпечують можливість самореалізації індивідів, їх об'єднань, а також дають можливість розвитку активності бізнесу на території.

Не менш важливою особливістю є і те, що те, що сучасні умови регіонального розвитку більшою мірою залежать від інституційного, соціального та економічного середовища, що створюється на регіональному та місцевому рівнях, і саме воно починає відігравати вирішальну роль у забезпеченні розвитку. Усвідомлення цього вимагає пристосування, націлювання інституційної моделі

формування та реалізації державної регіональної політики на забезпечення умов, сприятливих для виникнення і зміцнення такого середовища.

Регіональна політика повинна будуватися не на патерналістських відношеннях між державою і регіоном, а на створенні умов, що сприяють формуванню постійно відтворювальної внутрішньої (ендогенної) бази розвитку в умовах відкритої економіки. Це можливо лише в умовах багаторівневої координації численної кількості не тільки державних інститутів, але й органів місцевого самоврядування різного територіального рівня, громадського сектору. Визначальним стає як горизонтальна координація територіального впливу органів державної влади, так і запровадження багаторівневого управління, що покликане синхронізувати дії центральних та місцевих органів влади, місцевого самоврядування у регіональному та місцевому розвитку.

Отже, процес формування та реалізації нової регіональної політики має враховувати наступне.

По-перше, запровадження постійної системи моніторингу, аналізу та оцінки екзогенних та ендогенних чинників впливу на регіональний розвиток. Екзогенні чинники можуть формуватися як за межами країни і обумовлюватися відкритістю її економіки, особливо якщо економіка регіону суттєво пов'язана із зовнішніми ринками, або географічним розташуванням самого регіону (прикордонні території), так і внутрішніми, що діють на національному рівні і пов'язаними з прийняттям (неприйняттям, або несвоєчасним прийняттям) рішень органами влади, які безпосередньо впливають на економічне та соціальне становище в регіоні.

Витоки ендогенних чинників формуються під впливом внутрішньо регіональних особливостей, в яких розвивається регіон і пов'язані як з його минулим, економічними, географічними, політичними, етнічними, культурними та іншими особливостями, а також із проблемами формування відповідного інституційного середовища для розвитку.

По-друге, формування регіональної політики, що розповсюджується на всі регіони, і адекватно реагує на виклики екзогенних та ендогенних чинників, що стримують розвиток. Доцільність державного впливу на усій території пов'язана з одного боку, з необхідністю створення в них умов розвитку на ендогенному потенціалі, з іншого дає можливість активізації міжрегіональної інтеграції більш і менш розвинутих регіонів, стимулювання поліцентричності у розвитку країни в цілому. Зростання кількості полюсів розвитку свідчатиме про те, що сприятливі умови для цього поступово створюються повсюдно, а не лише в окремих регіонах.

По-третє, запровадження механізму сильної та гнучкої координації усіх суб'єктів регіональної політики як в процесі її формування, так і реалізації. Така координація має забезпечувати: синхронізоване у часі стратегічне прогнозування та планування регіонального розвитку на всіх територіальних рівнях, узгоджене законодавче забезпечення планувальних процесів та впровадження властивого кожному суб'єкту інструментарію впливу на регіональний розвиток.

Часова синхронізація нормативно-правового регулювання регіональних процесів особливо важлива для забезпечення своєчасного реагування та попередження проблем, пов'язаних із екзогенними та ендогенними викликами.

По-четверте, створення чіткої функціональної структури центральних та місцевих органів виконавчої влади, спроможної забезпечити державне регулювання регіонального розвитку на всіх територіальних рівнях, координацію багаторівневого управління за участю органів місцевого самоврядування та недержавних організацій та населення. Слід підкреслити, що така структура повинна формуватись на основі визначених стратегічних цілей та завдань регіональної політики, а отже пристосовуватися до потреб регіонального розвитку. Будь-які її зміни мають бути мотивовані перш за все вимогами створення необхідних умов регіонального та місцевого розвитку.

Формування територіальних органів виконавчої влади, місцевих органів виконавчої влади, а також їх структурного та функціонального наповнення доцільно здійснювати за основним принципом наближення надання адміністративних послуг населенню та бізнесу. Важливою є також координація діяльності територіальних органів та місцевих органів виконавчої влади на регіональному та місцевому рівні, як між собою, так і з органами місцевого самоврядування різних рівнів.

По-п'яте, формування кваліфікованого та професійного персоналу, відповідних структур, спроможних розробляти та реалізовувати проекти регіонального розвитку, створення системи управління різними структурами в контексті координації їх діяльності при формуванні та здійсненні регіональної політики. Спроможність такої системи визначається можливістю ідентифікувати сфери політики, причетні до регіонального розвитку і регулювати діяльність цих структур через політичний процес, приймати спільні рішення, вирішувати конфліктні ситуації в процесі формування і реалізації політики.

По-шосте, забезпечення фінансової спроможності реалізації регіональної політики, законності та відповідальності при здійсненні спільних з органами місцевого самоврядування дій, пов'язаних із регіональним розвитком, а також виконання державних зобов'язань. Дана спроможність передбачає формування джерел фінансування проектів регіонального розвитку на достроковій основі. Фінансування регіональної політики повинно узгоджуватися з її пріоритетами, зосереджуватися на ключових проектах, що забезпечують суттєве покращення доступу населення до публічних послуг. Доступ регіональних та місцевих органів влади, населення та бізнесу до державних фінансових ресурсів, визначених в рамках регіональної політики має визначатися чіткими процедурами, обов'язковими фінансовими зобов'язаннями реципієнтів, зрозумілим моніторингом оцінки результативності фінансових інтервенцій, спрямованих на території. Організація координації у фінансуванні доцільна і на рівні центральних органів виконавчої влади, сфера політики яких має територіальний вплив. Координаційний механізм фінансування має стосуватися одночасно ресурсів, які виділяються за проектами регіональної політики, а також тих, що витрачаються на

території центральними органами виконавчої влади під час реалізації окремих сфер політики, що входять в їх компетенцію.

По-сьоме, формування механізму деконцентрації та децентралізації державних повноважень. Інституційна модель повинна передбачати гнучкий інструментарій деконцентрації та децентралізації державних повноважень з передачею їх на регіональний та місцевий рівень (або навпаки) в умовах динамічної зміни умов регіонального розвитку. З одного боку, концентрація економічної активності в містах вимагає від місцевих органів влади прийняття рішень, спрямованих на адекватну та швидку їх реакцію на процеси агломерації, з іншого – зменшення концентрації сільського населення не повинно погіршувати його доступ до публічних та ринкових. Окрім того, органи місцевого самоврядування регіонального рівня повинні мати можливість стимулювати міжмуніципальне співробітництво на міжрегіональному рівні для вирішення міжрегіональних проблем розвитку.

4. Стратегічне бачення і мета регіонального розвитку до 2020 року

Стратегічною метою регіональної політики є створення умов для динамічного, збалансованого розвитку України та її регіонів, забезпечення їх соціальної та економічної єдності, підвищення рівня життя населення, додержання гарантованих державою соціальних стандартів для кожного громадянина незалежно від його місця проживання.

Стратегічне бачення розвитку регіонів та країни в цілому у концентрованому вигляді являє собою спробу вирішення існуючих проблем на основі використання внутрішніх та зовнішніх можливостей і є результатом стратегічного вибору регіональної політики:

РОЗВИТОК ТА ЄДНІСТЬ, ОРІЄНТОВАНИ НА ЛЮДИНУ

- **Досягнення економічного зростання регіонів на основі власного потенціалу і ефективної державної регіональної політики та його конвертація в зростання добробуту громадян.**
- **Інтеграція регіональних економічних, інформаційних, освітніх, культурних просторів у загальноукраїнський простір, де кожна людина отримує змогу для самореалізації та зростання якості життя, не залежно від місця перебування. (єдність українського простору).**

У 2020 році українські регіони будуть економічно сильнішими, більш інтегрованими в економічні, соціальні і просторові стосунки, а також більш самостійними в результаті запровадження ефективної моделі управління на основі децентралізації та субсидіарності. Стандарти і якість життя людей будуть

підвищені, розширені можливості для партнерства суспільства, держави і місцевих громад.

5. Цілі регіональної політики до 2020 року

Ціль 1. Підвищення конкурентоспроможності регіонів

Ціль «Підвищення конкурентоспроможності регіонів» регіональної політики до 2020 року стосується усіх регіонів країни і передбачає якісне підвищення використання ендогенних факторів у забезпеченні динамічного економічного зростання на регіональному рівні. Підтримка конкурентоспроможності усіх без виключення регіонів визначається основним елементом політики розвитку країни. Результатом заходів, здійснених задля досягнення даної цілі буде підвищення рівня розвитку регіонів, їх економічної активності, формування економіки на більш досконалії технологічній основі. Вони передбачатимуть державні інвестиції у розвиток інфраструктури регіонів, вирішення в них проблем, пов'язаних із неефективним функціонуванням об'єктів державної власності, підтримку створення у регіонах сприятливого для підприємництва середовища, збалансування регіональних ринків праці з метою їх пристосування до високотехнологічних інвестицій заощадливе використання енергетичних ресурсів, заходи з охорони навколишнього середовища що сприятиме підвищенню привабливості територій для інвестицій.

В рамках реалізації цілі 1 державна регіональна політика буде спрямована на:

підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів;

створення умов для поширення процесів розвитку і підвищення ефективності використання потенціалу інших територій;

формування основи конкурентоспроможності територій.

Підвищення ролі та функціональних можливостей міст у подальшому розвитку регіонів буде забезпечено за рахунок **удосконалення планування розвитку інфраструктури міст** шляхом реалізації наступних завдань:

розроблення містобудівного кодексу, з визначенням повноважень органів місцевого самоврядування щодо контролю за містобудівною діяльністю в межах території своєї юрисдикції;

розроблення містобудівної документації для міст та приміської зони з урахуванням можливостей формування на приміській території промислових зон, у які може виноситися частина підприємств міста, а також сприяти розміщенню там нових індустріальних парків, технополісів та логістичних центрів;

формування інноваційної інфраструктури міст, зокрема створення технополісів та технопарків, які є одними з ключових рушіїв конкурентоспроможної економік міст;

залучення інвестицій у будівництво/реконструкцію вулиць, вуличних переходів, інших важливих об'єктів інфраструктури;

створення екологічно і логістично-гармонійної транспортної інфраструктури з конкурентоспроможним, доступним і беззбитковим громадським транспортом; забезпечення розвитку інженерної та соціальної інфраструктури міст.

Державна підтримка щодо створення умов для поширення розвитку і підвищення ефективності використання потенціалу інших територій буде забезпечено шляхом:

покращення транспортної доступності в межах регіону;

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг, насамперед автомагістралей та обходів населених пунктів;

підвищення пропускну здатності основних залізничних ліній, транспортних вузлів, залізничних і автомобільних під'їздів до морських портів, вулично-дорожньої мережі великих міст;

оновлення рухомого складу транспорту, у тому числі призначеного для здійснення соціально значущих пасажирських перевезень (пільгових категорій громадян, мешканців сільської місцевості, осіб з обмеженими фізичними можливостями)

створення умов для збільшення інвестицій у розвиток міжміського автобусного/залізничного громадського транспорту (рухомий склад, інфраструктура, дороги, транспортні коридори, колії, електромережі, інформаційні системи тощо) з метою покращання транспортних зв'язків між регіональним центром та районними центрами, а також районними центрами та навколишніми територіями;

оптимізація автомобільних маршрутів між регіональним центром і районними центрами з метою уникнення небезпечних перевантажених місць; модернізації дорожньої інфраструктури (зокрема дорожні знаки, пішохідні доріжки, освітлення тощо);

розширення широкосмугового – зонального покриття з магістральною інфраструктурою для покращення регіональної з'єднаності;

використання механізмів державно-приватного партнерства для модернізації і оптимізації роботи всіх сегментів транспорту загального використання;

підвищення якості та безпеки надання послуг з перевезення пасажирів;

забезпечення розвитку мережі автомобільних доріг загального користування, покращення транспортної доступності сільських територій.

підтримки інтегруючої ролі міст як центрів економічного зростання;

Державна політики за цим напрямом буде спрямована на активізацію місцевої економічної ініціативи та усунення перешкод для розвитку міст, як «ареалів зростання».

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст - центрів економічного зростання із менш розвинутими територіями, розвиток громадського транспортного забезпечення, насамперед віддалених та малозаселених територій;

створення нормативно-правової бази з питань міжмуніципального співробітництва, що дасть можливість містам разом з прилеглими до них населеним пунктам розробити і реалізувати спільні проекти розвитку;

формування нормативно-правової бази щодо запровадження дієвих механізмів міжмуніципального співробітництва суміжних громад у стратегічному плануванні та забезпеченні розвитку їхніх територій на рівні міських агломерацій і мікрорегіонів (субрегіонів);

розроблення та впровадження механізмів стимулювання розвитку міжмуніципального співробітництва, у тому числі шляхом об'єднання ресурсів територіальних громад, зокрема розроблення містами разом з прилеглими до них населеними пунктами спільних планів розвитку і реалізації ними спільних проектів;

впровадження європейської системи статистичної звітності на регіональному рівні у форматі NUTS (NUTS 2 – регіон, NUTS 3 – група районів (субрегіон) та міська агломерація);

розвиток публічно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії в системі «органи місцевого самоврядування – бізнес – громада»;

використання потенціалу розвитку сільських територій;

Досягнення цього буде забезпечено за рахунок:

завершення земельної реформи шляхом скасування мораторію на продаж земель сільськогосподарського призначення;

застосування ефективних систем землекористування;

розроблення Схем землеустрою та техніко-економічного обґрунтування використання і охорони земель адміністративно-територіальних утворень;

впровадження сучасних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

розвитку вітчизняного виробництва сучасних сільськогосподарських машин, зокрема, засобів малої механізації;

розширення виробництва добрив, гербіцидів тощо;

запровадження комплексних агрохімічних та лісових меліорацій;

розвитку виробничої та соціальної інфраструктури для підйому сільської місцевості;

державної підтримка агропромислового комплексу через переорієнтацію кредитно-фінансової, податкової і цінової політики на підтримку сільськогосподарського виробника;

оптимізації структури сільського господарства у відповідності до потреб населення відповідних регіонів, включаючи нарощування потенційних можливостей експорту;

створення повнофункціональної мережі регіональних агропромислових ринків з метою спрощення залучення господарств населення до виробництва готової харчової продукції;

сприяння розвитку переробного виробництва на сільських територіях та виробництву органічної сільськогосподарської продукції;

стимулювання у рослинництві раціонального поєднання органічних і мінеральних добрив, застосування ґрунтозахисних технологій, адаптованих до ґрунтово-ландшафтних елементів та природнокліматичних особливостей; стимулювання модернізації виробництва продукції тваринництва з метою поширення автоматизації технологічних процесів;

стимулювання застосування уніфікованого обладнання модульного типу у виробництві продукції тваринництва;

сприяння технічному оновленню та впровадженню сучасної ресурсозберігаючої сільськогосподарської техніки;

стимулювання господарювання на землі власників земельних ділянок сільськогосподарського призначення та сільських мешканців шляхом впровадження поетапної підтримки успішного господаря;

забезпечення розвитку сільськогосподарської кооперації шляхом створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;

гарантоване соціальне забезпечення мешканців сільських територій, їх активне залучення до громадського життя;

реалізації програми державної підтримки молодих працівників, залучених до роботи в селах і селищах.

Формування основи конкурентоспроможності територій буде досягатися за рахунок:

підвищення ефективності та конкурентоспроможності промислового виробництва регіонів, що буде досягнуто шляхом реалізації наступних **завдань**:

стимулювання підприємців до відродження промислового виробництва через оптимізацію форм власності, сприяння появі ефективного власника та заохочення інвестування в промисловість;

надання державної підтримки пріоритетним напрямом промислового розвитку – потенційно прибутковим галузям та комплексам, якими є наукомісткі та високотехнологічні промислові виробництва;

запровадження нових технологій, стимулювання промисловців до інновацій:

стимулювання зменшення ресурсомісткості, насамперед енергомісткості виробництва, закриття або реструктуризація неефективних підприємств, зміна галузевої структури;

підвищення конкурентоспроможності та розширення ринків збуту українських підприємств шляхом переорієнтації виробництва на замкнені технологічні цикли виробництва товарів кінцевого споживання для внутрішнього ринку та ринків третіх країн, на яких Україні традиційно належали лідируючі позиції.

розвитку інтелектуального капіталу, в тому числі людського і соціального капіталу;

Досягнення зазначеного передбачає виконання наступних **завдань**:

сприяння формуванню дієвої мережі „освіта-наука-виробництво”, підтримуючих інноваційних центрів, центрів трансферу технологій та інших форм об’єднань зусиль науки, освіти, виробництва та фінансового капіталу (в т.ч. залучаючи малий та середній бізнес);

забезпечення підтримки та розвитку інтелектуального і творчого потенціалу через систему освіти та навчання протягом життя;

проведення семінарів-презентацій науково-технічних розробок вищих навчальних закладів, у практичному впровадженні яких зацікавлені органи виконавчої влади та місцевого самоврядування;

впровадження системи стратегічного планування потреб економіки в кадрах в розрізі видів економічної діяльності та професійно-кваліфікаційному розрізі;

забезпечення рівного доступу населення до освіти.

підтримки залучення інвестицій, в тому числі прямих іноземних інвестицій;

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

забезпечення ефективної реалізації механізму державно-приватного партнерства шляхом вдосконалення відповідної нормативно-правової бази;

методичне забезпечення реалізації пілотних проектів в рамках державно-приватного партнерства (розроблення типового договору);

створення консультаційних центрів з питань державно-приватного партнерства на державному та регіональному рівнях, а також розбудова уповноважених регулюючих та адміністративних органів, відповідальних за впровадження державно-приватного партнерства в Україні, визначення функцій, ролей та обов'язків цих органів;

створення діючої системи моніторингу інвестиційних проектів, що реалізуються в рамках державно-приватного партнерства та контролю за їх реалізацією;

спрощення митних процедур шляхом: впровадження системи митного контролю, заснованої на результатах аналізу ризиків та митного пост-аудиту та скорочення кількості документів, що подаються до митного оформлення;

проведення щорічної рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів України.

збільшення можливості впровадження інновацій;

Державна підтримка передбачає реалізацію наступних **завдань**:

сприяння створенню пайових інвестиційних фондів з реалізації інноваційних проектів із залученням ресурсів державного та місцевих бюджетів, приватного капіталу;

проведення моніторингу потреб підприємств у інноваціях, наявних у наукових і конструкторських установах розробок, призначених для продажу;

створення інформаційного каталогу інновацій на основі зв'язку „попит-пропозиція”;

сприяння впровадженню інновацій в енерго- та ресурсозберігаючих напрямках; здійснення розробки та впровадження програм вторинного використання ресурсів; забезпечення гармонійного поєднання первинних та вторинних інноваційних продуктів;

розвиток інноваційної інфраструктури для підтримки суб'єктів господарювання, які впроваджують проекти інноваційного спрямування шляхом створення та розвитку мережі центрів трансферу технологій та бізнес-інкубаторів, в тому числі у вищих навчальних закладах;

формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку наукової діяльності;

формування ефективного організаційного та фінансового механізму підтримки і розвитку інноваційної діяльності за рахунок фінансово-кредитної допомоги суб'єктам господарювання, які реалізують інвестиційні проекти інноваційного спрямування;

створення центрів із впровадження інноваційних технологій на базі державних професійно-технічних навчальних закладів;

створення наукової бази інноваційного розвитку та дієвої системи сприяння трансферу технологій шляхом надання підтримки щодо запровадження в практику новітніх наукових проектів.

підтримка розвитку підприємницького середовища;

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

спрощення процедур входу та виходу з бізнесу шляхом подальшої оптимізації ведення державних реєстрів, що містять відомості про суб'єктів господарювання, та забезпечення вільного і безперешкодного доступу до інформації із зазначених реєстрів; удосконалення порядку відкриття бізнесу; спрощення процедури добровільного припинення господарської діяльності фізичної особи – підприємця за заявницьким принципом;

удосконалення дозвільної системи та сфери ліцензування через:

скорочення кількості документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності;

скасування ліцензування видів господарської діяльності, в яких воно не є оптимальним засобом регулювання або може використовуватись, як механізм монополізації ринку;

зменшення кількості документів, що подаються для отримання документів дозвільного характеру та ліцензій;

спрощення дозвільної системи у сфері містобудування;

вдосконалення механізму державного регулювання видачі документів дозвільного характеру у сфері охорони навколишнього природного середовища;

У сфері державного нагляду (контролю) передбачається забезпечити: впорядкування та вдосконалення процедури здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, зменшення кількості заходів державного нагляду (контролю);

оптимізацію роботи органів державного нагляду (контролю), усунення дублювання функцій та необґрунтованого втручання держави у діяльність бізнесу за можливості використання ринкових механізмів регулювання.

Державна підтримка буде спрямована:

удосконалення податкової політики, тобто забезпечення функціонування спрощеної системи оподаткування з наданням переваги єдиному податку та право тих, що працює у секторі малого підприємництва, на соціальне і пенсійне забезпечення;

на спрощення процедури та збільшення обсягів надання фінансової державної підтримки суб'єктам малого підприємництва, в тому числі

мікрокредитів суб'єктам малого підприємництва для започаткування та ведення власної справи;

проведення навчальних заходів з питань впровадження підприємницької діяльності для підприємців та широких верств населення щодо започаткування та ведення власної справи.

диверсифікація джерел енергопостачання та підвищення енергоефективності;

Державна політика буде спрямована на створення умов для ефективного використання енергетичних ресурсів, використання відновлюваних джерел енергії та альтернативних видів палива.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних завдань:

зниження енергоємності у виробництві;

зменшення втрат паливно-енергетичних ресурсів шляхом реалізації організаційних, технічних, технологічних та інших заходів, а саме: оновлення основних фондів, модернізації виробничих потужностей, запровадження енергоефективних технологій;

підвищення рівня енергоефективності регіонів, збільшення частки енергії, отриманої з відновлюваних джерел, в кінцевому споживанні енергії у регіонах

підвищення енергоефективності в частині реалізації заходів, спрямованих на стимулювання населення до енергоощадних заходів.

використання природного потенціалу;

Державна політика буде спрямована на виконання завдань із збереження біологічного та ландшафтного різноманіття, відтворення природних комплексів, земельних та водних ресурсів, формування національної екомережі:

здійснення оцінки природного (ресурсного) потенціалу території;

стабілізація екологічної ситуації, уповільнення темпів зростання антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище, створення умов для підвищення рівня екологічної безпеки населення;

формування просторового розташування структурних елементів екомережі та розвиток системи територій і об'єктів природно-заповідного фонду в регіонах;

забезпечення ефективного управління, визначення і надання правового статусу елементам екомережі та забезпечення використання земель за цільовим призначенням, які входять до складових екомережі;

припинення втрат біологічного та ландшафтного різноманіття шляхом здійснення комплексу заходів, розроблених з урахуванням особливостей конкретних регіонів, спрямованих на збереження, невиснажливе використання та

відтворення мігруючих видів диких тварин, видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, середовища їх перебування;

перегляд і затвердження регіональних переліків видів флори, фауни, грибів та рослинних угруповань, що підлягають особливій охороні;

вилучення з сільськогосподарського використання деградованих, техногенно забруднених та малопродуктивних угідь, земель водоохоронних зон та прибережних захисних смуг;

раціональне використання лісових ресурсів, збільшення лісистості території, розширення мережі природно-заповідного фонду, дотримання обмеженого режиму господарської діяльності особливо цінних територій;

раціональне використання рекреаційних ресурсів територій та об'єктів природно-заповідного фонду для формування економічного середовища та розвитку сфери зайнятості в регіонах

підвищення рівня обізнаності населення щодо цінностей територій та об'єктів природно-заповідного фонду і залучення населення до управління ними.

збереження культурної спадщини та розвиток туризму;

Метою державної політики за даними напрямом є забезпечення доступності до культурних цінностей та культурний розвиток особистості; збереження історико-культурної спадщини; застосування об'єктів культурної спадщини в туристичній діяльності, збільшення кількісних показників в'їзного туристичного потоку та обсягів відрахувань до бюджету від туристичної діяльності.

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

створення умов для забезпечення в регіонах збереження самобутньої народної культури, звичаїв, традицій, обрядів, охоплюючи культурну спадщину національних меншин;

реставрація та відтворення видатних історичних комплексів пам'яток;

контроль за збереженням об'єктів нерухомої культурної спадщини;

здійснення заходів, спрямованих на включення українських об'єктів культурної спадщини до Списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО;

сприяння збереженню та розвитку осередків традиційних народних промислів, відкриттю центрів, спеціалізованих магазинів традиційних народних промислів у місцях їх історичного становлення, здійснення картографування і паспортизації усіх ареалів народних промислів;

забезпечення розвитку бібліотечної справи, покращення забезпеченості бібліотек літературою та періодичними виданнями, впровадження комп'ютерних та інформаційних мереж;

удосконалення нормативно-правової основи розвитку санаторно-курортного та туристичного секторів економіки України шляхом розроблення і затвердження Державної цільової програми розвитку туризму і курортів України;

забезпечення збалансованого і раціонального використання прибережної зони з метою захисту навколишнього середовища, ландшафтів, природної, культурної, історичної та археологічної спадщини;

створення якісного туристичного продукту на основі раціонального використання туристичних ресурсів, розробка системи контролю якості туристичних продуктів що сприятиме формуванню позитивного іміджу регіонів у сфері туризму на державному туристичному ринку;

створення базових умов для організації туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності;

сприяння включенню об'єктів культурної та природної спадщини до національних та світових туристичних маршрутів;

визначення оптимального навантаження на рекреаційні об'єкти, що входять до туристичних маршрутів;

визначення переліку рекреаційних територій для розвитку пішого, екологічного, кінного, вело-, автотуризму;

відновлення та збереження культури та етнографічних особливостей місцевого населення з метою розвитку культурно-етнографічного туризму;

розвиток мережі туристично-інформаційних центрів.

розвиток транскордонного співробітництва;

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

сприяння встановленню і поглибленню економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством;

забезпечення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва України у розробленні та здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва;

створення сприятливих умов для ефективної та взаємовигідної співпраці суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва України, підвищення соціально-економічного розвитку регіонів України та рівня життя населення;

сприяння прискоренню процесів наближення рівня життя населення прикордонних регіонів до середньоєвропейського та забезпечення вільного переміщення людей, товарів і капіталів через кордон та об'єднанню зусиль суб'єктів транскордонного співробітництва для розв'язання спільних проблем прикордонних регіонів, здійсненню євроінтеграційних заходів на регіональному рівні;

консолідація зусиль щодо розвитку транскордонного співробітництва, подальшого поглиблення співпраці в рамках єврорегіонів та активізації роботи з розширення сфер такого співробітництва, ліквідації інфраструктурних перешкод та сприяння спільній підприємницькій діяльності прикордонних регіонів у сфері малого і середнього бізнесу.

Ціль 2. Територіальна соціально-економічна інтеграція

Ціль «Територіальна соціально-економічна інтеграція» передбачає створення механізму дифузії процесу розвитку з центрів економічного зростання, якими будуть у переважній більшості міста – обласні центри, міста обласного значення на інші території, що дасть можливість задіяти внутрішні фактори розвитку субрегіональних центрів, невеликих міст та сільських територій. Зосередження регіональної політики на використанні потенціалу розвитку найбільших урбанізованих центрів, які створюють майже половину національного ВДВ у виробничій сфері, сприятиме поліцентричному розвитку території країни. Це здійснюватиметься через розширення мережі між субрегіональними та місцевими центрами і сільськими територіями, включаючи покращення транспортної доступності, та розвитку сільської місцевості, а також заходами, що сприятимуть розвитку людського капіталу, розповсюдженню інновацій, покращення навколишнього природного середовища, що у кінцевому рахунку сприятиме активізації економічної діяльності на всій території країни.

З метою розвитку прикордонних регіонів передбачається більш ефективно використання Програм ЄС нового сусідства.

Ціль 2 передбачає зменшення диспропорцій у доступі населення в кожному регіоні до базових соціальних, комунальних, адміністративних, транспортних, інформаційних та інших неринкових та ринкових послуг.

Досягнення цієї мети передбачає підвищення якості освіти сільської молоді, поліпшення медичного обслуговування в невеликих містах та сільських населених пунктах, покращення умов водопостачання та водовідведення у населених пунктах, створення інформаційних та комунікаційних мереж з метою ефективного доступу населення до послуг, що забезпечує базові умови життєдіяльності. У кожному регіоні визначатиметься перелік територій з найбільшими проблемами щодо доступу населення до основних публічних послуг з метою підвищення їх якості та обсягів.

У зв'язку з цим Стратегією 2020 передбачатиметься:

- підтримку сільських територій з низьким рівнем доступу жителів до основних публічних послуг, що є наслідком низьких можливостей до розвитку;
- реалізацію спеціальних державних програм відновлення економічного зростання на депресивних територіях;
- створення умов для підвищення мобільності населення з проблемами розвитку та низьким потенціалом ринку праці;

- підтримка розвитку соціального капіталу та підприємництва у менш розвинутих регіонах;
- сприяння покращення доступу до освіти та підвищення його якості;
- оптимізація і підвищення ефективності соціального захисту найбільш вразливих верств населення, насамперед у найменш розвинутих і малонаселених територіях.

В рамках реалізації цілі державна регіональна політика буде спрямована на: **запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів; забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини, незалежно від місця її проживання.**

Запобігання зростанню диспропорцій, що гальмують розвиток регіонів буде забезпечено за рахунок:

підвищення узгодженості політики стимулювання розвитку «точок зростання» та підтримки економічно менш розвинутих та депресивних територій регіонів

Державна політика буде насамперед спрямована на активізацію місцевої економічної ініціативи для стимулювання місцевого економічного розвитку.

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

надання державної підтримки окремим підприємствам, що створюють «точки зростання» та ареали розвитку, вирішують проблему зайнятості, формують дієві стимули для активізації економічної ініціативи, розвитку підприємництва на місцевому рівні;

розвиток підприємництва, створення нових підприємств, що орієнтуються на місцеві джерела сировини, забезпечують насамперед потреби внутрішнього ринку;

запровадження й використання різноманітних інструментів та механізмів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. програм соціально-економічного розвитку, кластерів, національних проектів, механізмів державно-приватного партнерства та інше);

розширення сфери дії фінансових інструментів стимулювання місцевого економічного розвитку (у т.ч. інвестиційних субвенцій, бюджету розвитку у складі місцевого бюджету, комунальних банків, філіалів банківських установ);

надання цільової фінансової підтримки розвитку малих міст, шляхом передбачення у державному бюджеті субвенції з державного бюджету безпосередньо міським бюджетам малих міст;

розроблення та реалізація спеціальних державних програм відновлення економічного зростання на депресивних територіях;

розроблення та реалізація Концепції розвитку сільських територій

забезпечення реалізації заходів щодо соціальної підтримки працівників підприємств вугільної галузі та населення територій, на яких розміщуються вугледобувних та вуглепереробних підприємств, що знаходяться в стадії ліквідації (консервації).

розвиток прикордонних територій

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

сприяння залученню підприємств, організацій та установ до програм прикордонного співробітництва в рамках операційних програм Європейського інструменту сусідства на 2014-2020 роки;

реалізація проектів, спрямованих на підвищення рівня соціально-економічного розвитку прикордонних територій, поліпшення їх екологічного стану, розбудову прикордонної інфраструктури, розвитку туризму тощо;

розвиток ділової прикордонної інфраструктури та співпраці між місцевими і регіональними громадами країн-сусідів шляхом розроблення та втілення спільних прикордонних проектів соціально-гуманітарного, економічного, культурного, екологічного спрямування;

розроблення механізму реалізації Угоди про виїзну ярмаркову торгівлю у прикордонних регіонах України і Республіки Білорусь товарами національного виробництва;

розвиток міжрегіонального співробітництва;

Основними завданнями державної політики за цим напрямом є:

розвиток інституційно-правових форм міжмуніципального співробітництва

розроблення та впровадження моделі міжрегіональної взаємодії, що базується на принципах поєднання і взаємного посилення рівноцінних центрів зростання;

нормативно-правове забезпечення створення стимулів та механізмів об'єднання ресурсів різних місцевих бюджетів з метою розв'язання спільних проблем розвитку територій;

сприяння реалізації угод про торговельно-економічне, науково-технічне і культурне співробітництво з регіонами іноземних країн, розширення кола регіонів-партнерів шляхом укладання відповідних протоколів намірів, програм та планів заходів;

сприяння реалізації угод про міжрегіональну співпрацю, кооперацію та інтеграцію між регіонами України;

сприяння організації та проведенню форумів, бізнес-зустрічей, презентацій, виставково-ярмарків заходів, круглих столів тощо в рамках укладених угод про співробітництво між регіонами України та адміністративно-територіальними одиницями зарубіжних країн.

Забезпечення комфортного та безпечного життєвого середовища для людини, незалежно від місця її проживання буде забезпечено за рахунок:

створення умов для продуктивної праці населення;

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

створення сприятливої кон'юнктури на регіональних ринках праці, пом'якшення регіональної диференціації у сфері зайнятості, досягнення зростання зайнятості та зниження безробіття населення;

профорієнтаційна підготовка та перепідготовка кадрів для сфери малого і середнього підприємництва;

проведення аналізу попиту у конкретних сферах потрібної компетентності на регіональних та місцевих ринках праці;

розроблення, реалізація та оцінка програм професійно-технічного навчання, підготовки кадрів у відповідності до потреб регіональних ринків праці.

раціоналізація структури зайнятості на базі поліпшення якості робочої сили, розвитку її професійної мобільності.

підвищення стандартів життя в сільській місцевості;

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

забезпечення централізованим водопостачанням сільських населених пунктів, що користуються привізною водою;

підвищення благоустрою та комунального обслуговування сільських територій;

соціальний розвиток села, стійка мотивація до соціальної відповідальності бізнесу в аграрному секторі;

реалізація заходів з підвищення транспортного сполучення сільських населених пунктів з найближчими містами та районними центрами, облаштування вулиць і доріг у сільській місцевості;

забезпечення регулярного і безоплатного перевезення учнів, дітей та педагогічних працівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів у сільській місцевості до місця навчання, роботи і додому;

сприяння створенню збалансованої інфраструктури об'єктів торгівлі та закладів побуту в сільській місцевості;

очищення сільських територій від шкідливих та непридатних до використання хімічних речовин захисту рослин;

підвищення рівня соціальної захищеності жителів сільських територій шляхом запровадження механізмів залучення до системи соціального страхування та пенсійного забезпечення осіб, зайнятих в особистих селянських господарствах;

поліпшення житлових і соціально-побутових умов сільського населення та підвищення рівня інженерного облаштування села шляхом надання державних пільгових кредитів індивідуальним сільським забудовникам.

оптимізація системи соціального захисту малозабезпечених;

Завдання державної політики в цьому напрямку спрямовані на оптимізацію і підвищення ефективності соціального захисту найбільш вразливих верств населення, насамперед у найменш розвинутих і малонаселених територіях, а саме:

забезпечення доступності та задоволення у повному обсязі потреб осіб у соціальних послугах шляхом підвищення рівня охоплення соціальними послугами у територіальних центрах соціального обслуговування;

впровадження поетапного економічно обґрунтованого рівня вартості проїзду з адресним дотуванням соціально незахищених верств населення;

удосконалення порядку оцінки доходів громадян які претендують на одержання державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям і житлових субсидій;

впровадження нових технологій надання громадянам соціальної підтримки за принципом "єдиного вікна" (на базі місцевих управлінь праці та соціального захисту населення).

модернізація системи освіти та навчання

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

створення сучасної матеріально-технічної бази закладів освіти за рахунок забезпечення навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання;

підвищення якості та конкурентоспроможності вищої освіти, забезпечення функціонування системи ступеневої аграрної, технічної, морської, гуманітарної освіти шляхом утворення в області науково-освітніх центрів;

запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес шляхом оснащення персональними комп'ютерами дошкільних та загальноосвітніх I ступеня навчальних закладів;

забезпечення навчально-виховного процесу засобами інформаційно-комунікаційних технологій;

створення сучасних центрів професійної освіти із впровадження новітніх технологій для пріоритетних галузей економіки області;

завершення формування єдиного інформаційного освітнього середовища;

створення умов для діяльності позашкільних навчальних закладів як координуючих центрів виховної та організаційно-методичної роботи в мікрорайоні, районі, місті, області;

забезпечення підготовки висококваліфікованих фахівців для потреб області з урахуванням пріоритетних напрямів розвитку регіону;

приведення змісту та структури професійної підготовки кадрів у відповідність із сучасними потребами ринку праці, підвищення доступності якісних освітніх послуг;

забезпечення формування системи навчальних закладів, необхідної для надання високоякісних освітніх послуг кожній дитині, з урахуванням ефективного використання наявних ресурсів шляхом реалізації регіональних планів створення освітніх округів та модернізації мережі професійно-технічних, загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі шкіл-інтернатів.

Створення умов для формування здорового населення

Реалізація напряму передбачає виконання наступних **завдань**:

забезпечення якісного та доступного медичного обслуговування (розвиток первинної ланки надання медичної допомоги, невідкладної допомоги);

підвищення ефективності первинної профілактики неінфекційних хвороб шляхом проведення скринінгових досліджень на виявлення груп ризику розвитку серцево-судинних захворювань, онкологічних захворювань;

формування у населення прихильності до здорового способу життя;

посилення профілактики та забезпечення раннього виявлення захворювань, поліпшення якості медичної допомоги та доступності медичних послуг;

впровадження нового фінансового механізму використання бюджетних коштів для надання первинної медичної допомоги, в тому числі шляхом запровадження укладання договорів про медичне обслуговування населення;

модернізація екстреної медичної допомоги у регіонах, зокрема шляхом створення, центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф з мережею його відділень та пунктів тимчасового базування виїзних бригад швидкої медичної допомоги або станцій, підстанцій швидкої медичної допомоги, централізованих оперативно-диспетчерських служб;

забезпечення задоволення потреби центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги в основних видах оснащення (в тому числі автотранспортними засобами);

розширення мережі амбулаторій - відокремлених структурних підрозділів центрів первинної медичної (медико-санітарної) допомоги;

забезпечення медичних працівників (насамперед молодих спеціалістів) належними умовами праці, земельними ділянками, житлом, введення місцевих надбавок до заробітної плати та інших стимулюючих заходів;

затвердження та реалізація планів перспективного розвитку закладів охорони здоров'я що надають вторинну (спеціалізовану) медичну допомогу;

приведення ліжкового фонду закладів охорони здоров'я у відповідність із потребами населення;

забезпечення створення та функціонування перинатальних центрів другого рівня перинатальної допомоги згідно із затвердженими регіональними планами розвитку перинатальної допомоги.

соціокультурний розвиток

Реалізація наряду передбачає виконання наступних **завдань**:

забезпечення права національних меншин та права громадян на свободу світогляду і віросповідання, сприяння консолідації та розвитку української нації, толерантності співжиття та високого рівня взаєморозуміння між представниками різних національностей;

модернізація бібліотечної мережі на основі її інформатизації та формування єдиної електронної бібліотеки;

розвиток та збереження існуючої мережі закладів культури і мистецтва.

послуги транспорту та зв'язку;

Реалізація наряду передбачає виконання наступних **завдань**:

реалізація проектів загальнодержавного значення щодо розвитку транспортної інфраструктури регіонів, в тому числі з використанням ресурсів міжнародних фінансових організацій, міжнародної технічної допомоги та коштів приватних інвесторів;

створення відкритих інформаційних пунктів доступу до Інтернету (в бібліотеках, поштових відділеннях тощо);

забезпечення населення послугами доступу до мережі Інтернет

введення адресних дотацій компенсація витрат на проїзд у пасажирському транспорті пільговим категоріям громадян;

перехід на найновіші стандарти зв'язку, забезпечення споживачів телекомунікаційними послугами гарантованої якості відповідно до національних стандартів, гармонізованих з європейськими; розширення спектру нових послуг на базі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та наукових розробок;

реалізація проектів системи диспетчеризації з використанням супутникової системи навігації руху транспортних засобів на міських автобусних, трамвайних та тролейбусних маршрутах;

запровадження безготівкової системи оплати проїзду в міському електричному транспорті;

удосконалення порядку формування тарифів на проїзд у міському електричному транспорті зокрема в частині включення до тарифу на послуги

міського електричного транспорту інвестиційної складової, яка дасть змогу оновлювати рухомий склад;

гармонізація національних стандартів організації роботи пасажирського автомобільного та електричного транспорту в містах із стандартами Європейського Союзу;

передача управління інфраструктурними об'єктами місцевого значення на місцевий рівень.

житлово-комунальні послуги, забезпеченість житлом;

В рамках реалізації напряду державна політика буде спрямована на створення ефективного житлового сектора, що діє на ринкових принципах і задовольняє житлові потреби основної частини населення на рівні, що відповідає їх платоспроможному попиту, а також механізмів участі держави у підтримці розвитку і функціонування цього ринку в цілому.

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

реконструкція та капітальний ремонт житлових будинків;

благоустрій території районних центрів та малих міст;

підвищення якості житлово-комунальних послуг для всіх верств населення, а також забезпечення рентабельності підприємств галузі, скорочення кредиторської та дебіторської заборгованості, створення конкурентного середовища на ринку послуг;

капітальний ремонт, модернізація та заміна ліфтового господарства;

виконання програм будівництва (придбання) доступного житла та забезпечення молоді житлом;

виконання програми здешевлення вартості іпотечних кредитів для забезпечення доступним житлом громадян, які потребують поліпшення житлових умов;

забезпечення сталого розвитку систем водопостачання та водовідведення

впровадження сучасних методів та технологій у сфері поводження з твердими побутовими відходами

реконструкція і капітальний ремонт житлових будинків із застосуванням енергозберігаючих технологій і обладнання.

покращання екології навколишнього середовища;

Основною метою державної політики в цьому напрямі є забезпечення екологічної безпеки, захисту життя і здоров'я мешканців населених пунктів від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонії взаємодії суспільства і природи.

Державна підтримка спрямовується на виконання наступних **завдань**:

впровадження заходів з консервації деградованих та малопродуктивних угідь, поліпшення малопродуктивних угідь, рекультивациі порушених земель;

створення умов для реалізації роздільного збирання побутових відходів шляхом впровадження соціально-економічних механізмів, спрямованих на заохочення утворювачів цих відходів до їх роздільного збирання;

впровадження і дотримання нормативів екологічної безпеки та екологічно збалансованої системи природокористування

Створення економічних умов для будівництва та функціонування комплексів з переробки твердих побутових відходів на території України

Ціль 3. Ефективне державне управління у сфері регіонального розвитку

удосконалення системи стратегічного планування регіонального розвитку на національному та регіональному рівнях

Реалізація напряду передбачає виконання наступних **завдань**:

оптимізація нормативно-правової бази, що унормовує систему стратегічних планових та прогнозних документів, процедури їх розроблення та реалізації на усіх рівнях територіальної організації влади;

впровадження дієвого інформаційного забезпечення регулярного моніторингу проблем регіонального розвитку, аналізу та моделювання шляхів їх вирішення, як основи для розробки та прийняття обґрунтованих державно-управлінських рішень;

створення методологічної бази щодо запровадження середньострокового планування на рівні місцевих бюджетів та проведення навчальних тренінгів для усіх учасників бюджетного процесу;

сприяння фінансовій незалежності місцевих органів влади від фінансування з держбюджету, для виконання власних пріоритетних програм розвитку територій, шляхом впровадження нових інструментів стимулювання регіонального розвитку;

удосконалення систем моніторингу й оцінювання використання бюджетних коштів, підвищення відповідальності місцевих органів виконавчої влади за ефективне використання ресурсів, спрямованих на вирішення соціально-економічних проблем розвитку регіонів;

створення умов щодо усунення бар'єрів для співпраці регіонів України з європейськими організаціями та фондами, що опікуються політикою та фінансовою підтримкою регіонального розвитку;

фінансова підтримка регіонального розвитку в рамках програм міжнародної співпраці, зокрема коштів Євросоюзу в рамках інструменту Добросусідства і Партнерства, програм прикордонного співробітництва, інших міжнародних програм та донорів (Світовий Банк, ООН, Канада, США, Швеція, Швейцарія, Німеччина);

впровадження системи стратегічного планування розвитку міських агломерацій

підвищення якості державного управління регіональним розвитком

Реалізація наряду передбачає виконання наступних **завдань**:

підвищення ефективності діяльності публічної адміністрації, вдосконалення взаємовідносин між адміністрацією та фізичними і юридичними особами шляхом впровадження системи електронного урядування;

посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів через впровадження на державному рівні соціальних стандартів надання послуг населенню незалежно від місця проживання;

підвищення ролі громадських організацій у формуванні, впровадженні та контролі за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку регіонів;

створення професійної та ефективної державної служби та служби в органах місцевого самоврядування;

створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців органів центральної і місцевої влади у сфері управління регіональним економічним розвитком;

створення кадрового резерву керівних працівників органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та забезпечення систематичної роботи з особами включеними до такого резерву у тому числі проведення їх стажувань та навчань у різних регіонах України;

розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад та підвищення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання ними власних повноважень;

розвиток органами державної влади інформаційних послуг для громадян, туристів, ділових користувачів, пов'язаних з іншими державними послугами, зокрема з іншими питаннями та послугами, охопленими іншими заходами втручання щодо регіонального розвитку (наприклад, інформаційні послуги для осіб, що шукають роботу)

посилення міжгалузевої координації у процесі формування та реалізації регіональної політики

Реалізація наряду передбачає виконання наступних **завдань**:

забезпечення узгодження цілей, пріоритетів, завдань та заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування щодо вирішення поточних проблем регіонального розвитку і довгострокових стратегічних цілей;

проведення оцінки впливу політики центральних органів виконавчої влади на рівень соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій;

впровадження та забезпечення функціонування системи електронної взаємодії щодо обміну інформацією між центральними та місцевими органами виконавчої влади;

узгодження державних та регіональних стратегічних пріоритетів на довгострокову перспективу на основі партнерських взаємовідносин (угод щодо регіонального розвитку), програм подолання депресивності регіонів та інших інструментів, що сприяють регіональному розвитку;

інституційне забезпечення регіонального розвитку

Реалізація напряду передбачає виконання наступних завдань:

забезпечення проведення адміністративної реформи, скорочення контрольних-наглядних функцій центральних органів виконавчої влади;

підвищення ефективності функціонування органів місцевого самоврядування, створення умов для підвищення спроможності територіальних громад шляхом визначення концептуальних основ реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади;

розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад та підвищення ресурсного забезпечення органів місцевого самоврядування на виконання ними власних повноважень

підвищення рівня координації розробки та реалізації політики регіонального розвитку шляхом створення відповідного інституційно-правового підґрунтя для унормування засад діяльності єдиного державного органу, який опікуватиметься питаннями регіональної політики;

законодавче визначення організаційно-правових засад функціонування «ендаумент-фонду» як складового фінансово-кредитного механізму забезпечення вирішення соціально-економічних проблем регіонів;

законодавче визначення організаційно-правових засад співробітництва територіальних громад, принципів, форм, механізмів такого співробітництва, його стимулювання, фінансування та контролю;

нормативно-правове визначення порядку функціонування агенції регіонального розвитку, участі їх у формуванні та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку регіонів;

підтримка організацій громадянського суспільства, діяльність яких спрямована на забезпечення місцевого та регіонального розвитку та сприяє залученню громадян до процесу міжрегіонального співробітництва та міжрегіональних обмінів.

6. Механізм реалізації ДСРР-2020

6.1. Учасники реалізації ДСРР-2020

До кола учасників забезпечення реалізації ДСРР-2020 входять:

Верховна Рада України - визначає засади державної регіональної політики відповідно до її повноважень, визначених Конституцією України

Кабінет Міністрів України – забезпечує затвердження державної стратегії регіонального розвитку України, плану її реалізації та звіту з виконання.

Мінекономрозвитку – забезпечує формування та реалізацію державної регіональної політики; здійснює підготовку та внесення на розгляд Кабінету Міністрів України пропозицій щодо узгодження цілей, пріоритетів, завдань і заходів центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування під час розроблення та реалізації документів, що стосуються забезпечення формування та реалізації державної регіональної політики, проведення моніторингу та оцінки результативності виконання визначених завдань

Міністерства, інші центральні органи виконавчої влади – беруть участь у формуванні та реалізації державної регіональної політики; розробці та реалізації Державної стратегії регіонального розвитку, плану її реалізації; проектів нормативно-правових актів з питань державної регіональної політики.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські ради – здійснюють погодження проекту Державної стратегії регіонального розвитку;

затверджують регіональні стратегії розвитку та плани реалізації регіональних стратегій розвитку;

затверджують звіти щодо результатів моніторингу й оцінки виконання регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації;

забезпечують врахування спільних інтересів територіальних громад регіону під час розроблення регіональних стратегій розвитку.

Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації – забезпечують в регіоні реалізацію державної регіональної політики;

здійснюють підготовка і внесення на розгляд Мінекономрозвитку пропозицій щодо узгодження дій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з реалізації в регіоні державної регіональної політики;

погоджують проект Державної стратегії регіонального розвитку;

забезпечують розроблення проекту регіональної стратегії розвитку, плану реалізації регіональної стратегії та затвердження плану реалізації регіональної

стратегії;

проводять оцінку виконання регіональних стратегій розвитку і планів їх реалізації, готують та подають відповідні звіти Верховній Раді Автономної республіки Крим, обласним, Київській та Севастопольській міським радам;

подають звіти щодо результатів моніторингу і оцінки виконання регіональних стратегій розвитку та планів їх реалізації Мінекономрозвитку.

Районні, міські, селищні, сільські ради - забезпечують підготовку та подають до Верховної Ради Автономної Республіки Крим, обласних рад пропозиції щодо врахування їх інтересів під час розроблення проекту державної стратегії регіонального розвитку та плану її реалізації; регіональних стратегій розвитку і планів їх реалізації, а також інвестиційних програм (проектів), спрямованих на розвиток регіонів.

Асоціації та інші об'єднання органів місцевого самоврядування, агенції регіонального розвитку, громадські об'єднання, юридичні та фізичні особи - беруть участь у розробленні та забезпеченні реалізації державної регіональної політики

Реалізація ДСРР-2020 здійснюватиметься на основі партнерства, координації та узгодження діяльності всіх основних учасників.

6.2. Система процесу стратегічного планування розвитку

Стратегія – 2020 базується на сильній координації стратегічного планувального процесу розвитку як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях. Це передбачає:

- синхронізоване державне стратегічне планування розвитку секторів економіки країни та її регіонів, яке враховує потребу підвищення конкурентоспроможності регіонів. Особливо це стосується діяльності центральних органів виконавчої влади, що формують довгострокові програми секторального розвитку, і реалізація яких має значний територіальний вплив. З цією метою на державному рівні запроваджується оцінка територіального впливу програм розвитку секторів економіки;

- узгоджене в часі і цілях формування державного стратегічного планування регіонального розвитку і регіональних стратегій розвитку, які включають стратегії розвитку міст з чисельністю населення понад 50 тис. мешканців. Регіональні стратегії розвитку повинні, крім інших, вміщувати цілі, сформульовані для Стратегії – 2020, розраховані по часу реалізації на період дії останньої у заходах, що передбачають спільні дії центральних та місцевих органів місцевого самоврядування по досягненню даних цілей;

- узгоджене в часі територіальне планування розвитку, передбаченого Генеральною схемою планування території України, схем планування адміністративно – територіальних одиниць різного територіального рівня та населених пунктів, а також регіональних та місцевих стратегій розвитку;

- скоординоване середньострокове та короткострокове державне програмування регіонального розвитку та програмування розвитку регіонів та міст чисельністю понад 50 тис. мешканців, що відбувається на основі прийнятих стратегічних документах;

- скоординоване здійснення Стратегії 2020 через плани її реалізації у відповідності з визначеними етапами та відповідними планами реалізації регіональних стратегій розвитку.

6.2. Запровадження координації діяльності центральних та місцевих органів влади

Подібне взаємоузгодження процесу планування та реалізації стратегічного розвитку забезпечуватиметься через застосування двох схем координації – горизонтальної – на рівні центральних органів виконавчої влади та вертикальної – на рівні центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів, недержавних інституцій – громадських організацій та об'єднань підприємницьких структур, причетних до регіонального розвитку.

Горизонтальна координація досягатиметься Міжвідомчою координаційною комісією з питань регіонального розвитку, на яку, як на тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, утворений з метою забезпечення узгоджених дій центральних та місцевих органів виконавчої влади під час прийняття та виконання рішень з питань державної регіональної політики, соціально-економічного розвитку регіонів, окремих територій, покладені функції узгодження діяльності центральних органів виконавчої влади під час формування та реалізації їх політики на регіональному рівні з урахуванням стратегічних завдань державної регіональної політики.

Місію вертикальної координації у стратегічному, середньостроковому та короткостроковому плануванні регіонального розвитку може виконувати регіональні ради з питань взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, які, створені відповідним Указом Президента України. Вбачається доцільним долучити до її діяльності усі територіальні органи центральних органів виконавчої влади, а також представників громадських організацій та регіональних об'єднань підприємницьких кіл.

Така регіональна рада працюватиме на постійній основі, з чітко визначеним колом регіональних та місцевих проблем, а її місією буде забезпечення консолідованої участі усіх причетних до формування та реалізації регіональної політики. Її функції зосереджуватимуться на: формуванні скоординованого між центральними та місцевими органами влади стратегічного бачення регіонального та місцевого розвитку, підтримці розвитку регіональних та місцевих інститутів, що сприяють розвитку, розгляду та пропонуванню Кабінету Міністрів України важливих проектів регіонального розвитку, моніторинг реалізації регіональної політики.

6.3. Інструменти реалізації Стратегії 2020.

Інструментами реалізації Стратегії 2020 є:

- план реалізації Стратегії 2020, в якому відображені основні заходи, деталізовані про кожному з регіонів з урахуванням рівня їх розвитку, щодо вирішення проблем, що гальмують динамічний регіональний розвиток, а також необхідності зменшення диспропорцій у доступі їх населення до основних публічних послуг в рамках задекларованих основних її цілей. Даний план пов'язує індикатори ефективності впровадження Стратегії 2020 з регіональними стратегіями розвитку з метою моніторингу та оцінки впливу заходів, впроваджених на державному та регіональному рівнях. План, відповідно двом етапам реалізації Стратегії 2020, складається із двох частин, перша з яких розрахована на період 2014 – 2016 рр. і є більш деталізована по індикаторах відповідно глибини і деталізації прогнозів регіонального розвитку. Друга частина плану на період 2017 – 2020 рр. пов'язана з наявними припущеннями, які базуються на більш агрегованому довгостроковому прогнозі розвитку країни та її регіонів;

- регіональні стратегії розвитку, що розробляються та затверджуються місцевими органами виконавчої влади спільно з органами місцевого самоврядування регіонального рівня, а також міст з чисельністю понад 50 тис. жителів за участю громадських організацій, що представляють населення регіону та підприємницькі структури, що працюють на його території. Регіональні стратегії формуються на термін, що і Стратегія 2020, вміщують, крім інших, цілі, які визначені нею;

- плани реалізації регіональних стратегій розвитку, що формуватимуться місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування регіонального рівня спільно з органами місцевого самоврядування районів та міст з чисельністю понад 50 тис. жителів за участю представників громадських організацій, що представляють населення регіону та підприємницькі структури. Плани реалізації регіональних стратегій розвитку також складаються на два періоди, відповідно плану реалізації Стратегії 2020;

- угоди щодо регіонального розвитку, які укладаються відповідно до Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів» між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування Автономної Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя. Стратегією передбачено укладання угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування декількох регіонів з метою більш широкого використання даного інструменту при вирішенні міжрегіональних проблем розвитку, а також, після внесення відповідних законодавчих змін, укладання аналогічних угод між Урядом та великими містами – обласними центрами. Це сприятиме посиленню вертикальної та горизонтальної координації при реалізації заходів, пов'язаних із

підтримкою динамічного зростання центрів економічної активності та їх інтеграцією з територіями з меншим потенціалом розвитку, насамперед сільськими районами та невеликими населеними пунктами;

- державні програми подолання депресивності окремих територій, визначених за критеріями згідно Закону «Про стимулювання розвитку регіонів». З метою більш органічного інтегрування даних програм з регіональними стратегіями розвитку та планами їх реалізації будуть внесені законодавчі зміни, що передбачають розширення переліку індикаторів, що характеризують стан депресивності, увівши в нього показники соціального становища населення, що проживає на них;

- державні програми розвитку транскордонного співробітництва, спрямовані на консолідацію зусиль сприяння розвитку єврорегіонів, ліквідації інфраструктурних та адміністративних бар'єрів на шляху активізації співпраці прикордонних територій, спільній підприємницькій діяльності у сфері малого та середнього бізнесу, підвищення конкурентоспроможності регіонів, розбудови їх виробничої та соціальної інфраструктури;

- державні цільові програми окремих сфер соціального та економічного розвитку, розробка яких має здійснюватися з урахуванням визначених стратегією цілей, завдань, очікуваних результатів. Формування програм забезпечуватиметься залученням до їх розробки місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

- державні цільові програми розвитку окремих територій, розробка яких визначатиметься особливістю економічного, соціального, екологічного їх становища. Розробка подібних програм супроводжуватиметься обов'язковою участю в їх підготовці, реалізації, моніторингу та оцінки результатів виконання органів місцевого самоврядування, громадських організацій відповідних територій.

Усі ці інструменти реалізації використовуватимуться у тісному взаємозв'язку, з урахуванням уникнення дублювання заходів, що передбачатимуться ними та відповідним порівнянням їх застосування з точки зору досягнення цілей, визначених ДСРР-2020 та регіональними стратегіями розвитку.

6.3. Інституційне та організаційне забезпечення реалізації Стратегії 2020

Інституційне забезпечення реалізації Стратегії 2020 передбачає:

- законодавче визначення механізму взаємодії органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів при вирішенні спільних питань місцевого та регіонального рівня в рамках міжмуниципального співробітництва;

- завершення розробки (оновлення) схем територіального планування на рівні регіонів, міст та інших населених пунктів;

- законодавчого визначення в державі системи стратегічного, середньострокового та короткострокового прогнозування та планування економічного та соціального розвитку;

- законодавчого врегулювання оцінки впливу різних сфер державної політики на регіональний та місцевий розвиток при розробці і реалізації різних державних програмних документів;

- визначення механізму державного стимулювання об'єднання територіальних громад на добровільній основі з метою підвищення їх спроможності до розвитку;

- запровадження механізму щорічної координації державних ресурсів, що спрямовуються у регіоні з метою їх найбільш ефективного використання під час розв'язання проблем регіонального та місцевого розвитку;

- законодавчого розширення повноважень міст районного значення щодо підвищення їх потенціалу до динамічного розвитку, прирівнявши їх в питаннях міжбюджетних відносин з державним бюджетом до міст обласного значення;

- законодавчого впровадження механізму залучення органів місцевого самоврядування різних територіальних рівнів, недержавних громадських об'єднань та організацій до процесу формування та реалізації, у тому числі моніторингу та оцінки програм регіонального та місцевого розвитку;

- законодавчо визначеного стимулюючого механізму нагромадження органами місцевого самоврядування фінансових ресурсів, отриманих в результаті здійснення ними заходів, спрямованих на економію бюджетних коштів чи розширення економічної діяльності на відповідній території;

- законодавче розширення можливостей укладання угод щодо регіонального розвитку між Кабінетом Міністрів України та органами місцевого самоврядування великих міст країни з метою більш динамічного їх розвитку як національних центрів економічного зростання та економічною їх інтеграцією з територіями низького потенціалу розвитку ;

- удосконалення процесу програмування подолання депресивності окремих територій з метою більшої їх інтеграції з розвитком центрів економічного зростання.

Організаційне забезпечення реалізації Стратегії 2020 здійснюватиметься Міністерством економічного розвитку і торгівлі, як центральним органом виконавчої влади, відповідальним за формування державної регіональної політики. На дане Міністерство покладається:

- забезпечення поточної координації заходів усіх центральних органів виконавчої влади в частині аналізу впливу їх діяльності на розвиток окремих територій;

- опрацювання і внесення пропозицій з питань довгострокового, середньострокового та короткострокового розвитку регіонів на розгляд Міжвідомчої комісії Кабінету Міністрів України з питань регіонального розвитку;
- організація методичного забезпечення реалізації, моніторингу та оцінки виконання Стратегії 2020 та регіональних стратегій розвитку;
- поточна організація вертикальної координації заходів з реалізації Стратегії 2020 між центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями з метою забезпечення досягнення визначених стратегічних цілей та виконання плану реалізації Стратегії 2020;
- організація підготовки міжрегіональних інвестиційних проектів, що реалізовуватимуться в рамках Стратегії 2020;
- організація координації оцінки впливу інвестиційних проектів, здійснюваних центральними органами виконавчої влади на регіональний та міжрегіональний розвиток.

6.4. Фінансове забезпечення реалізації Стратегії 2020.

Фінансове забезпечення реалізації Стратегії 2020 здійснюватиметься за рахунок:

1) Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР).

Відповідно законодавства щорічний обсяг ДФРР у державному бюджеті становитиме не менше 1 відсотка доходів загального фонду. Орієнтовна сума становить біля 3-3,5 млрд.грн. Кошти ДФРР спрямовуватимуться на виконання заходів державної стратегії регіонального розвитку та регіональних стратегій розвитку, державних цільових програм щодо регіонального розвитку, державних програм транскордонного співробітництва, угод щодо регіонального розвитку та програм подолання депресивності окремих територій.

В рамках реалізації Стратегії 2020 буде визначено співвідношення спрямування коштів на кожний напрям, пов'язаний із реалізацією відповідних заходів.

Розподіл коштів здійснюватиметься у співвідношенні:

70 % - всім регіонам пропорційно до чисельності населення;

30 % - спрямовуються регіонам, у яких показник ВРП на одну особу менше 75% середнього показника по Україні.

2) субвенцій, інших трансфертів з державного бюджету місцевим бюджетам;

3) кошти державних цільових та бюджетних програм центральних органів виконавчої влади, що спрямовуються на розвиток галузі у відповідному регіоні;

4) коштів технічної допомоги ЄС, інших міжнародних донорів, МФО;

5) кошти інвесторів, власні кошти підприємств.

6.5. Система моніторингу та оцінки реалізації ДСРР

Реалізація Стратегії 2020 передбачає запровадження системи програмних індикаторів, як пов'язують між собою показники входу, процесу виконання заходів, програм та проектів, показники випуску та показники результатів. Загальна схема зав'язку цих індикаторів відображена у табл.1.

В Стратегії 2020 застосовується так звана концепція «вхід, процес, випуск, результат/підсумок» на основі якої визначається сукупність індикаторів, які розділені на чотири групи:

- вхідні індикатори, що характеризують ресурси та їх кількість для виробництва та постачання публічних товарів та послуг;
- індикатори процесу, що характеризують шлях, за яким здійснюються заходи із визначеними ресурсами;
- індикатори випуску - характеризують фізичний обсяг публічних товарів та послуг в результаті реалізації політики ;
- індикатори результату, що характеризують очікувані зміни у випуску цих товарів та послуг.

Індикатори процесу визначатимуть хід виконання плану реалізації Стратегії 2020 відображені у табл.2.

Таблиця 1

ЗВ'ЯЗОК МІЖ РІЗНИМИ ІНДИКАТОРАМИ І ЦІЛЯМИ В ДЕРЖАВНІЙ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДО 2020 РОКУ

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ	ІНДИКАТОРИ РЕЗУЛЬТАТУ	ІНДИКАТОРИ ВИПУСКУ	ВХІДНІ ІНДИКАТОРИ
ЦІЛЬ 1 ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖ НОСТІ РЕГІОНІВ НА ЕНДОГЕННІЙ ОСНОВІ	1.Зростання частки доданої вартості у ВРП	1.Збільшення кількості впровадження інноваційних технологій	1.Сворення сприятливих умов регулювання ведення бізнесу
	2.Збільшення інвестицій в основний капітал, у т.ч. прямих іноземних інвестицій	2.Зростання частки інноваційних підприємств	2.Підтримка розвитку інноваційних технологій
	3.Зростання у випуску частки інноваційної продукції	3.Зростання працюючих у високотехнологічних секторах економіки	3.Запровадження освітніх програм до потреб високотехнологічного бізнесу
	4.Зростання частки високотехнологічного експорту	4.Зростання внутрішньорегіональної та міжрегіональної інтегрованості	4.Підвищення якості

		5. Підвищення спроможності територіальних громад до розвитку	надання адміністративних послуг фізичним та юридичним особам
			5. Створення умов об'єднання та підвищення фінансової спроможності територіальних громад
			6. Поліпшення якості міжрегіональної та внутрішньорегіональної фізичної інфраструктури
ЦІЛЬ 2 ЗМЕНШЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНИХ ТА ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНИХ НЕРІВНОСТЕЙ У ДОСТУПІ НАСЕЛЕННЯ ДО ОСНОВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ	1. Зменшення відтоку населення із невеликих міст та сільських населених пунктів	1. Підвищення рівня освіти сільського населення	1. Створення умов розвитку малих міст
	3. Зменшення диспропорцій у доходах населення	2. Підвищення доходів населення у сільській місцевості	2. Запровадження реформування освіти у сільській місцевості
	4. Зменшення диспропорцій у тривалості життя		3. Здійснення реформи медичного обслуговування населення
	5. Зменшення рівня бідності	3. Зменшення рівня захворюваності у сільській місцевості	4. Запровадження програм підтримки розвитку сільських територій
	6. Підвищення соціальної справедливості	4. Зменшення дитячої смертності	5. Реалізація програм забезпечення сільських жителів публічними послугами
	7. Зменшення диспропорцій у споживанні послуг між сільськими та міськими жителями	5. Створення рівних умов доступу до ринків праці	6. Запровадження програм розвитку внутрішньо регіональних транспортних мереж
ЦІЛЬ 3 ПОСИЛЕННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОЇ ТА ВНУТРІШНЬОРЕГІОНАЛЬНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	1. Збільшення кількості центрів економічного зростання на регіональному рівні	1. Посилення транспортного, інформаційного та комунікативного зв'язку міст - центрів економічного зростання із менш розвинутими територіями	1. Розвиток міжрегіональної та внутрішньо регіональної транспортної мережі
	2. Зменшення рівня безробіття у сільській місцевості та у невеликих населених пунктах		
	3. Підвищення рівня доходів та споживання у сільській місцевості та у невеликих населених пунктах	2. Створення сприятливих умов для внутрішньорегіональної та міжрегіональної міграції економічно активного населення	4. Створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних інформаційних та комунікативних мереж
	4. Розвиток малих та середніх міст, у тому числі районного значення;	3. Підвищення рівня доступу населення насамперед	
	5. Ефективне використання потенціалу		

	територіальної спеціалізації в економічному розвитку.	віддалених та малозаселених територій до основних публічних та ринкових послуг; 4. Створення умов розповсюдження інноваційних знань та досвіду	
--	---	---	--

Визначена система індикаторів є уніфікованою для Стратегії 2020, регіональних стратегій розвитку, а також для відповідних планів їх реалізації.

В рамках виконання Стратегії 2020 та регіональних стратегій розвитку запроваджується моніторинг досягнення фактичних значень індикаторів значенням запланованих індикаторів, яке здійснюється щопівроку Міністерством економічного розвитку і торгівлі та місцевими державними адміністраціями.

Таблиця 2

ІНДИКАТОРИ ПРОЦЕСУ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ СТРАТЕГІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДО 2020 РОКУ

	ІНДИКАТОРИ							
	ПРОЦЕСУ (ФІЗИЧНІ) ПО НАПРЯМКАХ				ВИПУСКУ			
	індикатор	Базовий рік	Цільовий	Джерело інформації	індикатор	Базовий рік	Цільовий	Джерело інформації
Підвищення внутрішньорегіональної та міжрегіональної інтегрованості								
Поліпшення автомобільного сполучення	км збудованих, реконструйованих автомобільних доріг			Мінінфраструктури	Обсяги перевезень вантажів та пасажирів кватомобільним транспортом			Органи статистики
Поліпшення залізничного сполучення	км електрифікації залізничного сполучення			Мінінфраструктури	Обсяги перевезень вантажів та пасажирів залізницею			Органи статистики
Розширення доступу до швидкісного Інтернету	км.кв. Площа території, на якій забезпечується широкопугове покриття Інтернетом			Мінінфраструктури	Кількість домогпо дарств, що мають доступ до швидкісного Інтернету			Органи статистики
					Кількість, частка учбових закладів, що мають доступ до Інтернету			Міносвіти
Підвищення якості надання адміністративних послуг юридичним та фізичним особам								
Покращення доступу до адміністративних послуг	од. Кількість створених центрів			Місцеві державні адміністрації	Зростання кількості юридичних та фізичних			Місцеві державні адміністрації

	надання адміністративних послуг,				осіб, що користуються послугами центрів			
Впровадження інформаційних технологій при наданні адміністративних послуг	од. Кількість адміністративних послуг, які надаються через Інтернет			Центральні та місцеві органи виконавчої влади	Кількість користувачів – фізичних та юридичних осіб, що користуються адміністративними послугами через Інтернет			Центральні та місцеві органи виконавчої влади
Зменшення нерівностей у якості основних публічних послуг								
Скорочення диспропорцій у рівні знань між учнями міських та сільських загальноосвітніх шкіл	од. Кількість загальноосвітніх шкіл у сільській місцевості із стандартним рівнем наповнюваності класів			Місцеві державні адміністрації	% Співвідношення результатів тестування учнів сільських та міських шкіл			Міністерство освіти
	од. Кількість вакансій вчителів загальноосвітніх шкіл у сільській місцевості			Місцеві державні адміністрації	% Співвідношення кількості випускників в сільських та міських школах на 100 тис. учнів, що поступили в учбові заклади ІV рівня акредитації			Міністерство освіти
Скорочення диспропорцій у наданні медичних послуг у міських та сільських населених пунктах	од. Кількість лікарів на 100 тис. населення				% Співвідношення кількості лікарів на 100 тис. населення у міській та сільській місцевостях			Міністерство охорони здоров'я
					вип. на 1000 новонароджених Рівень смертності дітей у віці до 1 року			
Зменшення нерівності у доступі населення до якісного водозабезпечення	од. Кількість населених пунктів без централізованого водозабезпечення			Мінрегіон	тис. чол. Кількість населення без централізованого водозабезпечення			Органи статистики

	го водозабезпечення та водовідведення				аного водозабезпечення та водовідведення			
	од. Кількість населених пунктів, жителі яких користуються привізною водою			Мінрегіон				
Зменшення забруднення навколишнього середовища	од.(млн. грн) Кількість проектів з утилізації або повторного використання твердих побутових відходів			Мінприроди	% Рівень утилізації побутових відходів			Органи статистики
	од.(млн. грн) Кількість проектів зочищення стічних вод			Місцеві органи виконавчої влади	% Рівень очищення стічних вод			Органи статистики
Підвищення конкурентоздатності регіонів на ендогенній основі								
Зростання рівня освіти працюючих	тис. чол. Кількість працюючих з базовою вищою освітою			Мінпраці	% Частка населення працездатного віку з базовою вищою освітою			Органи статистики
Підвищення інноваційності виробництва	тис. чол. Кількість працюючих у компаніях, що виробляють інноваційну продукцію з використанням ІТ технологій			Мінекономіки	% Частка високотехнологічного виробництва у регіональному випуску			Органи статистики
Стимулювання розвитку інноваційного бізнесу	од. Кількість інноваційних малих підприємств			Мінекономіки	Частка працюючих в інноваційних малих підприємствах			Органи статистики
	од. Кількість населених пунктів, в яких реалізують ре проекти підтримки інноваційних МП			Місцеві органи виконавчої влади	% Зростання частки інноваційних підприємств.			Органи статистики
Підвищення зайнятості	тис. чол. Кількість випускників учбових закладів, які за направленням отримують			Мінпраці	% Рівень безробіття серед молоді			Органи статистики

	перше робоче місце							
Підвищення рівня співпраці територіальних громад з вирішення проблем розвитку	од.(млн. грн) Кількість спільних проєктів, що спільно реалізуються територіальними громадами регіону			Місцеві органи виконавчої влади	% Частка територіальних громад, що реалізують спільні проєкти розвитку			Місцеві органи виконавчої влади
Підвищення спроможності територіальних громад до розвитку	од. Кількість територіальних громад з рівнем дотаційності понад 70%			Мінфін	% Частка територіальних громад з рівнем дотаційності понад 70%			Мінфін
	од. Кількість територіальних громад з часткою бюджету розвитку понад 20% до місцевого бюджету			Мінфін	% Частка територіальних громад з обсягом бюджету розвитку понад 20% до місцевого бюджету			Мінфін
Підвищення привабливості населених пунктів за рахунок покращення умов життя населення	тис.чол на км.кв. Щільність населення в регіоні			Місцеві органи виконавчої влади	% Зростання/зменшення щільності населення в містах районного значення			Органи статистики

Оцінка досягнення цілей Стратегії 2020 здійснюється за результатами виконання першого та другого етапів її реалізації Міністерством економічного розвитку та місцевими органами виконавчої влади через один рік після завершення відповідного етапу. Узагальнена оцінка результатів виконання Стратегії 2020 здійснюється через півтора роки після завершення терміну її дії. Розгляд узагальненої оцінки вноситься на засідання Кабінету Міністрів України, а регіональних стратегій розвитку – на сесії відповідних органів місцевого самоврядування.

7.Етапи реалізації

Стратегія 2020 реалізується у два етапи.

На першому етапі (2014 – 2016 рр.) здійснюватиметься:

- удосконалення нормативно – правової бази щодо розширення можливостей розвитку міст країни, як центрів економічного зростання;

- завершення процесу територіального планування на регіональному рівні, а також на рівні міст регіональних центрів, міст з чисельністю населення понад 50 тис. жителів;

- формування цілісної системи стратегічного, середньострокового та короткострокового прогнозування та планування розвитку країни та на регіональному і місцевому рівнях;

- завершення формування базових стандартів надання населенню основних публічних послуг;

- удосконалення територіальної системи надання населенню та юридичним особам адміністративних послуг;

- створення нормативно – правових умов державного стимулювання об'єднання на добровільних засадах територіальних громад, використання ними можливостей міжмуніципального співробітництва;

- законодавче врегулювання форм участі громадських організацій у формуванні, реалізації, моніторингу та оцінці виконання стратегічного планування регіонального розвитку.

На другому етапі (2017 – 2020 рр.) передбачається:

- реалізація державних інфраструктурних проектів, спрямованих на посилення міжрегіональної та внутрішньо регіональної інтеграції;

- розширення застосування угод щодо регіонального розвитку;

- створення міжрегіональних та внутрішньорегіональних мереж розповсюдження інновацій та знань.

7. Очікувані результати.

Очікувані результати відображені у вигляді переліку індикаторів, досягненню прогнозованих значень яких сприятиме ефективна реалізація Стратегії 2020 (табл.3)

Таблиця 3.

Перелік індикаторів, на досягнення прогнозованих значень яких спрямована Стратегія 2020.

індикатор	Одиниця виміру	Територіальний рівень	Значення базового року	Значення року завершення дії Стратегії 2020	Джерело інформації
зростання	%	регіон			
ВРП на одну особу					
Доходів населення					
Валової доданої вартості у Машинобудуванні Будівництві Сільському господарстві					
Обсягів інвестицій у дослідницькі та наукові розробки					
Продуктивності праці у секторах економіки					

Промисловість Сільське господарство будівництво					
Зайнятості у тому числі Зайнятості молоді Зайнятих до чисельності населення економічно активного віку					
Рівень безробіття					
Зайнятих у сфері застосування ІТ технологій					
Вирівнювання					
Середній дохід на одну особу в домогосподарствах					
Частина населення з базовою вищою освітою					
Частина населення в зоні ризику бідності із значною частиною в доходах соціальних виплат					
Концентрація економіки в містах					
Концентрація робочої сили у містах					
Частка населення з базовою вищою освітою у сільській місцевості					
Зв'язок між великими містами країни транспортним сполученням					
Частка працюючих за межами місць проживання					
Рівень довготривалого безробіття					
Частина населення регіону з часовим доступом до обласного центру до 60 хв					
Смертність серед населення на 1000 чол.					
Рівень дитячої смертності					
Тривалість життя					
Кількість зайнятих у високотехнологічних секторах економіки					
Обсяг прямих іноземних інвестицій у розрахунку на одну особу					
експорту кінцевої					

продукції з високою часткою доданої вартості					
Рівень енергоємності виробництва					
Частка зайнятих у сільськогосподарському виробництві					
Частка населення, що користується централізованим водопостачанням та водовідведенням					
Рівень шкідливих викидів в атмосферне повітря					
Рівень утилізації твердих промислових та побутових відходів					